

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра географії та туризму

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
КОСОНСЬКОЇ ТГ

ГЕРИВ БОГЛАРКА ОЛЕКСАНДРІВНА

Студентка IV-го курсу
Освітня програма: Туризм
Спеціальність: 242 Туризм
Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри
Протокол № 8 / 2024

Науковий керівник: **ШАШ ЕНИКИ ЛЮДВИКІВНА**
(PhD, доцент кафедри географії та туризму)

Завідувач кафедри географії та туризму: **МОЛНАР ЙОСИП ЙОЖЕФОВИЧ**
(кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та туризму)

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2025 року
Протокол № _____ / 2025

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра географії та туризму

**Кваліфікаційна робота
АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
КОСОНСЬКОЇ ТГ**

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV-го курсу

ГЕРИВ БОГЛАРКА ОЛЕКСАНДРІВНА

освітня програма: Туризм

спеціальність: 242 Туризм

Науковий керівник: **ШАШ ЕНИКИ ЛЮДВИКІВНА**

(PhD, доцент кафедри географії та туризму)

Рецензент: **БЕРГХАУЕР ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ**

*(кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та туризму)*

Берегове
2025

ЗМІСТ

ВСУП.....	8
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ТУРИЗМОМ	11
1.1. Концепція туристичної політики	11
1.2. Місце туристичної політики в системі туризму	12
1.3. Роль і процес туристичної політики	13
1.4. Державна та недержавна участь у туристичній політиці, рівні територіального планування	17
2. ТУРИСТИЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ	18
2.1. Організаційна структура управління туризмом	18
2.2. Найважливіші стратегічні програми та основні напрямки розвитку туризму в Україні	20
2.3. Найважливіші стратегічні програми та основні напрями розвитку туризму Закарпаття	22
2.4. Стратегія розвитку туризму в угорськомовних регіонах Закарпаття	25
3. ПРЕЗЕНТАЦІЯ КОСОНСЬКОГО ТГ	28
3.1. Презентація с. Косонь з туристичної точки зору	30
3.2 Презентація с. Шом і Каштаново з туристичної точки зору	33
3.3. Презентація с. Попово та Мале Попово з туристичної точки зору	35
3.4. Презентація с. Гетен з туристичної точки зору	36
3.5. Презентація с. Рафайново з туристичної точки зору	37
3.6. Презентація с. Запсонь з туристичної точки зору	38
4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	40
5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	44
5.1. Оцінка туристичної привабливості Косонської ТГ	44
5.2. Оцінка стану сектору послуг у Косонському ТГ	46
5.3. Відносини між місцевим населенням і туризмом.....	48
5.3.1. Соціодемографічні характеристики респондентів.....	48
5.3.2. Ставлення до розвитку туризму та готовність до залучення в туристичну діяльність.	50
5.4. Можливості туристичного використання місцевої продукції.....	57
5.5. Туристична політика Косонської ТГ	62
6. МОЖЛИВІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В КОСОНСЬКІЙ ТГ	66

6.1. Розвиток загальної та туристичної інфраструктури	67
6.2. Просторове розширення туризму через розширення програмних можливостей. ..	69
6.3. Розробка тематичного велосипедного маршруту	70
ВИСНОВКИ	73
ПІДСУМКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ.....	84
СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ	100
РЕЗЮМЕ (УКРАЇНСЬКОЮ)	101
ДЕКЛАРАЦІЯ	103
ПОДЯКА	104

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Földrajz és Turizmus Tanszék

**A KASZONYI KISTÉRSÉG TURIZMUSFEJLESZTÉSI
LEHETŐSÉGEINEK VIZSGÁLATA**

Szakdolgozat

Készítette: GERŐ BOGLÁRKA

IV. évfolyamos turizmus

szakos hallgató

Témavezető: SASS ENIKŐ

(PhD, a Földrajz és Turizmus Tanszék docense)

Recenzens: Berghauer Sándor

(a földrajztudományok kandidátusa,

a Földrajz és Turizmus Tanszék docense)

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	8
1. A TURIZMUS IRÁNYÍTÁSÁNAK ELMÉLETI ALAPJAI.....	11
1.1. A turizmuspolitika fogalma	11
1.2. A turizmuspolitika helye a turizmus rendszerében.....	12
1.3. A turizmuspolitika szerepe és kialakításának folyamata	13
1.4. Állami és nem állami szerepvállalás a turizmuspolitikában, a területi tervezés szintjei..	17
2. UKRAJNA TURIZMUSPOLITIKÁJA.....	18
2.1. A turizmus irányításának szervezeti felépítése.....	18
2.2. A turizmusfejlesztés fontosabb stratégiai programjai, főbb irányelvei Ukrajnában	20
2.3. A turizmusfejlesztés fontosabb stratégiai programjai, főbb irányelvei Kárpátalján	22
2.4. Kárpátalja magyarlakta területeinek turizmusfejlesztési stratégiája	25
3. A KASZONYI KISTÉRSÉG BEMUTATÁSA	28
3.1. Mezőkaszony turisztikai szempontú bemutatása	30
3.2. Beregsom és Vadastanya turisztikai szempontú bemutatása.....	33
3.3. Csonkapapi és Kispapi turisztikai szempontú bemutatása.....	35
3.4. Heteny turisztikai szempontú bemutatása	36
3.5. Rafajnaújfalu turisztikai szempontú bemutatása.....	37
3.6. Zápszony turisztikai szempontú bemutatása	38
4. A KUTATÁS MÓDSZEREI.....	40
5. A KUTATÁS EREDMÉNYEI.....	44
5.1. A Kaszonyi kistérség turisztikai vonzerőinek helyzetfelmérése	44
5.2. A Kaszonyi kistérség szolgáltató szektorának helyzetfelmérése	46
5.3. A helyi lakosság és a turizmus kapcsolata.....	48
5.3.1. Az adatközlők szociodemográfiai jellemzői	48
5.3.2. A turizmusfejlesztéssel kapcsolatos attitűdök és a turizmusba történő bekapcsolódás hajlandósága	50
5.4. A helyi termékek turisztikai hasznosításának lehetőségei.....	57
5.5. A Kaszonyi kistérség turizmuspolitikája	62
6. A KASZONYI KISTÉRSÉG TURIZMUSFEJLESZTÉSÉNEK LEHETSÉGES IRÁNYVONALAI.....	66
6.1. Az általános és turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztése	67
6.2. A turizmus térbeli kiterjesztése a programlehetőségek bővítése révén	69

6.3. A kerékpáros tematikus útvonal kidolgozása	70
KÖVETKEZTETÉSEK.....	73
ÖSSZEFOGLALÁS.....	76
A FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE.....	78
MELLÉKLETEK.....	84
ÁBRÁK JEGYZÉKE	100
UKRÁN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ	101
NYILATKOZAT	103
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	104

BEVEZETÉS

Napjainkban a turizmus a világgazdaság egyik vezető ágazatának tekinthető, amely az elmúlt évtizedekben olyan globális jelenséggé nőtte ki magát, hogy szinte minden ország gazdaságában jelen van, s a GDP jelentős részét képezi. Az egyre növekvő kereslet és a szektorban rejlő gazdasági lehetőségek miatt mind világszerte, mind helyi szinten kiemelt hangsúlyt kap a turizmus fejlesztése, mivel nemcsak a bevételek növelésében, de a munkahelyteremtésben, az egyes régiók gazdaságának fellendítésében, valamint a természeti és kulturális örökség megőrzésében is kulcsfontosságú szerepet játszik. Ebből adódóan számos fejlesztés, illetve befektetés köthető az idegenforgalmi szektorhoz az állami és a magánszféra oldaláról egyaránt.

A turizmus a kimagasló gazdasági jelentősége mellett azonban egy olyan ágazat, amely rendkívül érzékeny a különböző gazdasági válságokra, járványokra, illetve a politikai konfliktusokra. A Covid-19 világjárvánnyal együtt járó egészségügyi szigorítások és utazási korlátozások rendkívül negatív hatást gyakoroltak az idegenforgalomra, s jelentősen visszavetették a turizmusból származó bevételeket világszerte. A járványügyi előírások betartásával, illetve a védőoltások megjelenésével a helyzet javult, s ismét volt remény arra, hogy a világ visszatérhet a pandémia előtti normális kerékvágásba. Ebben bíztak Ukrajna lakosai is, csakhogy 2022. február 24-én Oroszország és Ukrajna között háború robbant ki, melynek következtében emberek milliói kényszerültek elhagyni otthonukat a háború elől menekülve. Nem beszélve arról, hogy a közel három éve tartó háború folyamán számos épület és létesítmény megrongálódott, valamint a természeti és épített örökség elemei is jelentős károkat szenvedtek Ukrajna szerte.

A szakirodalom szerint, a turizmus a béke iparága (Michalkó G., 2020), így nem meglepő, hogy Ukrajna jelenlegi háborús helyzetében a nemzetközi turizmus teljesen megszűnt és csak a békésebbnek mondható nyugat-ukrajnai megyékben, mint amilyen Kárpátalja is, lehet még működő turisztikai tevékenységekről beszélni. Ennek ellenére, úgy gondolom, hogy reménységgel és megfelelő felkészültséggel kell a jövőbe tekintenünk, hogy amikor a háborús helyzetnek vége lesz, és az emberek visszatérnek otthonaikba, akkor megkezdődhet az ország újjáépítése, a gazdaság megerősítése, munkahelyek teremtése, akkor legyenek kész terveink, fejlesztési stratégiáink a turizmus újjáélesztésére és fellendítésére is. Ennek alapján kutatásom tárgyát a Kaszonyi kistérség turizmusfejlesztési lehetőségeinek feltárása képezi, s a terület turizmusának lehetséges fejlesztési irányvonalait kívánja meghatározni.

A Kaszonyi kistérség a Beregszászi járás részét képezi, s az ukrán-magyar határ mentén terül el. A kistérség természeti és kulturális erőforrásokban egyaránt bővelkedik, melyek közül vezető szerepet játszik a termálvíz, illetve az erre épülő Kaszonyi Termálfürdő és Eco-Termál Üdülőkompexum. Határmenti régió lévén, a helyi lakosok már a határok megnyitása után, a 2000-es évek elején bekapcsolódtak az elsősorban barát- és rokonlátogatás céljából ide érkező vendégek elszállásolásába. Jelenleg a legnagyobb vonzerőt azonban a kistérség határában található Kaszonyi Termálfürdő jelenti, amelyet főleg belföldi turisták vesznek igénybe.

A Kaszonyi kistérség turizmusfejlesztési lehetőségeinek vizsgálata című munkám célja, hogy felmérjem a kistérség természeti és ember alkotta vonzerejét, szolgáltató szektorának jelenlegi helyzetét, a helyi termékek és a szolgáltatások turisztikai hasznosításának lehetőségeit, illetve a kistérség turizmuspolitikáját. További célom, hogy az adatok alapján olyan fejlesztési stratégiát dolgozzak ki, amely a jövőben előirányozná a kistérség turizmusának fejlődését, fellendülését, hogy úgy a belföldi, mint a külföldi vendégkör számára vonzótényezőként szolgáljon. A turisztikai fejlesztési stratégia kidolgozása során továbbá arra törekednék, hogy rávilágítsak a turizmus térbeli kiszélesítésének pozitív hatásaira, a fenntartható turizmus fejlesztésének és a helyi lakosság turizmusba való bevonásának lehetőségeire.

A Kaszonyi kistérség turizmusfejlesztési stratégiáinak a lehető legeredményesebb kidolgozása érdekében primer és szekunder kutatási módszerek egyaránt alkalmazásra kerülnek. A témához kapcsolódó szakirodalom feldolgozása mellett a primer adatok begyűjtése kvalitatív és kvantitatív módszerek segítségével kerül végrehajtásra.

A választott témában megfogalmazott célok elérése érdekében egy előre meghatározott szempontrendszer alapján kvantitatív módszer segítségével felmérem a kistérséghez tartozó települések turisztikai vonzerejét és szolgáltató szektorát, s településértékelést készítve, az adatokat táblázatokban összesítem, illetve diagramok segítségével ábrázolom. Emellett feltérképezem a kistérséghez tartozó településeken található helyi kézműves termelőket, illetve termékeiket annak érdekében, hogy feltárjam azok turisztikai célú hasznosításának lehetőségeit. Továbbá, a kistérségben alkalmazott turizmusfejlesztési stratégiák, valamint a jövőbeli fejlesztési tervek feltárása céljából, mélyinterjút készítek a kistérség prominens személyeivel, illetve a települések elöljáróival. Végezetül olyan fejlesztési tervek, turisztikai programok, rendezvények, tematikus utak kerülnek kidolgozásra, amelyek a Kaszonyi kistérség turizmusának jövőbeli fejlesztési irányvonalai lehetnek.

A szakdolgozat hat fő fejezetből tevődik össze. Az első két fejezetben a turizmuspolitika elméleti alapjai, illetve Ukrajna turizmuspolitikája kerülnek bemutatásra. A harmadik fejezetben a Kaszonyi kistérséget, illetve a kistérséghez tartozó településeket mutatom be,

különös hangsúlyt fektetve azok turisztikai adottságainak ismertetésére. A negyedik és ötödik fejezetben a kutatás módszerei, illetve Kaszonyi kistérség turizmusfejlesztési tervének eredményes kidolgozása céljából végzett kutatás eredményei kerülnek bemutatásra. A hatodik fejezetben pedig a Kaszonyi kistérség lehetséges turizmusfejlesztési irányvonalait tárgyalom.

Reményeim szerint, munkám eredményei hozzájárulnak a Kaszonyi kistérség turizmusának fejlődéséhez, és elősegítik, hogy a régió még vonzóbb turisztikai célponttá váljon. Ugyanakkor előmozdítsa, hogy a termálvíz, illetve a termálfürdők kínálta rekreációs-üdülési lehetőségek mellett a helyi hagyományok és szokások megismerése, illetve a falusi élet megtapasztalása is kiemelt vonzótényezőként szolgáljanak a turisták számára. Bízom benne, hogy a kidolgozásra kerülő turizmusfejlesztési terv hozzájárulhat továbbá a helyi lakosság gazdasági helyzetének megerősítéséhez, a munkahelyteremtéshez, a helyi értékek, a magyar kultúra és hagyományok megőrzéséhez és a fenntartható turizmus fejlesztéséhez.

1. A TURIZMUS IRÁNYÍTÁSÁNAK ELMÉLETI ALAPJAI

A turizmus optimális működéséhez és fejlesztéséhez elengedhetetlen az állami irányítás, hiszen egy adott ország kormánya vezető szerepet játszik a politikai stabilitás, a jogi és pénzügyi háttér, illetve a biztonság kialakításában. Emellett a kormányzat fontos feladata a nemzeti szintű turizmusirányítási- és turisztikai intézményrendszer kialakítása, melynek keretében a magánszféra szereplői hatékonyan működhetnek (Csapó, 2019).

A turizmus interszektoriális ágazatának összehangolt működése tehát egy megfelelő közirányítási rendszeren alapul. Az irányítás egyik legfontosabb eszköze pedig a turizmuspolitika, a tervezés, a fejlesztés, a menedzsment és a marketing mellett (Lengyel, 2004).

A turizmusfejlesztési stratégiák meghatározásához ismernünk kell a turizmus irányításának elméleti háttérét, így ebben a fejezetben elsősorban a turizmuspolitika fogalmát, szerepét, kialakításának folyamatát, illetve a turizmus rendszerében betöltött szerepét kívánom tárgyalni.

1.1. A turizmuspolitika fogalma

A turizmuspolitika fogalmának értelmezése nem egységes, a különböző szakirodalmi források másként értelmezik, illetve az egyes országok között is találunk némi eltéréseket. A magyar szakirodalmat megvizsgálva, Lengyel Márton a következőképpen értelmezi a turizmuspolitika fogalmát: *„A turizmuspolitika a turizmus fejlesztésével kapcsolatos távlati célok együttese”* (Lengyel, 2004, 107. o.). Michalkó Gábor megfogalmazása szerint pedig *„A turizmuspolitika a döntéshozói mechanizmusban részt vevő személyek és szervezetek turizmushoz fűződő viszonyának a megtestesülése”* (Michalkó, 2012, 219. o.).

A nemzetközi szakirodalom alapján, Jenkins meghatározása szerint A turizmuspolitika keretet biztosít a turizmusfejlesztési tevékenységek irányának, s egyben egy olyan stratégiai szándéknyilatkozatnak tekinthető, melyen belül a turizmus fejlődése várható (Jenkins, 2000). Goeldner és Ritchie részletesebb megfogalmazása szerint: *A turizmuspolitika előírások, szabályok, irányelvek, utasítások, fejlesztési/promóciós célok és stratégiák összességéként értelmezhető, amelyek keretet adnak a hosszú távú turizmusfejlesztést és a desztináción belüli napi tevékenységeket közvetlenül érintő kollektív és egyéni döntések meghozatalához* (Goeldner – Ritchie, 2012 alapján saját fordítás, 326-327 o.).

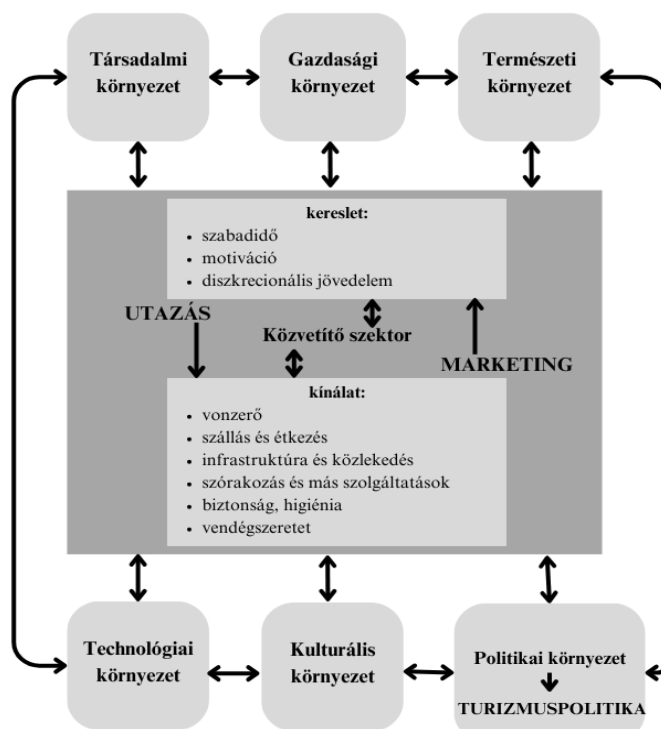
A turizmuspolitika a tudatos tervezést és fejlesztést, a távlati célok meghatározását és megvalósítását helyezi előtérbe. Elsőszámú alakítója az állam, amely biztosítja a turizmus

közigazgatási és jogi keretrendszerének a létrehozását és fenntartását, illetve a turizmushoz kapcsolódó kötelezettségek és jogok meghatározását. Emellett a turizmuspolitika alakítását a nemzetközi közjogi testületek, magánjogi intézmények, valamint helyi akcióközösségek is végezhetik, területi fókusza tehát a nemzetközitől a helyi szintig terjed (Kardos (szerk.), 2011).

Ezek alapján a turizmuspolitika a rövid és hosszú távú turizmusfejlesztési célok elérése érdekében tett kormányzati/állami intézkedések, illetve az ehhez kapcsolódó szabályozások, előírások, irányelvek és stratégiák összessége, amelyek meghatározzák a turizmus fejlesztésének irányait egy adott desztinációban.

1.2. A turizmuspolitika helye a turizmus rendszerében

A turizmus komplex rendszerének és környezetének folyamatait a kereslet és kínálat alrendszerei alkotják, melyek között az utazás és a marketing biztosít optimális átjárási és kapcsolódási lehetőséget. A turizmus ezen komplex rendszere egy kiterjedt környezeti rendszeren belül működik, amelyet a társadalmi, természeti, technológiai, gazdasági, kulturális és politikai környezet alkot. A turizmuspolitika tárgyalásakor a politikai környezetet, illetve annak jellemzőit és elemeit vizsgáljuk meg (1. ábra) (Lengyel, 2004).

1. ábra. A turizmuspolitika helye a turizmus rendszerében

Forrás: Lengyel, 2004 alapján saját szerkesztés

Michalkó (2012) szerint a politikai környezet kiemelt szerepet játszik a turizmus eredményes működésében. A politikai hatalom ugyanis támogathatja vagy akadályozhatja a turizmus fejlődését, s beavatkozhat mind a kínálat, mind a kereslet oldalán történő folyamatokba. A politikai környezet elsősorban szabályozásokban, rendeletekben és intézményekben nyilvánul meg, s megmutatja, hogy a politikai hatalom mennyire akar beavatkozni a turizmus területén zajló folyamatokba, illetve azokat milyen mértékben kívánja szabályozni, valamint támogatni. Ebből adódóan egy ország politikai berendezkedése, illetve a turizmuspolitika alakításához való hozzáállása jelentősen befolyásolja a turizmus működését és fejlődését.

A turizmuspolitika szorosan kapcsolódik a turizmus politikai környezetéhez, annak elválaszthatatlan részét képezi. A turizmuspolitika megmutatja, hogy mekkora jelentőséggel bír a turizmus egy adott országban a törvényhozás és végrehajtás folyamataiban, illetve milyen prioritást élvez a politikai döntéshozatalban. Interszektoriális ágazat lévén azonban, a turizmus egyaránt érzékenyen reagálhat az állam más területeinek működését szabályozó törvényekre és rendelkezésekre. Az ágazat működésének eredményességét leginkább az adózáshoz és költségvetéshez kapcsolódó törvények befolyásolják. Ezáltal a legjelentősebb turizmuspolitikai döntések a turizmus területén működő vállalkozásokat érintő adótörvények, valamint az ágazat költségvetési támogatásának mértéke (Michalkó, 2012).

Egy adott ország politikai berendezkedése és turizmuspolitikája tehát meghatározó eleme a turizmus működésének, de nem azonosítható a turizmus politikai környezetével. Annak csupán egy szegmenseként értelmezhető, amely meghatározza a turizmus irányításával kapcsolatos döntéseket, de nem kizárólagos alakítója az ágazatnak (Csapó, 2019).

1.3. A turizmuspolitika szerepe és kialakításának folyamata

A turizmuspolitika alakításánál figyelembe vett elsődleges cél a versenyképesség és a fenntarthatóság elveinek magas szintű elérése, amelyet a negatív hatások minimalizálásával és tudatos fejlesztéssel kívánnak elérni. Legfőbb alakítója az állam, illetve annak kormányzata, melynek kiemelt feladata a nemzeti szintű turisztikai intézményrendszer és irányítási rendszer kialakítása, a kutatások és fejlesztések ösztönzése, az oktatás támogatása, valamint a marketing és turisztikai információs rendszer kiépítése országos szinten. Illetve ide sorolható a fentebb említett pénzügyi és jogi háttér, a politikai stabilitás és a biztonság kialakítása és fenntartása. Másrészt, a magánszféra szerepe sem elhagyható, hiszen fontos feladata a turizmuspolitika előírásainak és irányelveinek a betartása, a turistaforgalom eredményes szervezése, valamint a

turisták szakszerű kiszolgálása és a turisztikai szolgáltatásnyújtás fenntarthatóságának biztosítása (Csapó, 2019).

A kormányzat tehát megteremti azokat a kereteket, melyen belül a magánszféra szereplői eredményesen és zavartalanul működhetnek, s amelyek minden résztvevő elégedettségét eredményezik. Döntéseivel pedig támogatja a vállalkozások hatékony és jövedelmező működését, másrészt elősegíti, hogy a turizmus a társadalom életszínvonalának növekedését szolgálja (Michalkó, 2012).

A turizmuspolitika kialakításának folyamatában megvalósuló feladatok a koncepció és a fejlesztési program. A koncepció a jelenlegi helyzet felvázolása alapján készített távlati célokat és fejlesztési irányokat tartalmazó szakmai elképzelés. A fejlesztési program két típusa a stratégiai program és az operatív program. A stratégiai program felvázolja a fejlesztés várható eredményeit, a jövőképet, illetve meghatározza a megvalósulás irányelveit, feltételeit. A megvalósítás (operatív program) pedig konkrét feladatokat, a fejlesztési tervek kidolgozását, megvalósítását, a szükséges intézkedéseket, szabályokat tartalmazza (Lengyel, 2004).

Általánosságban elmondható, hogy a turizmuspolitika számos területtel foglalkozik és áll kapcsolatban, így annak megalkotása során szükséges ezen területek stratégiai szempontú elemzésének elvégzése:

- a turizmus szerepe az adott desztináció társadalmi-gazdasági fejlődésében;
- a desztináció azon típusa, mely leginkább igazodik a helyi kínálati adottságokhoz;
- az adózás típusai és szintjei;
- a turisztikai szektor finanszírozása;
- a turisztikai termékfejlesztés jellege és irányai;
- a közlekedés elérhetősége és az infrastruktúra;
- a társadalmi-gazdasági szabályozások;
- környezetvédelmi előírások és korlátozások;
- a turisztikai szektor imázsa és hitelessége;
- közösségi kapcsolatok;
- humán erőforrás és munkaerő utánpótlás;
- szakszervezeti és munkajogi szabályozás;
- technológia;
- marketingtevékenységek;
- külföldi utazásokra vonatkozó szabályok (Csapó, 2019; Ritchie – Crouch, 2003).

A turizmuspolitika megalkotásához emellett ismernünk kell annak tartalmi elemeit. Ritchie és Crouch (2003) a turizmuspolitika, különböző területi szinteket felölelő, tartalmi elemeit nyolc fő egységre osztja, amelyek együttesen lefedik egy adott desztináció fejlesztési tervének elemeit a turizmuspolitika szempontjából:

- a desztináció meghatározása;
- a közösség turizmus filozófiájának és értékeinek meghatározása;
- a desztináció víziója;
- a kereslet és kínálat elemeinek feltárása;
- versenyhelyzet-elemzés;
- pozicionálás;
- a fejlesztési politika meghatározása;
- monitoring, értékelés és felülvizsgálat.

A turizmuspolitika és a stratégiai tervezés kulcsfontosságú lépése a turisztikai desztináció meghatározása, azaz, hogy hol szeretnénk végrehajtani a tervezést és mit szeretnénk fejleszteni. Ezt követően fontos meghatározni azokat a filozófiai aspektusokat, amelyek befolyásolják a tervezésben érintettek vagy részt vevők értékrendjét. A desztináció lakóinak értékei ugyanis kiemelkedő szerepet játszanak a turizmuspolitika meghatározásában, mivel azok a politikák, amelyek nem tükrözik ezeket az értékeket, nem nyerhetik el sem a lakosság, sem a politikai támogatók bizalmát. A tervezés következő lépéseként pedig a desztináció víziója kerül meghatározásra, amely előrevetíti, hogy mi fog történni a fejleszteni kívánt térséggel.

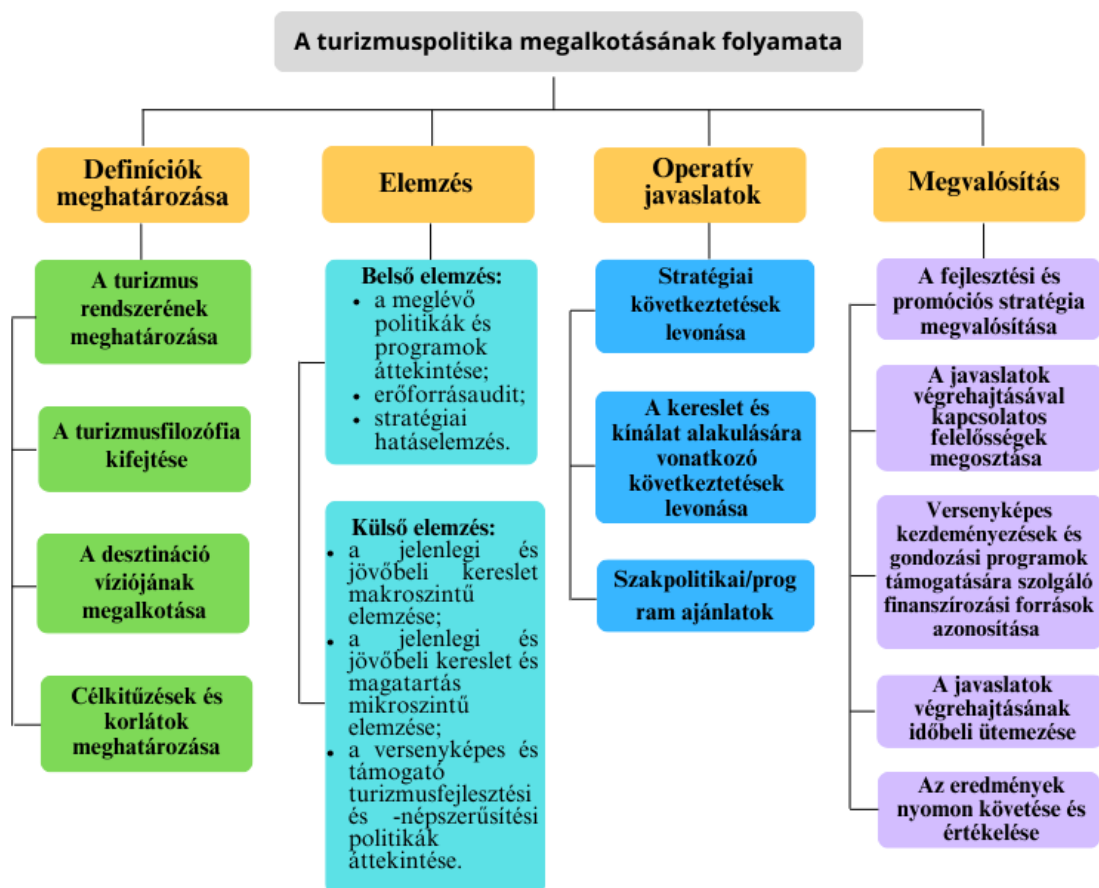
A tervezés és fejlesztés pontossága érdekében kulcsfontosságú az adott desztináció keresleti és kínálati oldalának a feltárása és elemzése, vagyis a térség vonzerőleltárának elkészítése, általános és turisztikai infra- és szuprastruktúrájának, illetve a kínálat egyéb elemeinek felmérése és meghatározott szakmai szempontok alapján történő elemzése. A versenyhelyzet-elemzés során a desztináció versenyképességét határozzuk meg a turizmus nemzetközi rendszerében, illetve a környező desztinációkhoz viszonyítva. Továbbá fel kell mérnünk a versenytársak helyzetét és azok turisztikai piacon betöltött szerepét. Ennek tudatában pedig a fejleszteni kívánt desztinációt pozicionálni tudjuk a turizmus piacán. A pozicionálás segíti a versenytársaktól való megkülönböztetést, és megmutatja a desztináció tényleges helyét a nemzetközi és hazai turizmus piacán.

Mindezen tényezők figyelembevételével a tervezés következő lépéseként meghatározzuk a térség fejlesztési politikáját, amely a fenntarthatóság és versenyképesség együttes célját foglalja magába, valamint feltárja a kereslet és kínálat elemeinek fejleszteni

kívánt irányait. A tervezés lezáró eleme a monitoring, értékelés és felülvizsgálat. A kidolgozott turizmusfejlesztési politika hatékonyságának meghatározása érdekében fontos ellenőrzést és értékelést tartani, mellyel az addigi teljesítményt és elért eredményeket tudjuk felmérni. A felülvizsgálat célja pedig, szükség esetén, többek között a múltbeli teljesítménye és vezetői előrejelzések alapján, a desztináció versenyképességének és fenntarthatóságának javítása (Ritchie – Crouch, 2003).

A turizmuspolitika tartalmi eleminek ismerete irányt mutat a turizmuspolitika kidolgozásának folyamatában, amely a következő négy fő szakaszból tevődik össze: definíciók meghatározása, elemzés, operatív (működési) szakasz és megvalósítás (Goeldner – Ritchie, 2012).

A turizmuspolitika megalkotása komplex folyamat, mely egy összetett feladatrendszer végrehajtását feltételezi. Az egyes szakaszokhoz tartozó feladatokat és résztevékenységeket a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra. A turizmuspolitika kidolgozásának folyamata

Forrás: Goeldner – Ritchie, 2012 alapján saját szerkesztés

1.4. Állami és nem állami szerepvállalás a turizmuspolitikában, a területi tervezés szintjei

A turizmuspolitika alakításának résztvevői lehetnek állami és nem állami társadalmi szereplők, illetve ezek nemzeti vagy nemzetközi szintű képviselői. Az állami társadalmi szereplők közül kiemelhetők a *közjogi testületek*, ezen belül a nemzetközi szervezetek, az állam és annak közigazgatási rendszere. A nem állami szereplők, vagyis a *magánjogi intézmények* csoportjába sorolhatóak a vállalatok, szakmai szövetségek, társadalmi partnerek, vállalkozások egyesülései (klaszterei). Mindemellett kiemelhetők az *akcióközösségek*, amelyek egy bizonyos célra létrejött érdekcsoportok. Tevékenységük ugyanis a turizmus ágazatában, s a turizmus tervezésében is fontos szerepet tölt be (Kardos (szerk.), 2011).

A turizmuspolitika első számú alakítója az állam, s annak kormányzata. Ennek ellenére nem minden országban alakítanak ki külön turizmusirányításért felelős minisztériumot. Ennek oka egyrészt lehet a turizmus nemzetgazdaságban betöltött csekély szerepe, másrészt az adott ország turizmusirányítási rendszerének kiforratlansága, melynek eredményeképp nem tekintik szükségesnek ezen intézményrendszer kialakítását, s a turizmus irányítását a központi kormányzati szervek vagy más minisztérium végzi. Ez azonban nem feltétlenül jelenti a turizmus eredménytelenségét vagy kiépítetlenségét, csupán az adott kormányzat éretlenségét a turizmusirányítás terén. Azokban az országokban, ahol a turizmus kiemelt szerepet tölt be a nemzetgazdaságban, jellemző egy nemzeti turizmushatóság és nemzeti turizmusmarketing-szervezet létrehozása, továbbá állami szintű befektetési és fejlesztési ügynökséggel, valamint a szabályozást és engedélyezési feladatokat ellátó szervezetekkel rendelkeznek (Csapó, 2019).

Regionális szinten pedig egyre fontosabb szerepet töltenek be a regionális turisztikai intézményrendszerek, megyei önkormányzatok, fejlesztési ügynökségek, kistérségi társulások/egyesületek, turisztikai klaszterek, illetve civilszervezetek. Bár ezen szereplők működését nagyban befolyásolja az állam, fontos szerepet játszanak az alulról történő kezdeményezések térnyerése szempontjából (Gonda – Spiegler, 2012).

Egy másik fontos kérdés a turizmuspolitikában, hogy a centralizált vagy decentralizált irányítási forma hatékonyabb. Vagyis egy központi állami szervezet irányítása alatt történik a turizmus tervezése és végrehajtása vagy a decentralizált szereplők (helyi szervezetek, önkormányzatok) kezében van a turizmus irányítása. A turizmuspolitika tehát regionalitás tekintetében is értelmezhető, mely hat területi szintet különít el: makroregionális, nemzeti, regionális, térségi vagy kistérségi, települési, attrakcióhoz kötött/vállalati szint (Csapó, 2019).

2. UKRAJNA TURIZMUSPOLITIKÁJA

Ukrajnában a turizmus állami irányítása számos változáson esett át az ország függetlenné válása óta. Emellett több központi és regionális turizmusfejlesztési program is elfogadásra került, illetve hatályba lépett.

A turizmus szabályozására irányuló első jogszabályt, „*A turizmusról szóló*” törvényt 1995-ben fogadták el (Ukrajna Törvénye „*A turizmusról*” 1995.09.15. N 324/95-BP), amely ma is az ágazat jogi szabályozásának alapjául szolgál. A törvény tartalmazza a turisztikai ágazat fogalmi meghatározásait, valamint a turizmus biztonságára, az utazásszervezők felelősségvállalására és az utasbiztosításra vonatkozó jogszabályokat. Emellett a turizmusirányítás rendszerét és az állami turizmuspolitika főbb irányait is meghatározza. Általánosságban elmondható azonban, hogy a törvény általános, deklaratív megfogalmazásai révén, nem biztosít megfelelő jogi hátteret a turizmus optimális működéséhez (Tarpai, 2013).

Ebben a fejezetben Ukrajna turizmuspolitikáját, ezen belül is a turizmus irányításának szervezeti felépítését, illetve a turizmusfejlesztés fontosabb stratégiai programjait, főbb irányelveit, továbbá Kárpátalja magyarlakta területeinek turizmusfejlesztési stratégiáját tárgyalom.

2.1. A turizmus irányításának szervezeti felépítése

Ukrajnában a turizmus nemzeti szintű irányítása Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa és az Ukrán Miniszteri Kabinet hatásköre alá tartozik (3. ábra). Emellett, központi végrehajtó szerve 2019-től az Ukrán Turizmusfejlesztési Állami Ügynökség (DART), amelynek tevékenységét az Ukrán Miniszteri Kabinet irányítja és koordinálja Ukrajna helyreállításáért felelős miniszterelnök-helyettesén keresztül, aki a Községek, területek és az infrastruktúra fejlesztéséért felelős miniszter is egyben (Ukrajna Törvénye „*A turizmusról*” 1995.09.15. N 324/95-BP; Ukrajna Miniszteri Kabinetének Rendelete „*Az Ukrán Turizmusfejlesztési Állami Ügynökség tevékenységének néhány kérdése*” 2019.12.24. N1162).

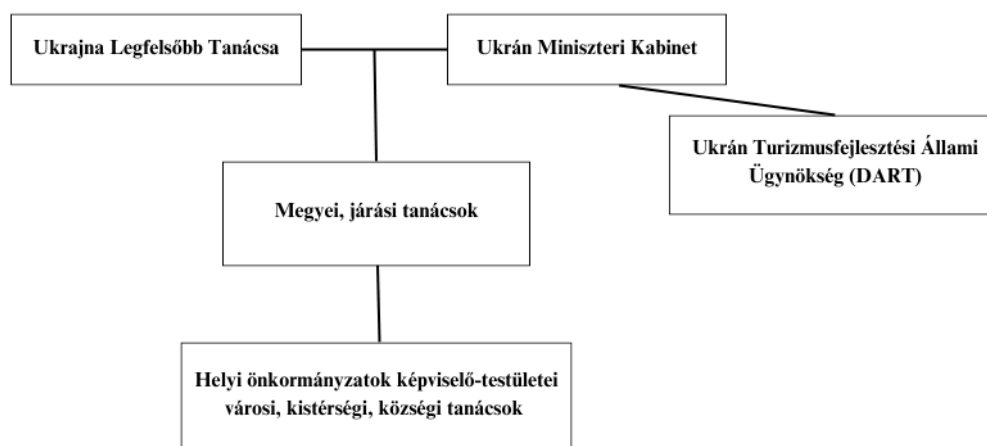
Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa hatáskörébe tartozik az állami turizmuspolitika irányvonalainak meghatározása. Továbbá, a turizmus területén fennálló kapcsolatok jogi szabályozásának kialakítása, azok fenntartása és a nemzetközi jog általánosan elismert normáival való összeegyeztetése, valamint az Ukrajna állami költségvetéséről szóló törvényben a turisztikai ágazatnak nyújtott pénzügyi támogatás összegének meghatározása.

Másrészt, az Ukrán Miniszteri Kabinet biztosítja az állami turizmuspolitika megvalósítását, kidolgozza és jóváhagyja az állami turizmusfejlesztési programokat, és finanszírozza azok végrehajtását a költségvetési jogszabályoknak megfelelően, továbbá elfogadja a turisztikai tevékenységekkel kapcsolatos jogszabályokat. Biztosítja a turisztikai erőforrások ésszerű felhasználását, illetve intézkedéseket tesz azok megóvása érdekében. Emellett elősegíti és támogatja a turisztikai ágazat fejlődését és a fejlett turisztikai infrastruktúra létrehozását, nemzetközi együttműködéseket folytat a turizmus területén. Intézkedéseket tesz a turisták biztonsága, jogaik, érdekeik és tulajdonuk védelme érdekében. Ukrajna Legfelsőbb Tanácsával is tartja a kapcsolatot, beszámol a turizmusfejlesztési programok végrehajtásáról, valamint előkészíti és a Legfelsőbb Tanács elé terjeszti „Az állami költségvetésről” szóló törvénytervezet részeként az adott évre vonatkozó javaslatokat a turizmus fejlesztését elősegítő projektek és programok pénzügyi támogatására szánt költségvetés összegére vonatkozóan (Ukrajna törvénye „A turizmusról” 1995.09.15. N 324/95-BP; Ukrajna törvénye „Ukrajna 2025. évi állami költségvetéséről” 2024.11.19. N 4059-IX).

A turizmus és üdülőhelyek területén az állami politika kialakításáért felelős központi végrehajtó szerv, vagyis az Ukrán Turizmusfejlesztési Állami Ügynökség (DART) biztosítja az állami turizmuspolitika és a turizmusfejlesztési programok végrehajtását, illetve ellenőrzi a turisztikai szolgáltatásnyújtás minőségét. Ezen kívül részt vesz a turizmus területén dolgozók képzésében és továbbképzésében, támogatja tudományos kutatások folytatását, képviseli az országot nemzetközi turisztikai szervezetekben és eseményeken. Másfelől, javaslatokat nyújt be a Miniszteri Kabinet számára az állami turizmuspolitika alakítására vonatkozóan. Hatáskörén belül részt vesz a turizmus területén a jogszabályok tervezeteinek előkészítésében, kidolgozza és jóváhagyja azokat, illetve javaslatokat tesz a turizmus fejlesztésére (Ukrajna Miniszteri Kabinetének Rendelete „Az Ukrán Turizmusfejlesztési Állami Ügynökség tevékenységének néhány kérdése” 2019.12.24. N1162).

Regionális szinten, a megyei és járási tanácsok hatáskörébe tartozik a turizmus fejlesztésére vonatkozó regionális programok jóváhagyása, illetve a megyei és járási költségvetésekből ezen fejlesztésekre szánt pénzügyi források meghatározása.

A helyi önkormányzatok képviselő-testületei – a városi, kistérségi, községi tanácsok – pedig jóváhagyják a helyi turizmusfejlesztési programokat, valamint a helyi költségvetésből meghatározzák a turizmusfejlesztési programokra szánt pénzügyi támogatás összegét. Ugyanakkor intézkedéseket tesznek a turisztikai vállalkozások ösztönzésére (Ukrajna törvénye „A turizmusról” 1995.09.15. N 324/95-BP).

3. ábra. A turizmus irányításának szervezeti felépítése Ukrajnában

Forrás: Ukrajna törvénye „A turizmusról” 1995.09.15. N 324/95-BP alapján saját szerkesztés

2.2. A turizmusfejlesztés fontosabb stratégiai programjai, főbb irányelvei Ukrajnában

Ukrajnában 2002 áprilisában fogadta el a Miniszteri Kabinet az első olyan kormányrendeletet, melynek tárgya az ország turizmusának fejlesztése volt.

A 2002-2010 közötti időszakra szóló országos turizmusfejlesztési program legfőbb célja egy, a nemzetközi piacon is versenyképes, turisztikai termék létrehozása, mely maximálisan képes kielégíteni az ország lakosságának turisztikai igényeit, valamint biztosítja a területek komplex fejlődését, az ökológiai egyensúly és a kulturális örökség megőrzése mellett.

A program főbb feladatai közé tartozott a turisztikai ágazat fenntartható fejlődésének biztosítása, valamint a mikrogazdasági mutatókhoz való hozzájárulásának növelése. Továbbá, az állampolgárok életszínvonalának javítása és új munkahelyek teremtése. A turizmusból származó bevételek arányának növelése az állami költségvetésben, illetve az ország nemzetközi megítélésének, vagyis az országimázs javítása.

A program a turizmusfejlesztés következő irányelveit határozta meg:

- az ágazat irányítási rendszerének javítása;
- a turisztikai tevékenység jogi-szabályozási keretének tökéletesítése;
- a turizmus anyagi hátterének erősítése;
- a nemzetközi együttműködés kiszélesítése a turizmus területén;
- a turisztikai szolgáltatások minőségének javítása és kínálatának bővítése;
- a közlekedési szolgáltatások, valamint az információs- és reklámtevékenységek minőségének javítása;

- a rekreációs erőforrások és kulturális örökségi helyszínek hatékonyabb kihasználása;
- a turizmus tudományos alapjának megteremtése;
- emberi erőforrás tudatos fejlesztése (Ukrajna Miniszteri Kabinetének Rendelete „*A 2002-2010-es időszakra szóló országos turizmusfejlesztési program elfogadásáról*” 2002.04.29 N 583).

A program Kárpátalja vonatkozásában is számos fejlesztést előirányozott. Ezek közé tartozott a síközpontok építése a Nagybereznai és Rahói járásokban, illetve a Borzshavasokban, a Munkácsi járási Kékesfüreden, valamint a Rahói járási Körösmezőn egy síklóernyőzési központ létrehozása. Ezen fejlesztések többsége magánbefektetéseknek köszönhetően megvalósult. Ugyanakkor a kormányrendelet egyik kiemelt projektje régiókban, a Kárpáti vasút nevű keskeny nyomtávú vasútvonalra épülő turistaútvonal kidolgozása nem valósult meg, sőt, a kisvasutak többségét felszámolták.

Általánosságban elmondható, hogy az országos turizmusfejlesztési program céljai nem kerültek megvalósításra, s a turizmusirányítási rendszer és a jogi háttér hiányosságai, illetve az infrastruktúra kiépületlensége a turisztikai ágazat fejlődésének akadályozó tényezői maradtak továbbra is (Tarpai, 2013).

2008-ban elfogadásra került egy kormányrendelet a *Turizmus és gyógyüdülő övezetek fejlesztési stratégiája* néven, mely előirányozza, hogy a turizmus versenyképességének növelése érdekében elengedhetetlen az állami szerepvállalás megerősítése az ágazatban, illetve ezzel egy együttműködési modell kialakítása az állam, az üzleti szféra és a társadalom között (Ukrajna Miniszteri Kabinetének Kormányrendelete „*A turizmus és gyógyüdülő övezetek fejlesztési stratégiájának elfogadásáról*” 2008.08.06. N 1088-p).

A stratégia célkitűzései összhangban voltak az akkor érvényben lévő *2002-2010 közötti időszakra szóló országos turizmusfejlesztési program* céljaival, melyek megvalósítása három szakaszra oszlik, ellenben semmilyen időkeretet nem határoz meg azok megvalósítására vonatkozóan. A stratégia támpontként szolgált további turizmusfejlesztési dokumentumok kidolgozásához, s 2017-ben veszítette érvényét a *Turizmus és gyógyüdülő övezetek 2026-ig tartó fejlesztési stratégiájának elfogadásáról* szóló kormányrendelet értelmében (Tarpai, 2013; Ukrajna Miniszteri Kabinetének Kormányrendelete „*A turizmus és gyógyüdülő övezetek 2026-ig tartó fejlesztési stratégiájának elfogadásáról*” 2017.03.16. N 168-p).

2.3. A turizmusfejlesztés fontosabb stratégiai programjai, főbb irányelvei Kárpátalján

A 2002-2010 közötti időszakra szóló országos turizmusfejlesztési program keretében a kormány előírta minden megye számára, hogy saját turizmusfejlesztési programot dolgozzon ki, az országos program koncepciójára alapozva. Így született meg *Kárpátalja turizmus és rekreációs fejlesztési programja a 2002-2010-es időszakra*, amelyet a Kárpátaljai Megyei Közgyűlés 2002 decemberében fogadott el. Célja pedig egy versenyképes turisztikai termék létrehozása Kárpátalján, s ezáltal a turisztikai kereslet, a bevételek és a befektetések növelése, a munkahelyteremtés és a turizmus hozzájárulása a régió gazdasági fejlődéséhez, a természeti és kulturális örökség ésszerű felhasználása és megőrzése mellett. A program elsősorban a gyógyturizmus, az aktív turizmus, illetve a falusi turizmus fejlesztésére irányult. Emellett többek között a síturizmus, a bakancsos turizmus, a kulturális turizmus, a lovas turizmus, az ökoturizmus, a kerékpáros turizmus és az extrém turizmus fejlesztését is kilátásba helyezte, tekintettel a megye turisztikai erőforrásaira. Elmondható, hogy a 2002-2010 közötti időszakban Kárpátalja turizmusát dinamikus fejlődés jellemezte. Ugyanakkor a fejlesztések többsége magántőke-beruházások keretében valósult meg, s csekély szerep jutott az állami költségvetési támogatásoknak (Tarpai, 2013).

Újabb országos turizmusfejlesztési program hiányában, a Kárpátaljai Megyei Tanács 2010 decemberében elfogadta *A turizmus és gyógyüdülő övezetek 2011-2015-ös időszakra vonatkozó fejlesztési programját*. Alapvető célja a turisztikai termékfejlesztés ösztönzése, a turisztikai erőforrások optimális felhasználása, a versenyképesség növelése, a régió társadalmi-gazdasági fejlődésének elősegítése, valamint a lakosság életszínvonalának javítása volt.

A fejlesztési program főbb irányelvei közé tartozott az állami turizmuspolitika alakításában, illetve a turizmusirányítási rendszer optimalizálásában való részvétel. A régió turisztikai és rekreációs erőforrásaink, illetve a történelmi és kulturális örökség elemeinek ésszerű felhasználása. A turisztikai infrastruktúra létesítményeinek korszerűsítése. A túraútvonalak egységes jelölési rendszerének kidolgozása. S végül, de nem utolsósorban Kárpátalja turisztikai imázsának javítása és vonzerejének növelése a nemzetközi és belföldi piacon, illetve a turistaforgalom növelésére irányuló intézkedések elősegítése (A Kárpátaljai Megyei Tanács Határozata „*A turizmus és gyógyüdülő övezetek 2011-2015-ös időszakra vonatkozó fejlesztési programja Kárpátalja megyében*” 2010.12.16. N 72).

A Kárpátaljai Megyei Tanács 2015. december 22-én fogadta el „*Kárpátalja turizmus és gyógyüdülő övezeteinek 2016-2020-as időszakra vonatkozó fejlesztési programja*”-t, amelyet 2020-ban és 2023-ban meghosszabbítottak, így jelenleg is ez van érvényben. „*Kárpátalja*

turizmus és gyógyüdülő övezeteinek 2024-2026 közötti időszakra vonatkozó fejlesztési programja”-t 2023. november 7-én fogadta el a Megyei Katonai Adminisztráció vezetője.

A program célja olyan rendezvények szervezése és lebonyolítása, amelyek hozzájárulnak a térség turisztikai ágazatának fejlődéséhez, a turisztikai infrastruktúra korszerűsítéséhez, a hazai és nemzetközi piacon versenyképes turisztikai termék kialakításához, valamint a turisztikai szolgáltatások minőségének javításához. Emellett célja a befektetők vonzása, illetve a természeti, történelmi-kulturális és rekreációs erőforrások hatékony felhasználása. Továbbá, a munkanélküliség csökkentése és az életszínvonal javítása.

A fejlesztési program a következő irányelveket határozta meg:

- Kárpátalja mint turisztikai és rekreációs jelentőségű térség imázsának megerősítése;
- turisztikai és rekreációs infrastruktúra fejlesztése és javítása;
- a gyógyturizmus versenyképességének növelése, a turisztikai-rekreációs szolgáltatások minőségének javítása, körének bővítése;
- információs-promóciós tevékenység végzése a régió turisztikai-rehabilitációs, üdülési és rekreációs potenciáljának népszerűsítése érdekében a nemzetközi turisztikai piacokon;
- a régió turisztikai és rekreációs erőforrásainak, valamint a történelmi és kulturális örökség elemeinek ésszerű felhasználása;
- az egészségügyi-rehabilitációs erőforrások (ásványvíz, gyógyiszap, sós tavak és sóbányák) átfogó vizsgálata;
- a turisztikai és rekreációs szférában dolgozók szakképzettségének javítása, biztosítása;
- a turizmus ígéretes formáinak (zöld turizmus, aktív turizmus) fejlesztésének elősegítése, a hatékony természetgazdálkodás és környezetvédelem biztosításának figyelembevételével;
- biztonságos körülmények megteremtése a turisták számára;
- nemzetközi együttműködés és tapasztalatcsere elősegítése a turizmus ágazatában (A Kárpátaljai Megyei Tanács Határozata „*Kárpátalja turizmus és gyógyüdülő övezeteinek 2024-2026-os időszakra vonatkozó fejlesztési programja*”-ról 2023.11.07. N 976).

A 2002-2010 közötti időszakra szóló országos turizmusfejlesztési program lejártá után nem került elfogadásra újabb központi fejlesztési program egészen 2013-ig, amikor az Ukrán Miniszteri Kabinet elfogadta *A turizmus és gyógyüdülő övezetek fejlesztésének 2022-ig tartó*

állami célprogramjának koncepcióját (Ukrajna Miniszteri Kabinetének Kormányrendelete „*A turizmus és gyógyüdülő övezetek fejlesztésének 2022-ig tartó állami célprogramja koncepciójának elfogadásáról*” 2013.08.01. N 638-p). Ez a fejlesztési program azonban a Miniszteri Kabinet által 2014. március 5-én kiadott 71. számú határozat alapján érvényét veszítette. Ennek okai elsősorban a 2013 őszén és 2014 elején tartó tüntetéssorozat, az Euromajdan, továbbá az ehhez kapcsolódó költségvetési és kormányzati válság, illetve a kormányváltás (Ukrajna Miniszteri Kabinetének Rendelete „*Az állami célprogramok és nemzeti projektek optimalizálásáról, a költségvetési források megtakarításáról, valamint az Ukrán Miniszteri Kabinet egyes határozatainak hatályon kívül helyezéséről*” 2014.03.05. N 71).

Ezt követően 2017-ben fogadta el a Miniszteri Kabinet a jelenleg is érvényben lévő állami turizmusfejlesztési programot, a *Turizmus és gyógyüdülő övezetek 2026-ig tartó fejlesztési stratégiáját*. A program célja, hogy kedvező feltételeket teremtsen a turizmus és gyógyüdülő övezetek fejlődéséhez a nemzetközi minőségi szabványok és az európai értékrend figyelembevételével. Továbbá a turizmus jövedelmező, versenyképes és a világpiacon integrált szférává történő alakítása, amely hozzájárul az országok és régiók társadalmi-gazdasági fejlődéséhez, az életminőség javulásához, illetve Ukrajna imázsának és ismertségének a növeléséhez.

A stratégia a turizmus fejlesztésének következő irányvonalait határozza meg, figyelembe véve Ukrajna jelenlegi helyzetét:

- versenyképes nemzeti turisztikai termék létrehozása szisztematikus, a fogyasztók igényeihez és elvárásaihoz igazodó marketingtevékenység megléte mellett;
- a turisztikai és üdülőhelyi potenciál hatékony kihasználása, különös tekintettel a természetvédelemre és a turizmus területi szerkezetének javítására;
- az üdülőhelyek és üdülőtérületek infrastruktúrájának korszerűsítése szakaszos fejlesztési program megvalósításával és a köz-magán partnerségi modellek alkalmazásával;
- turisztikai információs központok létrehozása;
- a turisztikai termékek árának és minőségének összehangolása a kis- és középvállalkozások szervezeti és gazdasági tevékenységének optimalizálásával;
- a nemzeti jogszabályok összehangolása az európai szabványokkal;
- a turisztikai szférában dolgozó szakemberek magas színvonalú képzésének és szakmai továbbképzésének szervezése;

- az állami hatóságok és önkormányzati szervek, a turizmus üzleti szférájának képviselői, valamint más gazdasági ágazatok és a civil szféra intézményei közötti együttműködés erősítése a turizmus népszerűsítése érdekében (Ukrajna Miniszteri Kabinetének Kormányrendelete „*A turizmus és gyógyüdülő övezetek 2026-ig tartó fejlesztési stratégiájának elfogadásáról*” 2017.03.16. N 168-p).

Ukrajna függetlenné válása óta a felsorolt turizmusfejlesztési programok kerültek elfogadásra, s bár jelenleg is vannak jóváhagyott központi és regionális turizmusfejlesztési stratégiák, az orosz-ukrán háború következtében a turizmus fejlesztése háttérbe szorult. Ukrajna jelenlegi háborús helyzetében a nemzetközi turizmus teljesen megszűnt és csak a békésebbnek mondható nyugat-ukrajnai megyékben, mint amilyen Kárpátalja is, lehet még működő turisztikai tevékenységekről beszélni. Nem beszélve arról, hogy a közel három éve tartó háború folyamán számos épület és létesítmény megrongálódott, valamint a természeti és épített örökség elemei is jelentős károkat szenvedtek Ukrajna szerte. Ezért is fontos, hogy legyenek fejlesztési stratégiáink a turizmus újjáélesztésére és fellendítésére, hogy amikor a háborúnak vége lesz zavartalanul megkezdődhessen az ország újjáépítése és a gazdaság megerősítése.

2.4. Kárpátalja magyarlakta területeinek turizmusfejlesztési stratégiája

Kárpátalja magyarlakta területeinek azon magyar közösségek által lakott települései számítanak, ahol a legutóbbi, 2001-es népszámlálás szerint a magyar lakosság többséget képez, meghaladja az 50%-ot vagy a magyar lakosok száma meghaladja az 500 főt. Turisztikai szempontból vizsgálva azonban kivételt képeznek egyes kiemelt vonzerővel bíró, magyar vonatkozású látnivalók, attrakciók, mint például az Árpád-vonal bunkerrendszere Felsőgerebenen.

Kárpátalja magyarlakta területein a legfőbb turizmusirányítási és turizmusfejlesztési szervezet a Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács. A kárpátaljai magyarlakta területek turizmusfejlesztésének legfontosabb stratégiai célja, hogy a térség egy nemzetközileg elismert, sikeres desztinációvá váljon, amely a helyi lakosság számára élhető és zavartalan teret biztosít, s mindemellett a meglévő vonzerőket, természeti-kulturális erőforrásokat ésszerűen és tudatosan használja. Ennek értelmében, a turizmus a helyi magyar közösség életének fontos része, jelentős közösségmegtartó- és formáló eleme, illetve a magyarság megmaradásának egyik kiemelt tényezője. Ezek alapján a turizmusfejlesztés stratégiai céljai között szerepel a minőségi turizmus kialakítása és a versenyképesség növelése, a desztináció és turisztikai

termékfejlesztés, illetve a „*Megóvni és felvirágoztatni – élhető Kárpátalja*” elnevezésű stratégiai cél (Berghauer – Sass (szerk.), 2019).

Ezen célok integrált elemei az *együtt-élő turizmus* – a turizmus- és területfejlesztés összehangolása a környezetvédelemmel, a helyi lakosság identitásának megőrzésével és gazdasági fejlődésével. Továbbá a *családbarát turizmus*, vagyis a családbarát szolgáltatások nyújtása és a családbarát munkaléggör kialakítása, illetve a *hozzáférhető turizmus*, amely az általános és turisztikai infrastruktúra fejlesztését irányozza elő. Emellett az *érthető turizmus* célja, hogy a hatékony kommunikáció érdekében a turisztikai szakemberek anyanyelvük mellett az államnyelvet és egy harmadik, idegen nyelvet is beszéljenek. A *digitális turizmus* a versenyképesség alapfeltétele, hiszen a digitális technológiák hasznosítása a turizmusban a szolgáltatókat előnyhöz juttatja, kiterjeszti az értékesítést és annak célközönségét, illetve kényelmesebbé és biztonságosabbá teszi az utazást, a turisták tartózkodását egy adott desztinációban (Berghauer – Sass (szerk.), 2019).

A stratégiai célok ismeretében Kárpátalja magyarlakta területeinek turizmusfejlesztési irányvonalainak, a turisztikai fejlesztések prioritásai kerülnek tárgyalásra. A minőségi turizmus és versenyképesség növelés keretében az egyik legfontosabb fejlesztési irányvonal a *kereskedelmi szállás- és vendéglátóhelyek minőségének javítása*, azok kapacitásának bővítése, a felszerelés és berendezés korszerűsítése, valamint a szolgáltatások kínálatának bővítése. A falusi turizmus, valamint a borturizmus Kárpátalja, különösen a Beregszászi járás kiemelt turisztikai termékei. Ennek értelmében prioritást élvező turizmusfejlesztési irányvonal a *speciális falusivendégház-kínálat kialakítása*, illetve a *borturizmus eszközállományának korszerűsítése*, s ezáltal ezen turisztikai termékek minőségének javítása. A *fesztiválturizmus komplex fejlesztése* szintén fontos fejlesztési irányvonal annak érdekében, hogy ezen rendezvények turisztikai jelentősége növekedjen, s a színvonalas rendezvények a turisták körében elsődleges utazási motivációt kiváltó vonzerőként jelenjenek meg. A minőségi szolgáltatásnyújtás megvalósítása elengedhetetlen képzett munkaerő nélkül, így a *megfelelő szintű oktatás és képzések biztosítása* a minőségi turizmus érdekében végzett fejlesztések alapja.

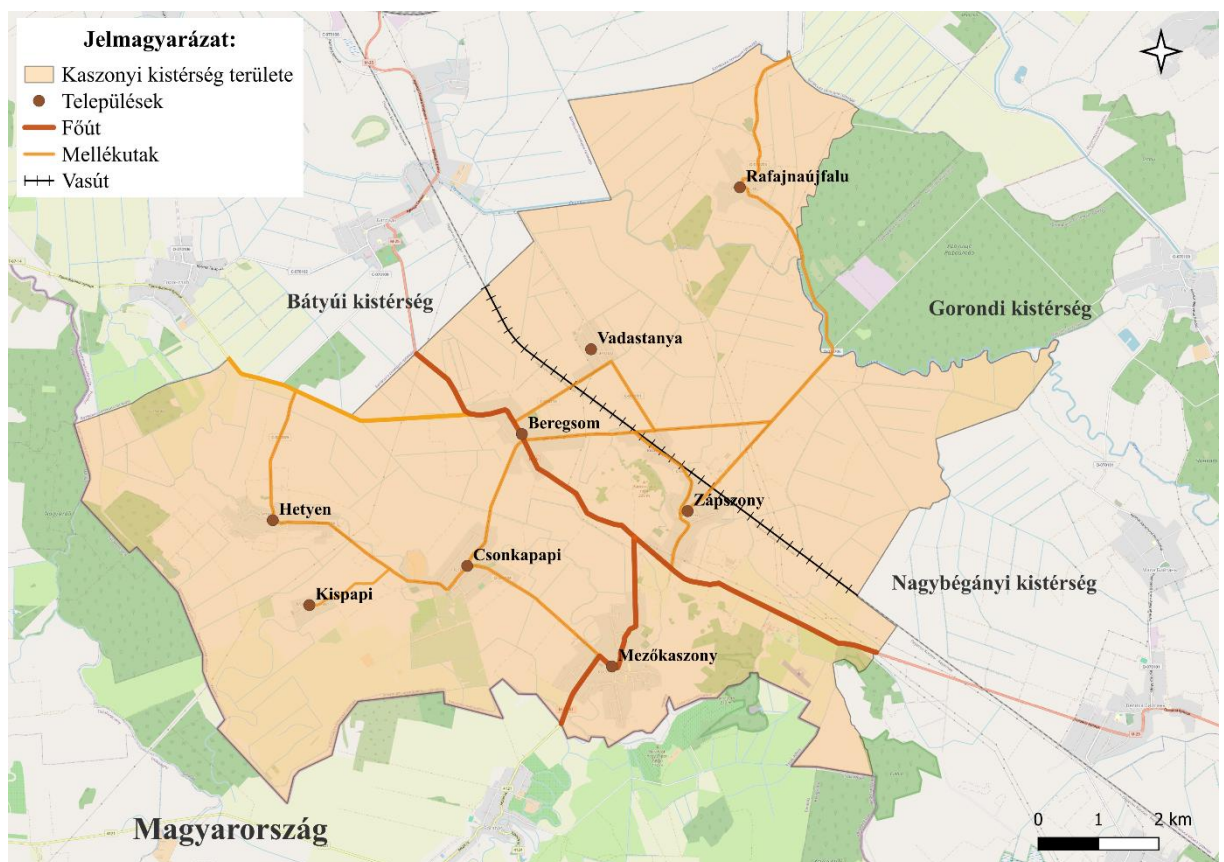
A desztináció és turisztikai termékfejlesztés prioritást élvező fejlesztési irányvonalai közé tartozik a *kárpátaljai magyarlakta területek turisztikai arculatának kialakítása*, illetve *piaci jelenlétének erősítése*, mely tudatos marketingen és promóción keresztül lehetővé teszi, hogy a belföldi és külföldi, elsősorban anyaországi és külhoni magyar területekről vidékünkre irányuló turistaforgalom növekedjen. További fejlesztési cél, a meglévők mellett, egyéb *terület- és termékspecifikus turisztikai útvonalak, tematikus utak kidolgozása*, illetve azok promóciója,

megismertetése a turisták körében. A turisztikai termékfejlesztés szintén a prioritást élvező fejlesztési irányvonalak közé sorolható, amely hozzájárul a *turisztikai termékek komplex kínálatának kialakításához* egy adott térségben. Ezáltal biztosítja a rekreációs szolgáltatások, a falusi turizmus szolgáltatásai, szabadidős sportok és egyéb turisztikai animációk összekapcsolódását. A turisztikai információs rendszerek kiemelt szerepet játszanak abban, hogy az adott területről mennyi információ jut el a potenciális turistákhoz, illetve milyen információk alapján tudnak tájékozódni az adott területen. Ezek alapján a kárpátaljai magyarok lakta területek egyik kiemelt turizmusfejlesztési irányvonala a látnivalók megközelítését és a helyszínen történő tájékozódást elősegítő *információs rendszerek kialakítása*, valamint az online platformokon történő információáramlás elősegítése.

A „*Megóvni és felvirágoztatni – élhető Kárpátalja*” elnevezésű stratégiai cél fontos fejlesztési irányvonala az *ifjúsági és honismereti turizmus fejlesztése*, mely hozzájárul, hogy a helyi fiatalok megismerjék Kárpátalja természeti és kulturális-történelmi értékeit, látnivalóit. Továbbá, a *vidék épített örökségének és településarculatának fejlesztése* hozzájárul az épített örökség fennmaradásához és a települések fejlődéséhez, az ide látogató turisták számára vonzóbb környezetet teremtve. A turizmus fejlesztése mellett az *energiatakarékosság*, a *környezetvédelem*, a turizmus környezetre gyakorolt hatása is központi kérdésként jelenik meg, így a környezetbarát beruházások támogatása a probléma kezelésében kulcsfontosságú lépés lehet. Másrészt a magas energiaköltségek következtében, a vállalkozók egyre inkább fontosnak tartják az alternatív energiaforrások hasznosítását, illetve a fűtési berendezések korszerűsítését (Berghauer – Sass (szerk.), 2019).

3. A KASZONYI KISTÉRSÉG BEMUTATÁSA

Ukrajna függetlenné válása után, az 1991-2014 közötti időszakban Kárpátalja közigazgatási felosztása nagymértékben nem változott. Az új kormány azonban 2015-ben elfogadta „Az önkormányzatok önkéntes egyesüléséről” szóló törvényt (ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ДОБРОВОЛЬНЕ ОБ’ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД» 015.02.05. N 13), melynek fő célja a közigazgatási rendszer modernizációja, a decentralizáció volt. Ennek értelmében a szomszédos települések – városok és falvak – önkormányzatainak ún. kistérségekké kellett szerveződniük. Így Kárpátalján összesen 64 kistérség került kialakításra. A közigazgatási reform következő lépéseként 2020. július 17-én Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa elfogadta „A járások létrehozásáról és megszüntetéséről” szóló rendeletet (ПРО УТВОРЕННЯ ТА ЛІКВІДАЦІЮ РАЙОНІВ, 2020.07.17. N 33). A rendelet értelmében Kárpátalja korábbi 13 járását megszüntették, s helyette 6 járás került kialakításra: az Ungvári, Munkácsi, Beregszászi, Huszti, Técsiő és Rahói járások (<https://lehoczkyintezet.uz.ua/2021/04/25/karpatalja-lakossaganak-teruleti-eloszlasa-az-ujjonnan-kialakitott-kozigazgatasi-rendszer-tukreben/>).

4. ábra. A Kaszonyi kistérség földrajzi fekvése

Forrás: saját szerkesztés

A Kaszonyi kistérség (4. ábra) 2020 januárjában jött létre az említett Ukrán közigazgatási reform következtében, amely összesen nyolc települést és öt községi tanácsot egyesít. A kistérség központja Mezőkaszony, emellett Beregsom, Csonkapapi, Rafajnaújfalu és Zápszony önálló községi tanáccsal rendelkezik. Heteny és Kispapi közigazgatásilag a Csonkapapi előljárói körzethez tartozik, Vadastanya (Kastanovo) pedig Beregsomhoz. Lakossága összesen 6811 fő, területe pedig 97,1 km² (Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács, 2025; <https://kmksz.com.ua/2020/01/14/megalakult-a-mezokaszonyi-kistersegi-tanacs-kerdojelekkel/>). Északon a Bátyúi kistérség, észak-keleten a Gorondi kistérség, keleten a Nagybégányi kistérség, délen és nyugaton pedig Magyarország határolja. A kistérségben található a Mezőkaszony-Barabás határátkelőhely, illetve vasútállomással is rendelkezik Zápszony településen. A kistérség területén áthalad az M25-ös Tiszasalamon – Makkosjánosi autótút.

A Kaszonyi kistérség viszonylag jól kiépített intézményhálózattal rendelkezik. Mezőkaszonyban működik polgármesteri hivatal, líceum, óvoda, művészeti iskola, kultúrház, falusi könyvtár, egészségügyi rendelő és mentőszolgálat, nova posta, illetve bankautomata. Emellett az elmúlt időszakban kialakításra került egy kistérségi okmányiroda, amely a közeljövőben kezdi meg működését. Beregsomban előljárói hivatal, gimnázium, óvoda, falusi könyvtár és egészségügyi rendelő működik. Csonkapapiban előljárói hivatal, gimnázium, óvoda, falusi könyvtár, egészségügyi rendelő, illetve missziós központ üzemel, míg Hetenyben jelenleg csupán elemi iskola és óvoda működik. Zápszonyban előljárói hivatal, óvoda, iskola, falusi könyvtár és klub, valamint egészségügyi rendelő működik. Rafajnaújfaluban pedig előljárói hivatal, óvoda, gimnázium, kultúrház és egészségügyi rendelő üzemel (Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács, 2025).

A kistérség gazdaságát tekintve, a lakosság elsősorban mezőgazdasággal és földműveléssel foglalkozik. Emellett Mezőkaszonyban üzemel a BON TON Kft. nevű varroda, Csonkapapiban pedig a Nemes Pékség, amelyek munkalehetőséget kínálnak a helyi lakosság számára. Továbbá a turizmus is meghatározó eleme a térség gazdaságának. A kistérség turisztikai vonzereje elsősorban a Kaszonyi Termálfürdő és Aquapark, illetve az Eco-Termal Üdülőkompexum kínálta üdülési-rekreációs lehetőségekben rejlik (Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács, 2025). A kistérséghez tartozó települések ugyanakkor számos természeti és kulturális vonzerővel rendelkeznek, melyek fejlesztése, illetve a turizmus vérkeringésébe való becsatolása nagymértékben hozzájárulna a helyi lakosság megélhetési lehetőségeinek javításához. A továbbiakban a Kaszonyi kistérség településeinek turisztikai szempontú bemutatásával fogok foglalkozni, kiemelt hangsúlyt fektetve a természeti vonzerők és az épített örökség bemutatására.

3.1. Mezőkaszony turisztikai szempontú bemutatása

Mezőkaszony a Kaszonyi kistérség központja. Az egykori mezőváros Beregszásztól, a járási központtól 24 kilométerre északnyugatra, az ukrán-magyar határ mentén, a vulkanikus eredetű Kaszonyi-hegy lábánál terül el. A Beregszász - Nagydorony - Csap országúthoz egy 2 km-es bekötőút kapcsolja hozzá a községet. A településen található a Mezőkaszony-Barabás határátkelőhely, amely 1989-ben nyílt meg. Lakossága 1995 fő (Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács, 2025).

Úgy tartják, hogy a település védőszentjéről, Szent Katalinról (Kata asszonyról) kapta a nevét. 1086-ban ugyanis Szent László a község határában győzte le Kutesk kán kun hordáit. A csata emlékére pedig Szent Katalinnak szentelt kápolnát épített a településen. A kápolnát a XIII. században templommá alakították, s jelenleg is a falu éke a domboldalon magasodó gótikus stílusú református templom (Horváth – Kovács, 2002).

Mezőkaszonyt Árpád-kori településként tartják számon. Első írásos említése 1332-ből származik Cassan néven, az 1333-1335-ös pápai tizedek rovatában pedig már Kozun néven jelenik meg. Az első lakói többnyire pásztorok, királyi vadászok, gyepűőrök és zarándokok voltak. A XIII. századra azonban már benépesült helynek számított. A kaszonyi hospesek, azaz vendégek, jövevények gyakran szerepelnek XIV. századi okmányokban. Feltételezhető, hogy a tatárdúlást követően külföldről telepítették be őket a faluba, valamint birtokot kaptak és kiváltságokban is részesültek. 1496-ban említik mezővárosként az okmányokban, Mezőkaszonynak pedig először egy 1682-ben kelt dokumentumban nevezik. A 15. században olyan nagy településnek számított, hogy egy Mátyás-korabeli térképen is feltüntették, Nyíregyházával ellentétben. A Tokaj alól visszavonuló tatár hadak azonban 1559-ben a települést feldúlták, lakosságának egy részét pedig elhurcolták. Az idők során gazdasága számottevően fejlődött, Miklós-napi vásárai és jó bora miatt ismert és kedvelt hely volt. A Mezőkaszonyi járás központjaként Bereg vármegye 26 községét foglalta magába. A trianoni békeszerződés megkötése után viszont Kárpátalja Csehszlovákiához került, s ekkor elveszítette járási központként beöltött pozícióját. Az 1930-as években kőbányát és hengermalmot üzemeltettek a település határában. Már az 1930-as években népszerű volt a XX. század elején felfedezett gyógyvizes forrás köré telepített kaszonyi gyógyfürdő-szanatórium a különböző ízületi megbetegedések kezelésére, mint például a reuma (Botlik – Dupka, 1993; Németh, 2002; https://beregvidek.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=101:mezkaszony-tort&catid=273:a-telepueles-bemutatasa&Itemid=1367&lang=uk).

Mezőkaszony gazdag történelme révén emlékhelyekben, látnivalókban is bővelkedik. Turisztikai megközelítésben is a kistérség központja, hiszen a településen 2004-től foglalkoznak falusi turizmussal. Kezdetben fogadó családoknál történt a turisták elszállásolása, s számukra étkezést, kulturális programokat, valamint csillagtúraszerű kirándulásokat biztosítottak Kárpátalja szerte. A 2014-es kelet-ukrajnai konfliktus kirobbanását követően azonban ez a szervezett vendégfogadás megszűnt, mivel a külföldi, elsősorban magyarországi turisták száma jelentősen visszaesett, s általánosságban elmondható, hogy az egyéni vendégfogadás vált meghatározóvá. A belföldi turisták száma viszont megnövekedett, ami egyrészt a település határában lévő Kaszonyi Termálfürdő felújításának köszönhető. Másrészt a Krím félsziget Oroszország általi annektálása következtében a turisták biztonságosabbnak vélték a nyugati országrészt. Így jutottak el Kárpátaljára, illetve Mezőkaszonyba is, amely kiemelt turisztikai vonzerővel bír a termálvíz és egyéb természeti-kulturális adottságok révén. A Covid-19 világjárvány és a 2022. február 24-én eszkalálódott orosz-ukrán háború jelentős visszaesést eredményezett a turizmus területén, s bár alacsonyabb létszámban, de napjainkban is érkeznek turisták a településre (Sass, 2023; Gerő, 2023; Gerő, Oláh, Sass, 2024).

A település turisztikai vonzereje elsősorban a Kaszonyi Termálfürdő és Aquapark, illetve az Eco-Termal Üdülőkompexum kínálta üdülési-rekreációs lehetőségekben rejlik. A Kaszonyi Termálfürdő a kistérség határában, egy 200 éves tölgyerdő területén lett kialakítva, ahol az 1980-as években olajat kerestek, azonban termálvizet fedeztek fel. Eleinte a termálfürdő két kisebb medencével és faházakkal üzemelt, 2006-ban pedig megkezdték a felújítását. A jelenlegi komplexum 2012-ben nyílt meg, ahol termálvizes medencék, élménymedencék, wellness-részleg, étterem és szálloda is a vendégek rendelkezésére áll. A termálfürdő területén 2019-ben megnyitotta kapuit az Aquapark, amely felejthetetlen élményt és kikapcsolódást biztosít a látogatók számára. (<https://cbc-artspace.com/locations/kaszonyi-termalfurdo-termalni-vodi-kosino/>, www.kosino.ua).

A Kaszonyi Termálfürdő szomszédságában, az egykori Kaszonyi Szanatórium területén lett kialakítva az Eco-Termal Üdülőkompexum, amely a gyógyturisztikai szolgáltatások mellett szállást, étkezést és transzfer szolgáltatást is kínál a turisták számára, illetve a Kaszonyi Termálfürdőhöz viszonyítva kedvezőbb árfekvésű (www.eco-termal.com).

Református temploma eredetileg római katolikus templom volt, amelyet Szent Katalin kápolnájának helyén alakítottak ki, s a protestánsok 1552-ben kisajátították. Miután 1567-ben a vidék az Erdélyi Fejedelemség fennhatósága alá került, Bocskay István megkedvelte a vidéket, s egy másfél lábnyi magas, arannyal futtatott fedeles ezüst serleget ajándékozott az egyháznak. Az I. világháborút követő években azonban a serleg rejtélyes körülmények között

eltűnt. 1776-ben felújították, illetve barokk stíluselemekkel látták el. Az 1820-as években megnagyobbították, átzsindelyezték, valamint belső terét felújították. Jelenlegi formáját pedig az 1920-as felújításakor nyerte el. Középkori, gótikus stílusát őrzik a két alsó szint keskeny, résszerű, csúcsíves ablakai, valamint csúcsíves nyugati kapuja. Berendezése barokk és klasszicista stílusú (5. ábra) (Deschmann, 1990; Németh, 2002; Radvánszky (szerk.), 2000).

A protestáns vallás megjelenésével a lakosok többsége elfogadta az új tant, s kétszáz évig nem volt katolikus plébános a településen. A XVIII. században viszont növekedni kezdett a katolikusok száma. Először a hívek adományából egy kisebb templomot építettek, a jelenleg is használt római katolikus templomot 1832 után építették és Szent István király tiszteletére szentelték fel (6. ábra) (Pápai (szerk.), 2003; <https://kmmi.org.ua/cikkek/hirek/karpatalja-anno-a-mezokaszonyi-romai-katolikus-templom>).

**5. ábra. Mezőkaszonyi Református
Templom**

Forrás: saját fotó, 2025

**6. ábra. Mezőkaszonyi Római Katolikus
Templom**

Forrás: saját fotó, 2025

A településen több kastély és emlékmű is található. Az 1703-ban épült Eötvös-kastély jelenleg a református parókiának ad otthont. Horthy Miklós kedvelte vidékünket, s fiatal korában nyaranta gyakran ellátogatott nagynénje mezőkaszonyi birtokára. A Horthy-kúria jelenleg is a Horthy-család tulajdonában van, romos állapota miatt azonban egy részét évekkel ezelőtt lebontották. A magánkézben lévő Váci kastély néhány éve üzlethelyiségként és családi

házként funkcionált, napjainkban viszont nincs használatban. A jelenlegi óvoda épülete pedig egykor a Klein család birtoka volt (<https://magyarnemzet.hu/hetvegi-magazin/2016/11/horthy-napszamban>; https://beregvidek.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=101:-mezkaszony-tort&catid=273:a-telepueles-bemutatas&Itemid=1367&lang=uk).

A település központjában 1991-ben a KMKSZ helyi alapszervezete emlékművet állított a sztálini terror áldozatainak emlékére (<https://karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/egy-hajdani-jarasi-kozpont-a-kaszonyi-hegyek-aljaban/>). 2006-ban az UMDSZ és a MÉKK emléktáblát helyezett el a középiskola falán az 1956-os forradalom 50. évfordulójára. 2016-ban pedig Szent László király születésének 970. évfordulója alkalmából állított emléktáblát az UMDSZ. Mezőkaszony parkjában 2021. augusztus 20.-án avatták fel Szent István király mellszobrát (<https://karpatalja.ma/kultura/kulturalis-hirek/szent-istvan-szobrot-avattak-mezokaszonyban/>).

3.2. Beregsom és Vadastanya turisztikai szempontú bemutatása

Beregsom a Kaszonyi kistérség északnyugati részén, Beregszásztól 22 km-re, a Csap-Nagydobrony-Beregszász (M25) országút mentén helyezkedik el. Lakossága 929 fő. Közigazgatásilag a szomszédos Vadastanya is a településhez tartozik (Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács, 2025).

Első írásos említése 1270-ből származik, mint a Lónyai uradalom határjárásában lévő királyi birtok, Lónyával határos település. Neve a som növény nevéből ered, mivel a néphagyomány szerint az egykori helyi erdőben elterjedt volt a somfa. A XIII. században Károly Róbert idejében a munkácsi várispánsághoz tartozott. 1566-ban bár a tatárok megsarcolták a falut, a lakosok nagy részét pedig elhurcolták, tőlük szokatlan módon a házakat nem égették fel. Az ősi Lónyai birtok a XV. században megyegyűlések helyszíne volt. A trianoni békeszerződésig a Mezőkaszonyi járás részét képezte. A csehszlovák időben pedig a Lónyai-birtokhoz tartozó Somitanyán (ma Vadastanya) cseh kolóniát hoztak létre, ahol verhovinai telepesek is helyet kaptak. A Somi-kolónia létrehozásának célja az asszimiláció volt, s a lakosok számára egy ukrán és egy cseh tannyelvű iskolát is alapítottak (Botlik – Dupka, 1993).

Református temploma a XV. századi, gótikus stílusjegyekkel ellátott, római katolikus templom épületének átépítésével jött létre (7. ábra). Az átépítési munkálatokat az 1830-as években végezték el, melynek eredményeként az impozáns épületet klasszicista stílusjegyekkel ruházták fel. A templom épülete 1863-ban tűzvész áldozata lett, s csak 1895-ben sikerült helyreállítani. A templomkertben két emlékoszlop látható. az elsőt 1927-ben állította a község az első világháborúban elesett hősök emlékére. A másik emlékoszlop felavatására pedig 1991

novemberében került sor, mely a II. világháború és a sztálinizmus áldozatainak állít emléket (<https://kmmi.org.ua/cikkek/hirek/a-beregsomi-reformatus-templom>). A református templom mellett található parókia gyülekezeti termében 2016 augusztusában avatták fel a Kárpátok Szoborút részeként a kassai származású Gyúlea Tamás Ferenc szoboralkotását, amely egy kettévágott farönkre helyezett kőtemplomot ábrázol, szimbolizálva az élet törekénységét és a sziklaszilárd hitet (<https://karpataljalap.net/2016/08/31/het-szobrot-avattak-hat-telepulesen>).

7. ábra. Beregsomi Református Templom

Forrás: Saját fotó, 2025

1633-ban királyi adomány folytán Lónyai Zsigmond lett a település tulajdonosa, s a Lónyaiak kastélyt is emeltek a településen, amely a család nyári rezidenciája lett. A Lónyai kúria máig fennmaradt, s jelenleg az előljárói hivatalnak, az óvodának és a felcserközpontnak ad otthont. Beregsom határában található a Harka-domb, ami mára már csak nyomokban található meg. Nevéhez egy érdekes legenda kapcsolódik: itt vívtak véres csatát a helybéliek a faluba betörni készülő tatár martalócokkal, és az elesett hősök sírhelyére dombot hordtak össze földből. A Somi hegy a kirándulók kedvelt célpontja, domboldalán gyümölcsösök és szőlőültetvények színesítik a tájat. Ebből adódóan kiváló lehetőséget kínál gyalogtúrák lebonyolítására (<https://kmmi.org.ua/regiok/telepulesek/beregszaszi-jaras/beregsom>).

3.3. Csonkapapi és Kispapi turisztikai szempontú bemutatása

Csonkapapi a Kaszonyi kistérség központi részén, Beregszásztól 22 km-re északnyugatra, az ukrán-magyar határ mentén, a M25-ös országúttól 2 km-re terül el. Lakossága 929 fő (Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács, 2025). Közigazgatásilag a településhez tartozik Hetyen és Kispapi község is.

Az Árpád-kori település első írásos emléke 1261-ből származik. Csonkapapi tulajdonképpen két településből jött létre: Csonkásból és Papiból. Ugyanis Csonkás a tatárjárás következtében elpusztult, lakossága pedig a fallal megerősített Papiba menekült. Az évszázadok során számos birtokosa volt: 1318-ban Károly Róbert visszaadta Aba Somosi Jánosnak a tőle elkobzott birtokot, majd Haraszi Erasmus, római katolikus pap birtokába került, a XIV. században pedig a Kerecsényi család tulajdona lett (Botlik – Dupka, 1993).

Református temploma 1800-ban épült meg, a régi fatemplom helyén, barokk és klasszicista stílusban. A templom harangjai 1773-ban és 1799-ben készültek, a nagyobb azonban a II. világháború idején elkobozták a hadiipar számára, s 1992-ben vett a gyülekezet helyette másikat. A trianoni békeszerződés után a mai Agapé Missziós Központ épületében működött a cseh kaszárnya, majd 1945-1972 között az elemi iskolának adott otthont. A missziós központ rendezvények, nyári táborok, konferenciák helyszínéül is szolgál. A Covid-19, illetve a háború következtében azonban ezek a programok és rendezvények az utóbbi években elmaradtak. Az orosz-ukrán háború eszkalálódását követően a belső-ukrajnai menekültek elszállásolására szolgált, s néhányan még jelenleg is az épületben élnek. A Csonkapapi Gimnázium jelenlegi épületét 1972-ben adta át a Lenin útja kolhoz. Az iskola udvara gyönyörűen parkosított, hintákkal és padokkal van ellátva, ezáltal kiváló pihenési lehetőséget biztosít a tanulók és a helyi lakosok számára egyaránt. Emellett az iskolában található egy tájismereti múzeum, amelyet Kecskés Béla hozott létre az 1980-as évek elején, s gyűjteménye máig fennmaradt. A múzeum régi használati tárgyak, bútorok, munkaeszközök, magyar népviseleti ruhák, illetve régi dokumentumok gyűjteményének ad otthont, mely turisztikai szempontból is értékesnek mondható. Az iskola udvarán található egy második világháborús emlékmű, illetve az épület falán Kecskés Béla emléktáblája lett elhelyezve, mivel a somi születésű költő és pedagógus 1961-től 1997-ig földrajzot és történelmet tanított itt (<https://rakosmente.hu/static-pages/rakosmente-testvervarosok-csonkapapi>; Espán, 2015).

A települést kettészeli a Kaszonyi-hegyből eredő Mitz-patak, amely hajdan bő vízhozammal rendelkezett. Ebből adódóan nagyon sok ludat tartottak a faluban, s a humoros mondás, miszerint „Papiban szekéren jár a liba” is arra utal, hogy sok libát vittek a vásárba

(Espán, 2015). Részben ezt jelképezi a község központjában, 2016 augusztusában felavatott szobor, amely egy lengyelországi szobrász, Pjotr Bies alkotása, s a Kárpátok Szoborút részét képezi. A szobor kosszarvakat formáz, amely a Kárpátok hágóin áthaladó kanyargós utakra utal. Ezeknek köszönhető, hogy a Kárpát-medencében élő népek tudták tartani egymással a kapcsolatot. A szobor oldalán lévő domborművön pedig az említett mondás elevenedik meg (<https://karpataljalap.net/2016/08/31/het-szobrot-avattak-hat-telepulesen>).

3.4. Hetyen turisztikai szempontú bemutatása

Hetyen a Kaszonyi kistérség nyugati települése, Beregszásztól 22 km-re északnyugatra, az ukrán-magyar határ mentén terül el. A település megközelíthető a Csap-Nagydobrony-Beregszász (M25) országút Beregsomból elágazó, Csonkapapin átvívelő úton, valamint a Mezőkaszonyból Csonkapapin áthaladó úton. Lakossága 545 fő. A település közigazgatásilag Csonkapapihoz tartozik.

Első írásos emléke 1270-ből származik Hetyin néven, melynek eredete vitatott. Egyesek szerint a hét számnévből ered, míg mások úgy vélik, a Hetény személynév vagy egy ősi magyar népcsoport lehet az elnevezés forrása. A Tisza jobb partján elterülő magyar község már a XIV. században rendelkezett templommal, amelyet a Kerecsényi család építtetett. 1383-ban Hetyény Andrást, Miklós fiát nevezik meg a község birtokosaként. 1566-ban a település a tatárdúlás következtében jelentős károkat szenvedett. A helyi lakosok életét jelentősen megnehezítette, hogy a Micz-patak és a Tisza vize gyakran elárasztotta a települést, ami a Tisza szabályozását követően mérsékeltebbé vált. Legutóbb 2001-ben sújtotta árvíz a községet. A település lakói, a mezőgazdaság mellett, évszázadokig űzték a kerékgyártó mesterséget, s termékeikkel még a híres debreceni vásárokbá is eljutottak. Ezáltal a reformáció tanaival is korábban ismerkedtek meg a környező településekhez képest. 1874-ben Csanády Sándor, helyi földbirtokos hat hold földet íratott Kossuth Lajos nevére, hogy ha az egykori kormányzó a száműzetésből hazatérne, a törvény szerint vagyonnal rendelkező személyként felvehessék a képviselőjelöltek listájára. Ennek tiszteletére 1995-ben a KMKSZ helyi alapszervezete emléktáblát helyezett el a kultúrház falán (Botlik – Dupka, 1993; <https://karpataljalap.net/2012/04/06/falu-micz-patak-ket-partjan>).

Református temploma 1793-ban épült klasszicista stílusban, a régi fatemplom helyén. A templom keleti végén található, különálló, négy fiatornyos haranglábját a 18. században ácsolták, két harangját szintén 1793-ban öntötték (8. ábra). A KMKSZ helyi alapszervezete 1992-ben emlékművet állított a II. világháborúban elesett honvédek és a málenyikij robot áldozatainak emlékére. A község természeti értékekben is bővelkedik: ahol a Micz a

Csarondába ömlik, az érintetlen természet uralkodik. Ritka növénytársulások és állatfajok figyelhetők meg ezen a területen, ezáltal lehetőséget kínál ökotúrák lebonyolítására. Emellett a falu határában található erdő a gombázók és kirándulók kedvelt célpontja, szintén lehetőségeket nyújt gyalogtúrák lebonyolítására. A hetenyi homokbányató korábban a helyi, illetve a település vonzáskörzetében élő lakosság kedvelt fürdőhelye volt, jelenleg azonban a terület elhanyagolt állapotban van (<https://mindszent.hu/testvertelepulesek/hetyen>).

8. ábra. Hetyeni Református Templom

Forrás: Saját fotó, 2025

3.5. Rafajnaújfalu turisztikai szempontú bemutatása

Rafajnaújfalu a Mezőkaszonyi kistérség legészakibb települése, mely Beregszásztól 28 km-re északnyugatra, a Szernye-patak mentén terül el. Periférikus elhelyezkedése, illetve a rossz útviszonyok miatt azonban nehéz a megközelítése. A közlekedés szempontjából kulcsfontosságú a falun áthaladó egyetlen főút, mely összeköti szomszédos településeivel, a 7 km-re délre található Zápszony, illetve a 6 km-re északra elhelyezkedő Barkaszo községekkel. A falu lakossága 761 fő (Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács, 2025).

Első írásos említése 1270-ből származik Rophoyn néven. A település alapítója a Roffain család volt, valószínűleg innen származik az elnevezés. A történelem folyamán számos alkalommal cserélt gazdát: a XV. században a Csapi család tulajdona volt, 1461-ben Szilágyi

Erzsébet zálogul kapta, a XVII. században pedig Melith Péter és Lónyai Zsigmond örökösei nagyobb vagyonrésszel rendelkeztek a településen. A későbbiekben a Ráczok, Lónyaiak, Dolinaiak és Molnárok voltak a főbb birtokosai. A trianoni békeszerződésig a település a Mezőkaszonyi járás részét képezte, majd a Bátyúi körjegyzőséghez került. 1993-ig közigazgatásilag Zápszonyhoz tartozott, napjainkban pedig már önálló település, községi tanácsa helyben található (<https://karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-anno/karpatalja-anno-rafajnaufalu>).

Első, fából készült temploma 1733-ban épült. 1828-ban pedig a régi fatemplom helyén épült meg ma is látható, klasszicista stílusú református temploma. 2016 augusztusában pedig a településen felavatásra került a bodrogkeresztúri származású Makoldi Sándor Gyula szoboralkotása, amely a Kárpátok Szoborút részét képezi, s egy anyát ábrázol, amely az őseink motívumvilágában is megtalálható kunbabákkal társítható. A Rafajnaújfalu környékén található erdő kiváló lehetőséget kínál a pihenésre, túrázásra, gombászásra. Továbbá, a település határában található halastó ideális környezet a horgászat kedvelőinek (<https://karpataljalap.net/2007/09/07/rafajnaufalu-tortenete>; <https://karpataljalap.net/2016/08/31/het-szobrot-avattak-hat-telepulesen>).

3.6. Zápszony turisztikai szempontú bemutatása

Zápszony a Kaszonyi kistérség keleti részén, Beregszásztól 22 km-re, a Csap-Nagydobrony-Beregszász országút mentén helyezkedik el. A településen található vasútállomás a Bátyú – Királyháza – Taracköz – Aknaszlatina vasútvonal részét képezi. Lakossága 1463 fő (Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács, 2025).

Először 1271-ben említik királyi birtokként. Első földesurai a Zapszoni családból származtak. Másrészt, nevének eredete a Szernye-patak bal oldali mellékfolyójára vezethető vissza, melynek közelében a település létesült. Területe már ősidők óta lakott: határában, az ún. Kova-dombon őskori halomsírokat, illetve egy újkőkori település maradványait tárták fel. 1566-ban a tatárok feldúlták a községet. Későbbi birtokosainak – Dávidok, Lónyaiak, Thuróczyak – többsége beregsomi és mezőkaszonyi nemes volt, s a település hosszú ideig egyházjogilag is a szomszédos mezővároshoz, Mezőkaszonyhoz tartozott. Bár a reformáció tanai viszonylag korán elérték a települést, anyagyülekezete pedig 1639-től datálódik, egyházközsége csak a XVIII. században vált önállóvá. A Zápszonyi-hegy domboldalain már a középkorban is termesztettek szőlőt, amely a helyi lakosság fontos megélhetési forrása volt. Mára azonban a szőlőművelés, mint megélhetési forrás, háttérbe szorult. A község trianoni

békeszerződésig a Mezőkaszonyi járáshoz tartozott. A csehszlovák időszakban a településen állami magyar tannyelvű népiskolát hoztak létre. A II. világháború után, a Szovjetunió időszakában gazdasága fejlődésnek indult: malom, téglagyár, konzervgyár, műanyagfeldolgozó üzem és gyümölcsle üzem is működött a településen, amely a rendszerváltás után megszűnt (Botlik – Dupka, 1993; <http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir101.html>).

Református temploma 1798-ban épült klasszicista stílusban, a korábbi fatemplom helyén (9. ábra). Belső festett kazettás mennyezete és karzata 1802-ben készült el. 1989 őszén emléktáblát, 1991 augusztusában pedig emlékművet állítottak a település központjában a II. világháború és a sztálinizmus áldozatainak emlékére (Botlik – Dupka, 1993). A református templommal szemben található a Zápszonyi park, ahol 2016 augusztusában avatták fel Matl Péter szoboralkotását, amely a Kárpátok Szoborút részét képezi. A kösziklából készült szobor a társadalmunk rendíthetetlen alapját képező családot, illetve az életünket összekötő és egyben körülvevő hitet szimbolizálja. A Zápszonyi-hegy nemcsak a szőlő- és gyümölcstermesztés számára nyújt kedvező feltételeket, de kellemes kirándulóhelynek is számít, amely kiváló lehetőséget biztosít gyalogtúrák lebonyolítására (<https://karpataljalap.net/2016/08/31/het-szobrot-avattak-hat-telepulesen>).

9. ábra. Zápszonyi Református Templom

Forrás: Saját fotó, 2025

4. A KUTATÁS MÓDSZEREI

Szakdolgozatom megírása során primer és szekunder módszerek együttesét alkalmaztam. A munka első felében a szekunder források, vagyis a témához kapcsolódó szakirodalom, internetes források, illetve törvények, rendeletek felkutatására fordítottam kiemelt figyelmet. Az összegyűjtött szakirodalomi források – többek között Lengyel, 2004; Michalkó, 2012; Csapó, 2019; Ritchie – Crouch, 2003; Kardos (szerk.), 2011; Gonda – Spiegler, 2012; Tarpai, 2013; Botlik – Dupka, 1993; Horváth – Kovács, 2002; Berhgauer – Sass (szerk.), 2019 – áttekintése és feldolgozása segítséget nyújtott a turizmusirányítás elméleti alapjainak, Ukrajna turizmusfejlesztési politikájának, valamint a Kaszonyi kistérség településeinek turisztikai szempontú bemutatásához.

A primer kutatás fő célja a Kaszonyi kistérség lehetséges turizmusfejlesztési irányainak vizsgálata, illetve fejlesztési tervének kidolgozása volt. A fejlesztési terv legeredményesebb kidolgozása érdekében fontosnak tartottam a Kaszonyi kistérség turisztikai helyzetfelmérésének elkészítését, a helyi lakosság és a turizmus kapcsolatának, illetve a kistérségben élő helyi termelők tevékenységének feltérképezését, valamint a kistérség turizmusfejlesztési politikájának vizsgálatát. A kutatás tehát három alappillérből tevődik össze, amelyek egymással szorosan összekapcsolódnak. Ebből adódóan a primer adatok begyűjtése kvalitatív és kvantitatív módszerek segítségével valósult meg.

A kutatás első alappillérét a Kaszonyi kistérség turisztikai vonzerőinek (1. számú melléklet) felmérése alkotja. A vonzerőleltár elkészítéséhez szükséges adatok begyűjtésében számos útikönyv és tematikus kiadvány (Botlik – Dupka, 1993; Deschmann, 1990; Horváth – Kovács, 2002; Kovács, 2008; Németh, 2002; Pápai (szerk.), 2003; Radvánszky (szerk.), 2000; Tarpai (szerk.), 2021), továbbá a lakossági kérdőív és a kistérség prominens személyeivel készített mélyinterjúk eredményei, illetve a személyes terepbejárás is a segítségemre szolgáltak.

A vonzerők értékelésére pedig Puczkó – Aubert – Szabó (2007), illetve Sass (2008) által használt turisztikai vonzerők hatókör szerinti értékelésére szolgáló, 1-9-ig terjedő skáláját alkalmaztam, amely a következő kategóriákat foglalja magába:

1. Helyi vonzerő I.
2. Helyi vonzerő II.
3. Regionális vonzerő I.
4. Regionális vonzerő II.
5. Országos vonzerő I.
6. Országos vonzerő II.

7. Nemzetközi vonzeró I.
8. Nemzetközi vonzeró II.
9. Globális vonzeró

A Helyi vonzeró I. kategória a potenciális, attrakcióvá fejleszthető objektumokat foglalja magába, amelyek bár a helyiek által ismertek és látogatottak, turisztikai forgalmat nem generálnak, mivel az ide érkező turisták nem tudnak róla, s utazásuk motivációi között sem szerepel azok meglátogatása. A Helyi vonzeró II. kategória objektumai ugyanakkor a kistérségi, környékbeli lakosság által ismertek és látogatottak. A Regionális vonzeró I. kategóriába tartozó vonzerókat elsősorban az adott régióban élők keresik fel, míg a Regionális vonzeró II. kategória objektumait a szomszédos régiókban található települések lakói is felkeresik. Az Országos vonzeró I. kategóriába sorolható attrakciókat az adott ország teljes területéről látogatják, ám elsősorban egy speciális vendégkör szegmens számára jelent vonzótényezőt, míg az Országos vonzeró II. az egész ország területéről, szinte minden vendégkör szegmens által látogatott. A Nemzetközi vonzeró I. kategória objektumai esetében a látogatók többsége külföldről érkezik, s szintén szegmens-specifikus, a Nemzetközi vonzeró II. pedig a külföldi turisták széles piaci szegmense által látogatott. A Globális vonzeró ugyanakkor távolságtól függetlenül, a világ bármely országában élők számára vonzótényezőként szolgál (Puczkó – Aubert – Szabó, 2007).

A munkaszakasz második felében a kistérség szolgáltatásetektorának feltérképezését végeztem el, melynek célja a kistérséghez tartozó települések kiszolgáló létesítményeinek (turisztikai jelentőségű objektumok, szállás- és vendéglátóhelyek, ételmezerüzletek, egyéb üzletek, helyi kézműves termelők és termékek stb.) felmérése és számszerúsítása, illetve a begyűjtött adatok statisztikai táblákban történő összesítése volt. Az adatgyűjtésben forrásként szolgáltak az OLX és TurUA weboldalak, a kistérség prominens személyeivel készített mélyinterjúk eredményei, illetve a személyes tapasztalat. A kapott adatokat számszerúsítottam, valamint diagrammal szemléltettem.

A kutatás következő szakaszában, 2025. februárja-márciusa között kérdőíves felmérést végeztem a kistérség felnőtt lakosai körében a turizmusfejlesztéssel kapcsolatos vélemények, illetve a turizmusba való bekapcsolódásuk hajlandóságának felmérése céljából. A kvantitatív kutatás alapját egy 35 kérdésből álló kérdőív alkotja, amelyet a Google Űrlapok segítségével állítottam össze, s a közösségi oldalakon, elsősorban a Facebookon juttattam el a célcsoporthoz (2. számú melléklet). A kérdőívet ukrán nyelvre is lefordítottam annak érdekében, hogy az ukrán nyelvű lakosság (elsősorban Vadastanya településen) is akadálytalanul részt tudjon venni a felmérésben (3. számú melléklet). A kérdőíves vizsgálat első részében a lakosok véleményét kértem ki a következő kérdésekben:

- milyennek látják a turizmus jelenlegi helyzetét a kistérségben, illetve az egyes településeken?
- milyen természeti-kulturális értékek vannak jelen a kistérségben, illetve az egyes településeken, amelyek vonzótényezőként szolgálhatnak az ide érkező turisták számára?
- mennyire tartják fontosnak a turizmus, illetve a turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztését?
- mely turisztikai termék fejlesztését látják a legfontosabbnak?
- milyen pozitív hatásai lehetnek a turizmusfejlesztésnek?
- a jelenlegi háborús helyzet mellett, milyen akadályozó tényezőket látnak a kistérség, illetve az egyes települések turizmusában?
- milyen ösztönző tényezők segítségével lehetnek leginkább bevonni a helyi lakosokat a turisztikai szolgáltatásnyújtásba?
- ha lehetőség lenne rá, bekapcsolódnának-e a turisztikai szolgáltatásnyújtásba, s ha igen, milyen módon?

A kérdőív második felében pedig céлом volt a kistérségben élő helyi termelők, potenciális termelők, illetve szolgáltatók feltérképezése. Elsősorban az általuk kínált termékek, illetve szolgáltatások választékáról, jelenlegi működési formájukról, reklámtevékenységükről, illetve értékesítési csatornáikról szerettem volna információt szerezni. Másrészt, a termelők turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bekapcsolódásának hajlandóságát kívántam felmérni, a fejlesztési terv részét képező tematikus út keretében, az általuk előállított termékek értékesítése, kóstolója, valamint a termékekről szóló előadások révén.

A felmérésben a kistérség felnőtt lakosságának 5%-a vett részt, melynek eredményeként 305 kitöltés érkezett be, a kapott minta pedig reprezentatívnak mondható a településenkénti lakosságszám és a válaszadók nemi megoszlása tekintetében. Továbbá 31 helyi termelő, potenciális helyi termelő, illetve szolgáltató is megválaszolta a kérdőívet. Az adatokat az SPSS és a Microsoft Office Excel programokkal dolgoztam fel, s az eredményeket diagramokkal, illetve táblázatokkal szemléltettem.

A kutatás harmadik alappillére a kvalitatív kutatás alkotja, melynek keretében mélyinterjút (4. számú melléklet) készítettem a Kaszonyi kistérség polgármesterével, illetve az egyes települések elöljáróival a kistérségben alkalmazott turizmusfejlesztési stratégiák, valamint a jelenlegi és jövőbeli fejlesztési tervek feltárása céljából. A mélyinterjút kondenzációs és kategorizációs módszerrel dolgoztam fel. Ennek eredményeként összesen 5 mélyinterjút sikerült elkészíteni a következő személyekkel:

- Tóth Sándorral, a Kaszonyi kistérség és Mezőkaszony polgármesterével;
- Farkas Ernővel, Beregsom és Vadastanya elöljárójával;
- Dávid Valériával, Zápszony elöljárójával;
- Nagy Józseffel, a Csonkapapi elöljáróköri elöljárójával;
- Antal Józseffel, Rafajnaújfalu elöljárójával.

A helyzetfelmérés, illetve a lakossági kérdőív eredményeinek figyelembevételével, továbbá a helyi termelők és a kistérségben alkalmazott turizmusfejlesztési stratégiák, eljárások feltérképezése alapján arra törekedtem, hogy olyan turizmusfejlesztési tervet dolgozzak ki, amely a Kaszonyi kistérség turizmusának lehetséges fejlesztési irányvonala lehet. Továbbá, amely hozzájárul, hogy a Kaszonyi Termálfürdő és az Eco-Termál Üdülőkompexum mellett a környező települések, a helyi kultúra és történelem, illetve a helyi gasztronómia megismerése is vonzó tényezőként szolgáljon a kistérségbe érkező belföldi és külföldi turisták számára egyaránt. Ezek alapján kidolgozásra kerül egy két komponensből álló fejlesztési terv, amely egyrészt a Kaszonyi kistérség általános és turisztikai infra- és szuprastruktúrájának fejlesztését, másrészt a turizmus térbeli kiterjesztését célozza meg a programlehetőségek bővítése révén. A második fejlesztési komponens részeként pedig kidolgoztam egy kerékpáros tematikus útvonalat, amely a helyi történelmi-kulturális értékek és kézműves termékek hasznosítását helyezi előtérbe.

5. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

5.1. A Kaszonyi kistérség turisztikai vonzerőinek helyzetfelmérése

A Kaszonyi kistérség turizmusfejlesztési lehetőségeinek feltárása érdekében fontosnak tartottam a régió turisztikai vonzerőinek, valamint szolgáltató szektorának feltérképezését. Ezen tényezők ismerete ugyanis elengedhetetlen az optimális és hatékony fejlesztési stratégiák kidolgozásához, amelyek elsősorban a meglévő erőforrások, turisztikai attrakciók és kiszolgáló létesítmények hasznosítását irányozzák elő.

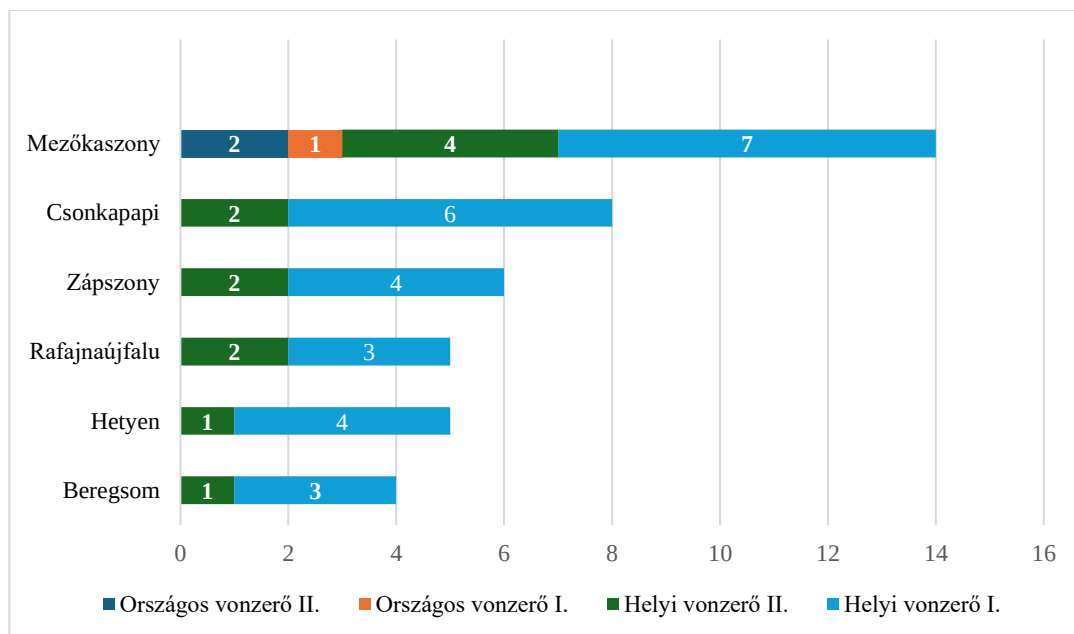
Az előző fejezetben ismertetett vonzerőfeltárási és értékelési (Puczko – Aubert – Szabó, 2007; Sass, 2008) módszerek alapján elmondható, hogy a Kaszonyi kistérség túlnyomórészt magyarlakta terület, melynek eredményeként valódi és potenciális turisztikai vonzerői nagyrészt a magyar történelem és kultúra részét képezik. Ebből adódóan elsősorban a magyarországi turisták számára jelenthetnek vonzótényezőt, míg a belföldi turisták körében elsősorban a termálvíz, illetve a Kaszonyi kistérség határán található Kaszonyi Termálfürdő és Eco Termal Üdülőkompexum kínálta üdülési és rekreációs lehetőségek jelentik az utazást kiváltó legfőbb motivációt. A 2022. február 24-e óta tartó orosz-ukrán háború következtében azonban jelenleg a külföldi turisták száma szinte teljes mértékben lecsökkent, s a belföldi turizmus a meghatározó. Éppen ezért kiemelten fontos olyan turizmusfejlesztési tervek kidolgozása, amelyek a belföldi turisták számára is vonzóvá teszik a környező települések, valamint a helyi kultúra és történelem, illetve a helyi gasztronómia megismerését, rávilágítva a turizmus térbeli kiszélesítésének pozitív hatásaira, a fenntartható turizmus fejlesztésének és a helyi lakosság turizmusba való bevonásának lehetőségeire.

A kistérség különböző településein található valamennyi meglévő turisztikai attrakció és attrakciót fejlesztendő természeti és ember alkotta objektum számbavételét, illetve hatókör szerinti értékelését (1. számú melléklet) követően elmondható, hogy a vonzerők túlnyomórészt egyes értékpontot kaptak (10. ábra), hasonlóan a Sass, 2008-as Bereg-vidék¹ tekintetében elvégzett kutatásához. Ennek megfelelően a Helyi vonzerő I. kategóriába lettek sorolva, amely a potenciális, attrakciót fejlesztendő objektumokat foglalja magába. Bár ezen attrakciók a helyiek által ismertek, turisztikai forgalmat nem generálnak, tehát idegenforgalmi célokra nem hasznosítják, mivel az ide érkező turisták nem tudnak róla, s utazásuk motivációi között sem szerepel azok meglátogatása. Így többségük különböző szerepet tölt be (például a

¹ A jelenlegi Kaszonyi kistérség 2008-ban a vizsgált terület, a Bereg-vidék részét képezte

mezőkaszonyi Eötvös-kastély a Református parókiának ad otthont, a somi Lónyai-kastélyban pedig előjárói hivatal, óvoda és felcserközpont működik) vagy funkció nélkül áll. A Helyi vonzerő II. kategóriába pedig elsősorban olyan természeti vonzerők kerültek, mint például a Kaszonyi-, a Somi- és a Zápszonyi-hegy, a Rafajnaújfalui erdő, illetve a Rafajnaújfalui halastó, amelyek a környékbeli, kistérségi lakosok által is ismertek és látogatottak. Továbbá a történelmi-kulturális attrakciók közül ide sorolható a Mezőkaszonyi Református Templom, a Kárpátok Szoborút részét képező szobrok Beregsom, Csonkapapi, Zápszony és Rafajnaújfalu településeken, illetve a Mezőkaszonyban található Szent István király mellszobor. Emellett vannak olyan attrakciók, mint például a hetényi homokbányató, amelyek bár korábban generáltak némi forgalmat a helyi, illetve a település vonzáskörzetében élő lakosság részéről, jelenleg elhanyagolt állapotban vannak. Továbbá, néhány potenciális, attrakcióvá fejleszthető objektum, mint például a mezőkaszonyi Horthy-kúria, illetve a magántulajdonban lévő Váci-kastély, leromlott állapota miatt teljes felújításra szorul.

A kistérség valódi turisztikai vonzerói, a Mezőkaszony határában található, különleges összetételű termálvízre épülő Kaszonyi Termálfürdő és Aquapark hatos értékponttal az Országos vonzerő II. kategóriába lettek sorolva. Ezek az attrakciók ugyanis az egész ország területéről, szinte minden vendégkör szegmensén belül, viszonylag magas számban vonzanak látogatókat, s bár korábban nemzetközi turistákat is vonzott, a 2022. február 24-én kirobbant orosz-ukrán háború ezen objektumok nemzetközi vonzását jelentős mértékben korlátozza. Az Aquapark esetében az attrakció elérhetőségében időbeli korlátozottság figyelhető meg, mivel csak a nyári szezonban, júniustól szeptemberig üzemel. A Kaszonyi Termálfürdő szomszédságában elhelyezkedő Eco Termal Üdülőkompexum ugyanakkor az Országos vonzerő I. kategóriába került, mivel annak ellenére, hogy Ukrajna egész területéről vonz látogatókat, elsősorban az egészségturizmus vendégkör szegmense számára jelent vonzó tényezőt.

10. ábra. A Kaszonyi kistérség vonzerőleltára

Forrás: Saját szerkesztés

A Kaszonyi kistérség turisztikai vonzerőinek felmérése alapján elmondható, hogy valódi attrakcióinak száma és vonzáskörzete meglehetősen alacsony. Területileg erősen koncentrált képet mutat, a centrumot pedig a Kaszonyi Termálfürdő és az Eco-Termal Üdülőkompexum alkotja. A kistérséghez tartozó települések természeti és ember alkotta objektumai ugyanakkor a potenciális vonzerők csoportjába sorolhatóak, vagyis jelenleg nem hasznosítják őket idegenforgalmi célokra, de számos lehetőség rejlik ezen attrakciók turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bevonására. Így a fejlesztési stratégia kidolgozása során – a lehetőségek és körülmények mérlegelésével – a helyi vonzerők hasznosítását kívánom előtérbe helyezni.

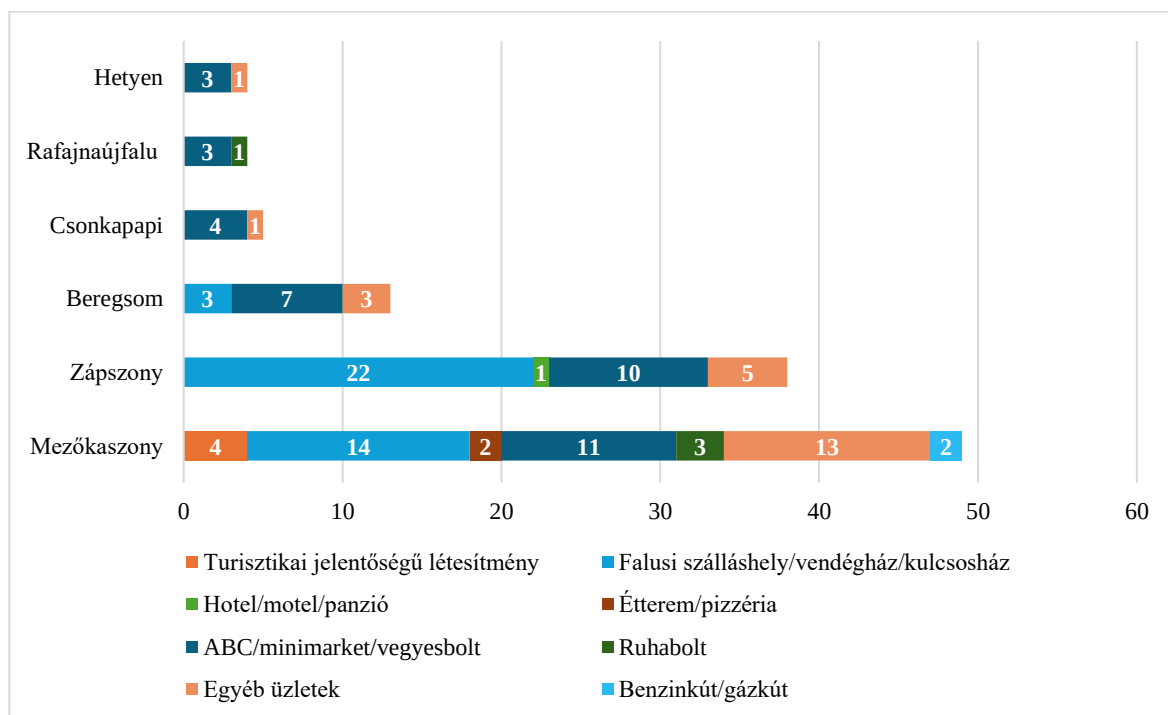
5.2. A Kaszonyi kistérség szolgáltató szektorának helyzetfelmérése

A hatékony turizmusfejlesztési stratégia kidolgozása érdekében végzett helyzetfelmérés következő szakaszában a Kaszonyi kistérség szolgáltató szektorát (turisztikai jelentőségű objektumok, szállás- és vendéglátóhelyek, ételmeiszerüzletek, egyéb üzletek) térképeztem fel. A szükséges adatok összegyűjtésében az OLX és TurUA weboldalak, a kistérség prominens személyeivel készített mélyinterjúk eredményei, illetve a személyes tapasztalat szolgáltak forrásként.

A kapott adatok számszerűsítését, illetve statisztikai táblákban történő összesítését követően kiderült, hogy a helyi vonzerőkhöz hasonlóan, a kiszolgáló létesítmények elhelyezkedése is viszonylag koncentrált képet mutat. A centrumot pedig maga a kistérségi központ, Mezőkaszony alkotja (11. ábra).

A 11. ábrán látható, hogy Mezőkaszony számos tekintetben kiemelkedik a többi településhez képest: 4 turisztikai jelentőségű létesítmény, 14 falusi szálláshely és 2 étterem/pizzéria (ezek közül a Kulacs Étterem jelenleg nem üzemel) is található a településen. Emellett 11 ABC/minimarket/vegyesbolt és 13 egyéb üzlet, valamint 2 benzinkút is üzemel Mezőkaszonyban. Általánosságban elmondható, hogy ezen kiszolgáló létesítmények magántulajdonban vannak, illetve családi vállalkozásként üzemelnek.

A szálláshelyeket illetően, Zápszonyban található a legtöbb ilyen létesítmény. Számszerint 23, ebből 22 falusi szálláshely/vendégház/kulcsosház és 1 hotel. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy közel helyezkedik el a Kaszonyi Termálfürdőhöz. Ezen kívül 10 ABC és 5 egyéb üzlet is található a településen. Egyéb kiszolgáló létesítmények, vendéglátóhelyek viszont nagyon alacsony számban fordulnak elő.

11. ábra. A Kaszonyi kistérség szolgáltató szektora

Forrás: Saját szerkesztés

Bár Beregsomban három vendégház üzemel, a falusi szállásadás még nagyon kezdetleges. Emellett 7 ABC/vegyesbolt és 3 egyéb üzlet található a településen. Csonkapapi, Hetyen és Rafajnaújfalu településeken pedig néhány üzleten kívül más, turisztikai szempontból kiemelhető és hasznosítható kiszolgáló létesítmény jelenleg nem üzemel.

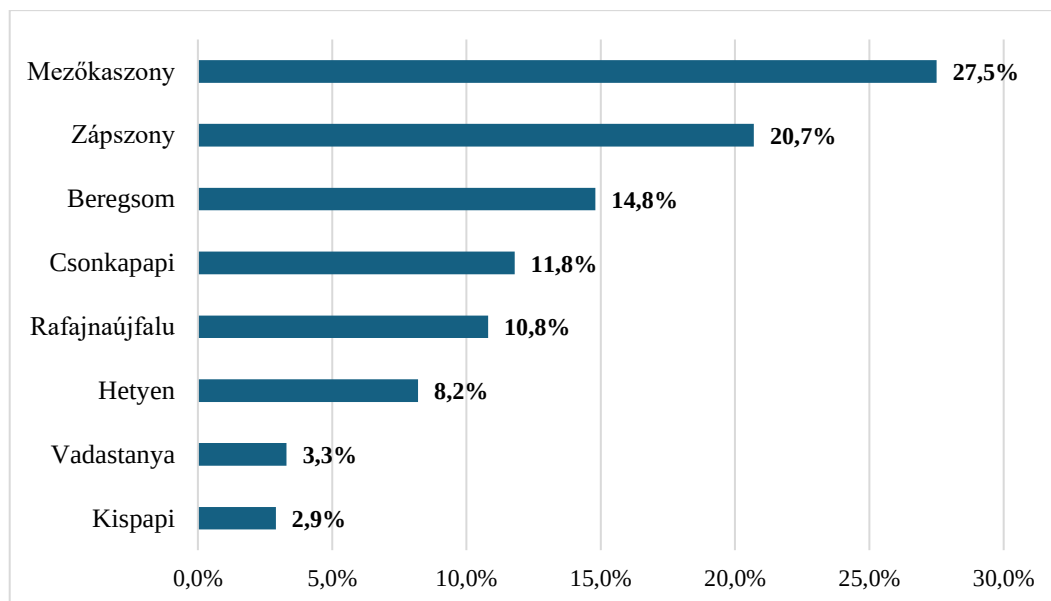
Összességében elmondható, hogy a Kaszonyi Termálfürdő és az Eco-Termal Üdülőkompexum vonzáskörzetében elhelyezkedő települések, illetve maga a kistérségi központ szolgáltató szektora sokkal fejlettebb, illetve turisztikai tekintetben is hasznosítható, s hozzájárul a település arculatának építéséhez, valamint elősegíti a vendégélmény fokozását és a fenntartható turizmus fejlődését. A periférikus elhelyezkedésű Hetyen és Rafajnaújfalu szolgáltató szektora ugyanakkor kevésbé fejlett, csupán a helyi lakosság kiszolgálását biztosítja, a turisták igényeit viszont nem képes kielégíteni. A szolgáltatások hiánya és korlátozottsága pedig csökkenti a települések vonzerejét. Ezáltal a kistérséghez tartozó települések szolgáltató szektorának fejlesztése elengedhetetlen a turizmus hosszú távú, fenntartható fejlődéséhez.

5.3. A helyi lakosság és a turizmus kapcsolata

A kutatás következő szakaszában kérdőíves felmérést végeztem a kistérség lakosai körében a turizmusfejlesztéssel kapcsolatos véleményük, illetve a turizmusba való bekapcsolódásuk hajlandóságának felmérése céljából.

5.3.1. Az adatközlők szociodemográfiai jellemzői

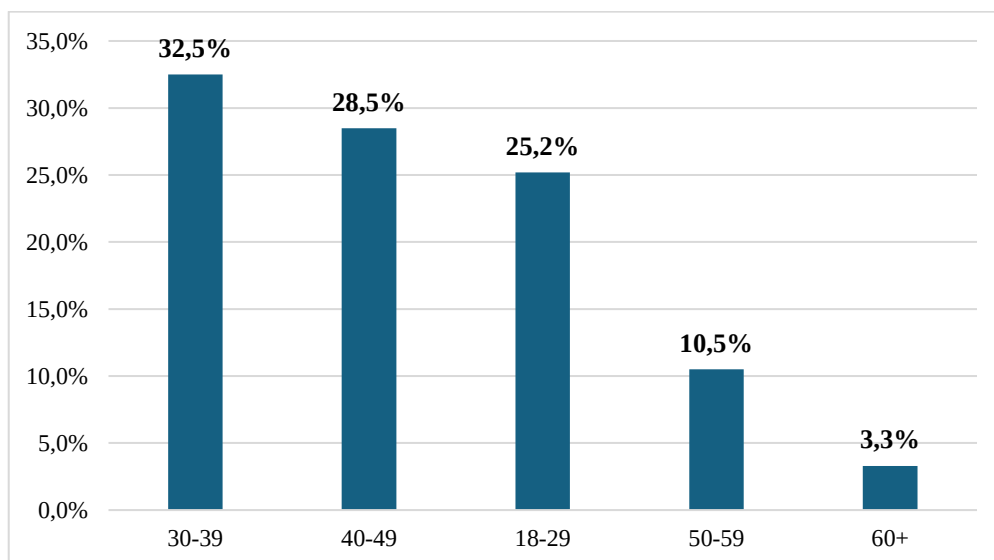
A kitöltők szociodemográfiai jellemzőit megvizsgálva elmondható, hogy 174 nő és 131 férfi válaszolta meg a kérdőívet, ami a Kaszonyi kistérségben élő 18 év feletti női lakosok 57%-át és a férfilakosok 43%-át jelenti. A felmérésben résztvevők nemi megoszlása tekintetében elmondható, hogy az szoros relációt mutat a kistérségben élők nemi megoszlásával (lásd. 4. Fejezet) és a kistérség minden településén a mintavétel lakosságarányosan elérte az 5%-ot, így a minta ebből a tekintetből reprezentatívnak mondható. Mezőkaszonyból ugyanis 84 (27,5%), Zápszonyból 63 (20,7%), Beregsomból 45 (14,8%), Csonkapapiból 36 (11,8%), Rafajnaújfaluból 33 (10,8%), Hetyenből 25 (8,2%), Vadastanyáról 10 (3,3%), Kispapiból pedig 9 (2,9%) adatközlő töltötte ki a kérdőívet (12. ábra).

12. ábra. A válaszadók település szerinti megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés

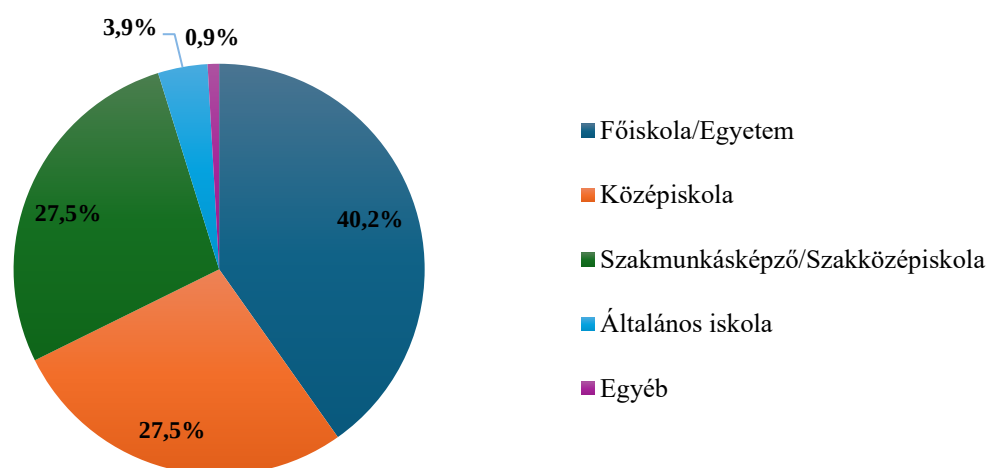
Az adatközlők életkor szerinti megoszlása tekintetében a 30-39 (32,5%) év közötti válaszadók aránya a legmagasabb, ezt követi a 40-49 (28,5%), illetve a 18-29 (25,2%) év közötti korosztály, a legalacsonyabb arány pedig az 50-59 (10,5%) és a 60 év fölötti (3,3%) korcsoport esetében figyelhető meg (13. ábra).

13. ábra. Az adatközlők életkor szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

A felmérés során a válaszadók családi állapotára és legmagasabb iskolai végzettségére is rákérdeztem. A családi állapot tekintetében a kitöltők nagy többsége, 53,8%-a a házas opciót választotta, míg 21,9% a nőtlen/hajadon, 17,4% a kapcsolatban, 3,6% az elvált, valamint 3,3% az özvegy válaszlehetőséget jelölte. Az iskolai végzettség esetében pedig az adatközlők 40%-a végzett főiskolán vagy egyetemen, 27,5%-a szakmunkásképzőben vagy szakközépiskolában, 27,5%-a középiskolában, 3,9%-a általános iskolában, továbbá, a válaszadók 0,9%-a jelölte az egyéb válaszlehetőséget (14. ábra).

14. ábra. A válaszadók iskolai végzettsége

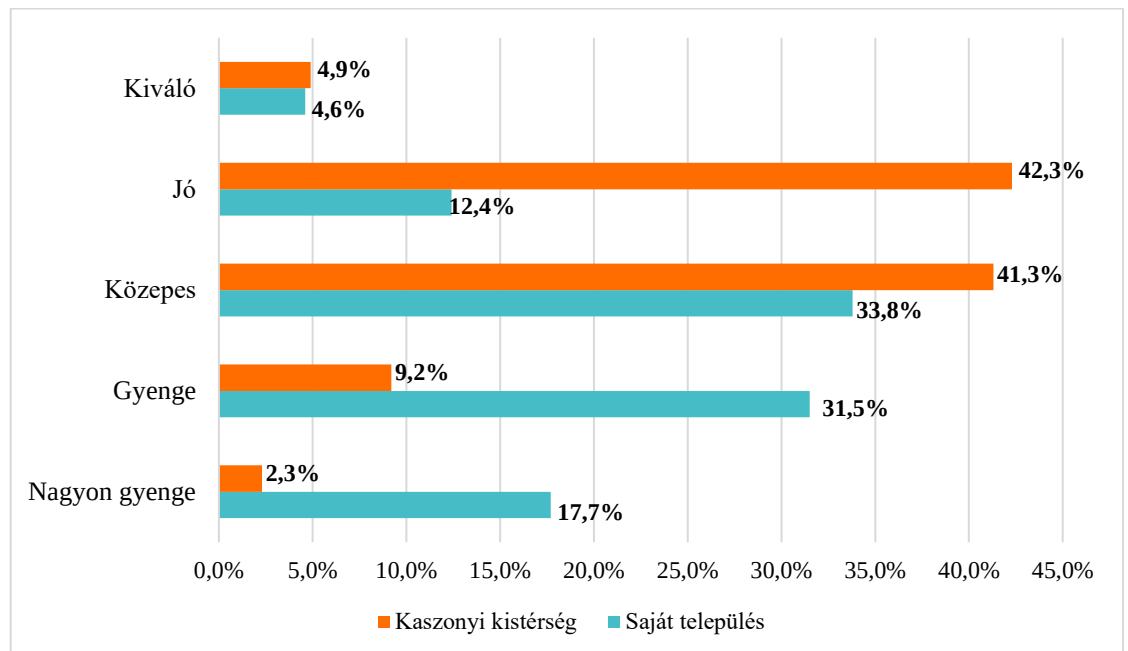
Forrás: Saját szerkesztés

A szociodemográfiai jellemzők tekintetében a válaszadók foglalkozását is megvizsgáltam, amelyből kiderült, hogy többségük szellemi munkát végző alkalmazott (34%), 20,3%-uk ugyanakkor fizikai munkát végző alkalmazott, 13,5% háztartásbeli, 12,5% tanuló, 7,9% vállalkozó, 3,9% alkalmi/idénymunkás, 3,6% munkanélküli, 2% nyugdíjas, 2,3% pedig az egyéb válaszlehetőséget jelölte.

5.3.2. A turizmusfejlesztéssel kapcsolatos attitűdök és a turizmusba történő bekapcsolódás hajlandósága

A kérdőív második szakaszában a lakosság turizmusfejlesztéssel kapcsolatos véleményét, illetve a turizmusba való bekapcsolódásuk hajlandóságát mértem fel. Az első kérdésben arra szerettem volna választ kapni, hogy az adatközlők hogyan látják a turizmus jelenlegi helyzetét a Kaszonyi kistérségben, illetve saját településükön (15. ábra). A válaszokból kiderült, hogy a

kistérség turizmusát összességében sokkal pozitívabban ítélik meg, mivel a válaszadók 42,3%-a jónak, 41,3%-a pedig közepesnek értékelte. Saját településük esetében ugyanakkor a kitöltők 33,8%-a közepesnek, 31,5%-a gyengének, 17,7%-a pedig nagyon gyengének tartja a turizmus jelenlegi helyzetét. Ebből arra következtethetünk, hogy bár a kistérségben kiemelt szerepe van a turizmusnak, az csupán a Kaszonyi Termálfürdő és az Eco-Termal Üdülőkompexum területére, illetve ezen objektumok vonzáskörzetében elhelyezkedő településekre koncentrálódik. Míg a kistérség többi településén a turizmus szerepe jelenleg csekélyebb, megfelelő turizmusfejlesztési stratégiák alkalmazása révén ezek a területek is bekapcsolódhatnak a turisztikai szolgáltatásnyújtásba, hiszen számos, kiaknázásra váró lehetőséget rejtenek magukban.

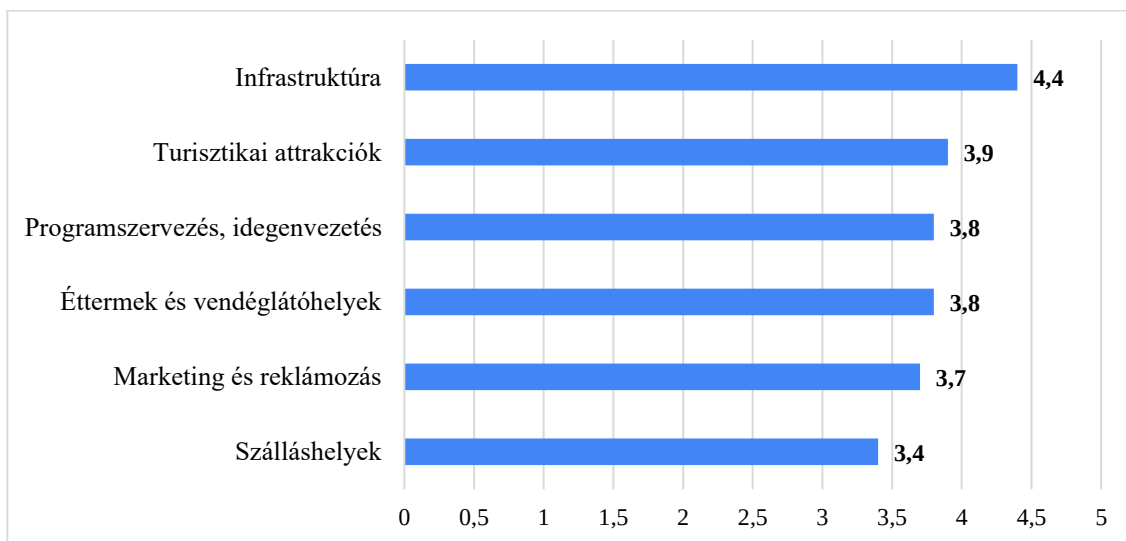

15. ábra. A turizmus helyzetének megítélése kistérségi és települési szinten

Forrás: Saját szerkesztés

A következő kérdésben arra kerestem a választ, hogy az adatközlők mennyire tartják fontosnak a turizmus fejlesztését a Kaszonyi kistérségben. A válaszokból kiderült, hogy 51,1%-uk fontosnak tartja, 17,0%-uk ugyanakkor a nagyon fontos, 26,2%-uk a közepesen fontos, 4,6%-uk a kevésbé fontos, 1%-uk pedig az egyáltalán nem fontos opciót választotta. Ezt követően megkértem a válaszadókat, hogy értékeljék a felsorolt területek (szálláshelyek, éttermek és vendéglátóhelyek, turisztikai attrakciók, infrastruktúra, marketing és reklámozás, programszervezés és idegenvezetés) fejlesztésének szükségességét egy 1-től 5-ig terjedő

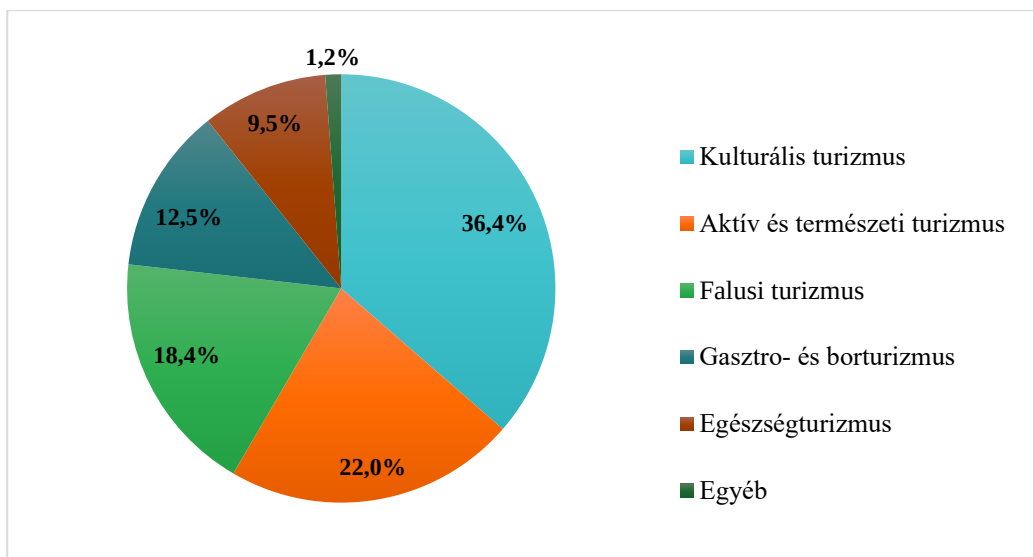
Likert-skálán, ahol az 1 a nem fontos, az 5 pedig a különösen fontos értékelést jelentette. Az eredmények alapján elmondható, hogy a válaszok többsége a közepesen fontos érték fölött helyezkedik el (16. ábra). A válaszadók nagy része az infrastruktúra fejlesztését látja a legszükségesebbnek, amelyet átlagosan 4,4 pontra értékelték. Ezt követi a turisztikai attrakciók fejlesztése 3,9-es átlagértékeléssel, a programszervezés és idegenvezetés, illetve az éttermek és vendéglátóhelyek fejlesztése 3,8-as átlagponttal, a marketing és reklámozás fejlesztése pedig 3,7-es átlagértékeléssel. Az adatközlők a szálláshelyek fejlesztését látják a legkevésbé szükségesnek, amelyet átlagosan 3,4 ponttal értékelték. Ennek oka, hogy a kistérség viszonylag fejlett szálláshelyszolgáltatással rendelkezik, különösen Zápszony és Mezőkaszony településeken.

16. ábra. Az egyes fejlesztési területek szükségességének átlagos értékelése

Forrás: Saját szerkesztés

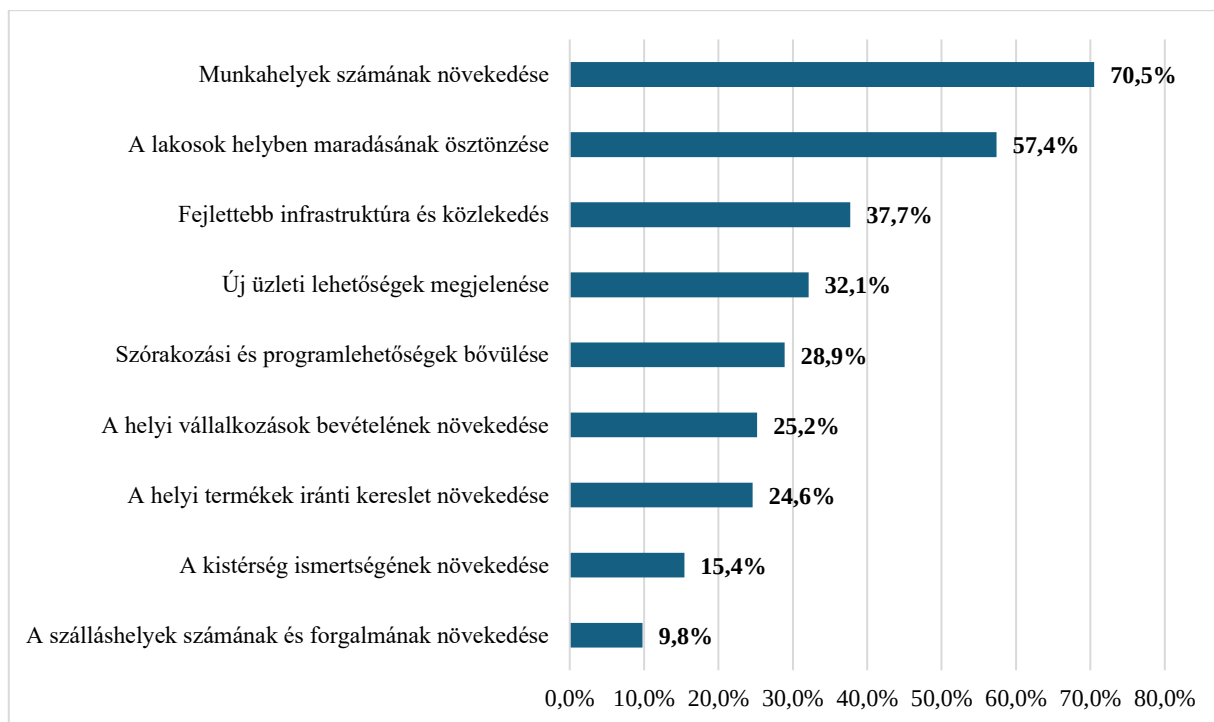
A felmérés során arra is kíváncsi voltam, hogy a kitöltők mely turisztikai termék fejlesztését látják a legszükségesebbnek (17. ábra). A felsorolt turisztikai termékek közül a válaszadók többsége a kulturális turizmus (36,4%), az aktív- és természeti turizmus (22,0%), a falusi turizmus (18,4%), valamint a gasztro- és borturizmus (12,5) fejlesztését emelte ki. A legkevésbé az egészségturizmus (9,5%) fejlesztését tartják szükségesnek, mivel e turisztikai termék lehetőségei a kistérségben már nagyrészt kiaknázásra kerültek.

17. ábra. A turisztikai termékek fejlesztésének fontossága

Forrás: Saját szerkesztés

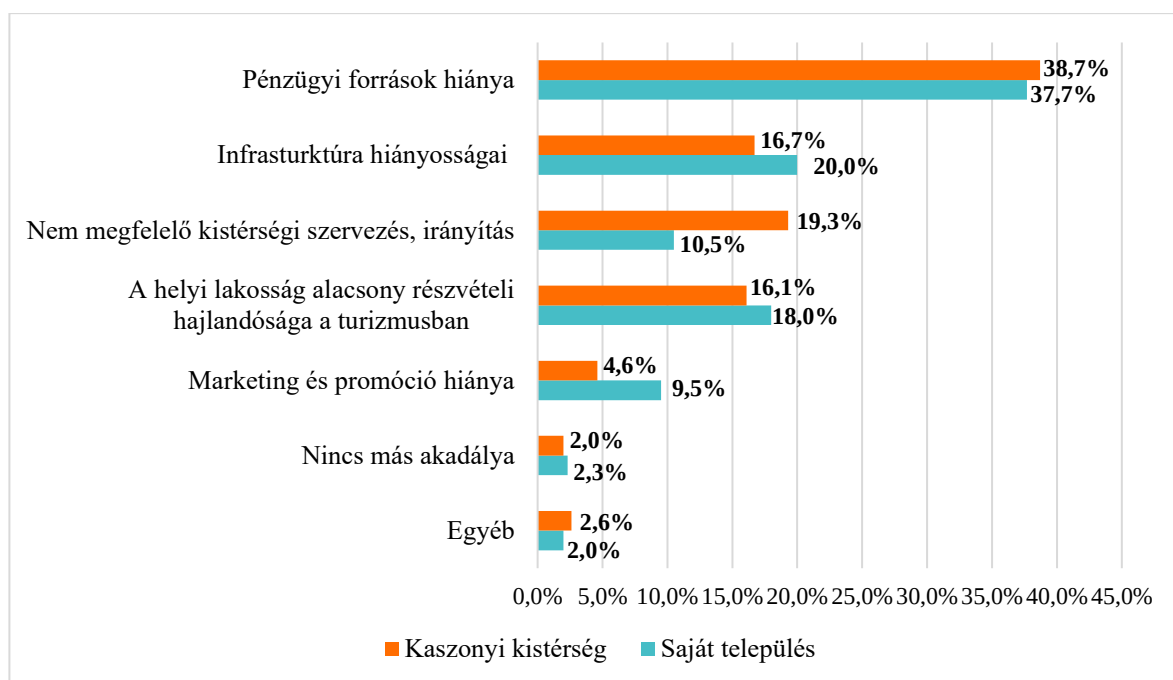
A következőkben a turizmusfejlesztés pozitív hatásaira kérdeztem rá, s az adatközlőket arra kértem, hogy a felsorolt lehetőségek közül válasszák ki azt a három területet, amelyre szerintük a turizmusfejlesztés a legkedvezőbb hatással lenne (18. ábra). A válaszadók a legnagyobb arányban a munkahelyek számának növekedését (70,5%) és a lakosok helyben maradásának ösztönzését (57,4%) tartják a turizmusfejlesztés legpozitívabb hatásainak. Emellett fontosnak tartják az infrastruktúra és közlekedés fejlődését (37,7%), az új üzleti lehetőségek (32,1%) megjelenését, valamint a szórakozási és programlehetőségek bővülését (28,9%). A legkevesebben ugyanakkor a kistérség ismertségének növekedését (15,4%), illetve a szálláshelyek számának és forgalmának növekedését (9,8%) választották. Ebből adódóan a válaszadók elsősorban a turizmusfejlesztés gazdasági és életmódbeli előnyeit tartják fontosnak, míg a közvetett hatásokat kevésbé tartják meghatározónak.

18. ábra. A turizmusfejlesztés pozitív hatásainak megítélése

Forrás: Saját szerkesztés

Ezt követően arra kérdeztem rá, hogy a jelenlegi háborús helyzet mellett, melyek a turizmus fejlődését akadályozó tényezők a kistérségben, illetve az adatközlők saját településén. A válaszadók kimagasló véleménye alapján a pénzügyi források hiánya jelenti a legfőbb akadályt a turizmusfejlesztés terén kistérségi (38,7%) és települési (37,7%) szinten egyaránt (19. ábra). A kistérséget tekintve ezt követi a nem megfelelő kistérségi szervezés, irányítás (19,3%), az infrastruktúra hiányosságai (16,7%), valamint a helyi lakosok alacsony részvételi hajlandósága a turizmusban (16,1%). Települési szinten ugyanakkor az infrastruktúra hiányosságai (20,0%), illetve a helyi lakosság turizmusban való alacsony részvételi hajlandósága (18,0%) jelenik meg markánsabban, a nem megfelelő kistérségi szervezés, irányítás pedig jóval kisebb arányú (10,5%). A felsorolt válaszlehetőségek közül a marketing és promóció hiánya kistérségi szinten csupán 4,6%-ban, települési szinten pedig 9,5%-ot tesz ki. A válaszadók 2,0%-a szerint a kistérségben nincs más akadálya a turizmus fejlődésének, települési szinten pedig ez 2,3%-ban jelenik meg. Az egyéb kategória pedig kistérségi vonatkozásban 2,6%, települési szinten pedig 2,0%-ot tesz ki. A turizmus fejlődése tekintetében tehát elsősorban a pénzügyi források megteremtése, az infrastruktúra fejlesztése, illetve a kistérség turizmusirányításának javítása játszik kiemelt szerepet.

19. ábra. A turizmus fejlődését akadályozó tényezők kistérségi és települési szinten

Forrás: Saját szerkesztés

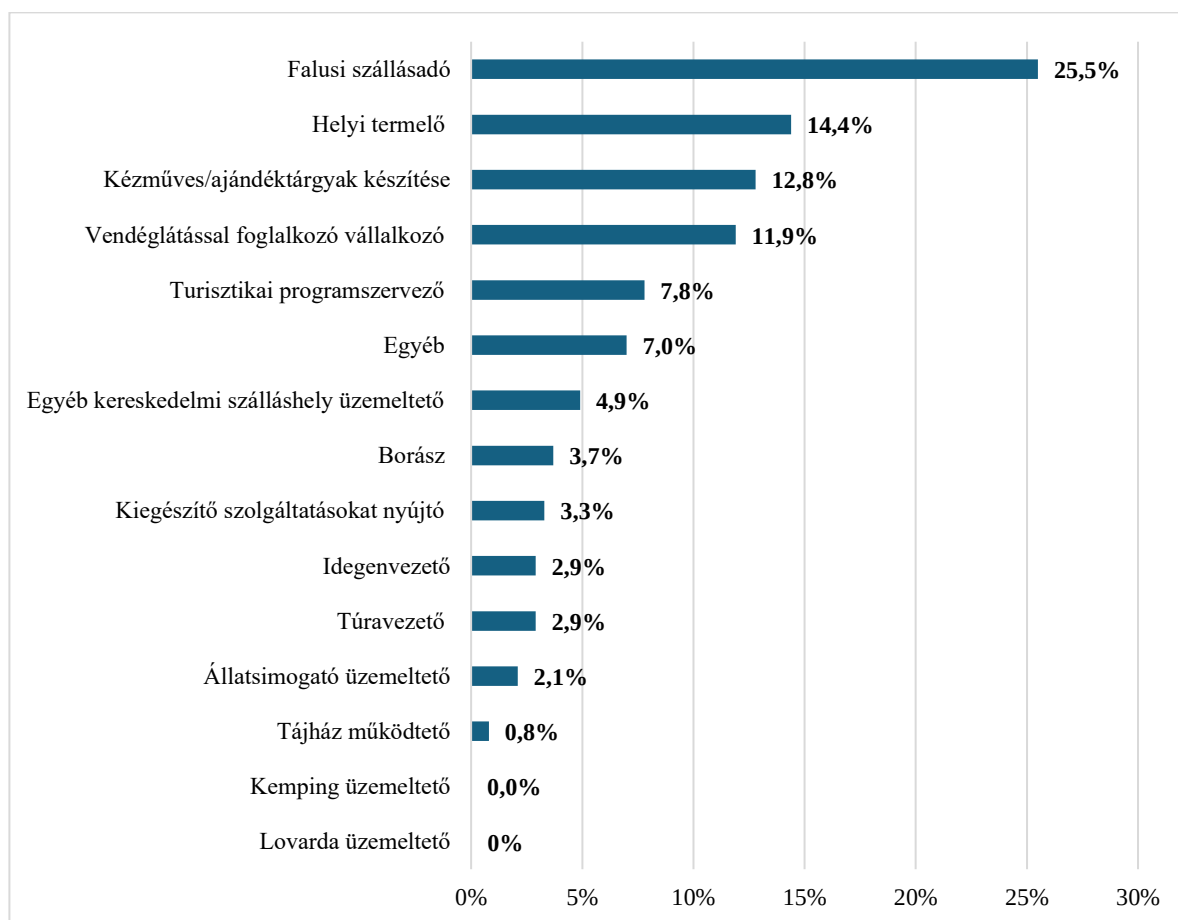
Az adatközlők nagy része meglehetősen negatívan ítélte meg a helyi lakosok bevonásának lehetőségét a turizmusba, illetve a turisztikai szolgáltatásnyújtásba. 47,5%-uk úgy gondolja, hogy nincs elég hajlandóság a helyi lakosok részéről, mivel sokan külföldre költöztek, ezért nehezen lehetne őket bevonni, 41,3% szerint korlátozottan, mivel csak néhány embert érdekelne, 1,6%-a szerint pedig egyáltalán nem. 9,5%-uk ugyanakkor azt válaszolta, hogy könnyen, mivel sokan érdeklődnek utána.

A továbbiakban arra is rákérdeztem, hogyan lehetne ösztönözni a lakosokat a turizmusban való részvételre. Az akadályozó tényezőkhöz hasonlóan a pénzügyi támogatások, pályázatok jelennek meg kimagasló arányban (43,3%), mivel a turizmus ágazata tőkeigényes, s jelentős befektetést igényel ahhoz, hogy a későbbiekben jövedelmező legyen. Emellett a helyi termelők támogatása (12,5%), az infrastrukturális fejlesztések, beruházások (11,5%), a helyi turisztikai szervezetek létrehozása (11,5%), a képzések, tanfolyamok (9,5%), illetve a helyi termelők közös népszerűsítésének biztosítása (8,5%) viszonylag egyenlő arányban jelenik meg. A legkevesebben pedig az adókedvezményeket (2,3%) választották, illetve az egyéb kategória is megjelenik, 0,9%-ban.

A válaszadók turizmusba való bekapcsolódásának hajlandósága tekintetében ugyanakkor pozitív vélemények születtek, mivel 42,6%-uk bekapcsolódna, 41,3%-uk pedig

talán bekapcsolódna a turisztikai tevékenységbe, és csak 16,1% nyilatkozott úgy, hogy nem kapcsolódna be.

Azokat az adatközlőket, akik az igen vagy a talán lehetőséget jelölték, arról is megkérdeztem, milyen módon tudnának bekapcsolódni a kistérség turizmusába, s számos válaszlehetőséget felsoroltam, melynek eredményeként 243 kitöltő válaszolta meg a kérdést. A legnagyobb arányban a falusi szállásadó (25,5%) szerepel, míg a helyi termelő (14,4%), a kézműves/ajándéktárgyak készítése (12,8%), valamint a vendéglátással foglalkozó vállalkozó (11,9%) válaszok megoszlása viszonylag arányos. A turisztikai programszervező (7,9%), illetve az egyéb (7%) kategória is meghatározó, ahol elsősorban a marketing tevékenység a mérvadó válasz. Továbbá az egyéb kereskedelmi szálláshely üzemeltető (4,9%), a borász (3,7%), a kiegészítő szolgáltatásokat nyújtó vállalkozó (kerékpár/sporteszköz kölcsönző stb.) (3,3%), az idegenvezető (2,9%), a túravezető (2,9%), az állatsimogató üzemeltető (2,1%), illetve a tájház működtető (0,8%) is megjelenik. A kemping és a lovarda üzemeltető lehetőséget pedig egyik kitöltő sem választotta (20. ábra).

20. ábra. A helyi lakosok potenciális turisztikai szerepvállalásának formái

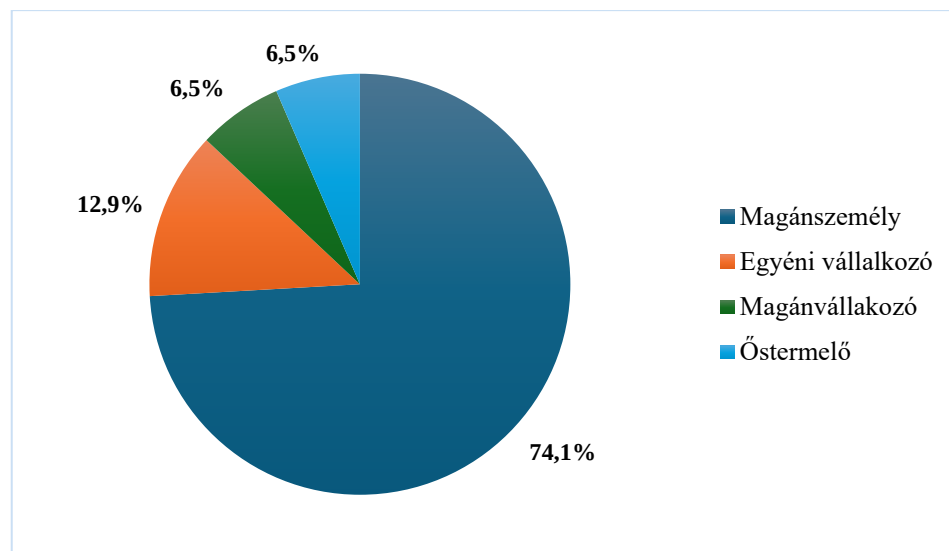
Forrás: Saját szerkesztés

5.4. A helyi termékek turisztikai hasznosításának lehetőségei

A kvantitatív kutatás következő szakaszában a kistérségben élő helyi termelők, potenciális termelők, illetve szolgáltatók feltérképezése volt a célom. Így egyrészt, főleg az általuk kínált termékek, illetve szolgáltatások választékáról, jelenlegi működési formájukról, reklámtevékenységükről, illetve értékesítési csatornáikról szerettem volna információt szerezni. Másrészt, a termelők turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bekapcsolódásának hajlandóságát kívántam felmérni, a fejlesztési stratégia részét képező tematikus út keretében, az általuk előállított termékek értékesítése, kóstolója, valamint a termékekről szóló előadások révén. A kérdőívet összesen 31 helyi termelő/potenciális helyi termelő töltötte ki, melyek közül 18-an jelenleg is foglalkoznak helyi termékek előállításával, míg 13 válaszadó jelenleg szünetelteti tevékenységét.

A felmérés során arra is rákérdeztem, hogy az adatközlők melyik évtől foglalkoztak/foglalkoznak helyi termékek előállításával, melyre meglehetősen eltérő válaszokat kaptam. A válaszadók közül a legkorábban az 1990-es években kezdtek helyi termékek előállításával foglalkozni, továbbá, egy helyi termelő 2000-ben, kettő 2001-ben, kettő 2009-ben, hat 2010-ben, egy 2012-ben, egy 2014-ben, kettő 2016-ban, egy 2017-ben, három 2018-ban és 2023-ban, illetve egy 2024-ben és 2025-ben. A legtöbben tehát 2010-ben kezdtek helyi termékek előállításával és értékesítésével foglalkozni. Továbbá, elmondható, hogy az orosz-ukrán háború kirobbanását követően, illetve a jelenlegi háborús helyzet ellenére is többen belekezdtek e tevékenységbe. A válaszadók közül egy helyi termelő 2020-2022 között végezte tevékenységét, illetve egy 2008-2022 között szállásadói tevékenységet végzett.

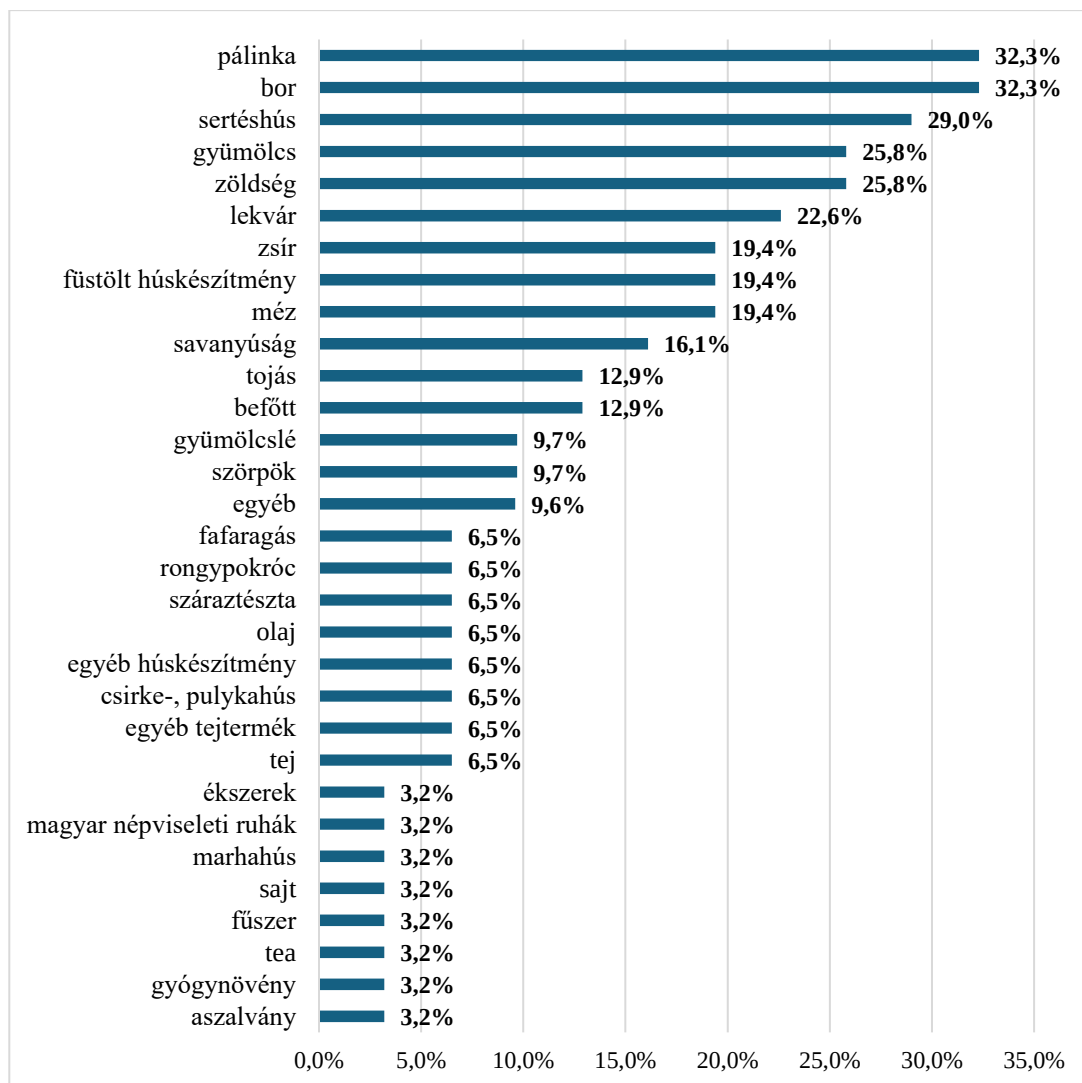
Ezt követően a vállalkozás, illetve a tevékenység végzésének településére kérdeztem rá. Az eredményekből kiderül, hogy a válaszadók közül 7 helyi termelő Zápszonyban, 7 Mezőkaszonyban, 5 Beregsomban, 3 Csonkapapiban, 3 Hetenyben, 1 Kisapiban végezte tevékenységét, 5 kitöltő viszont nem válaszolta meg a kérdést. A válaszadók kimagasló aránya magánszemélyként (74,1%) végezte tevékenységét. 12,9%-a ugyanakkor egyéni vállalkozó, 6,5%-a magánvállalkozó, s szintén 6,5%-a őstermelő (21. ábra).

21. ábra. A helyi termelők tevékenységi formái

Forrás: Saját szerkesztés

Ezt követően a válaszadók által kínált termékekre kérdeztem rá, s számos válaszlehetőséget felsoroltam (22. ábra). Legnagyobb arányban a bor és a pálinka (32,3%) jelenik meg, melyet 10-10 kitöltő választott. Ezt követi a sertéshús 9 válasszal (29%), a gyümölcs és zöldség 8-8 válasszal (25,8%), a lekvár 7 válasszal (22,6%), valamint a zsír, a füstölt húskészítmény és a méz 6-6 válasszal (19,4%), a savanyúság 5 válasszal (16,1%), a tojás és a befőtt 4-4 válasszal (12,9%), a gyümölcslé és a szörpök 3-3 válasszal (9,7%), az egyéb kategória 9,6%-ban jelenik meg, ahol a túró, illetve a fényképek nyomtatása, fényképkeretek árusítása a mérvadó válasz. A fafaragás, a rongypokróc, a száraztészta, az olaj, az egyéb húskészítmény, a csirke-, pulykahús, a tej, illetve az egyéb tejtermék egyenlő arányban, egyenként 6,5%-ban jelenik meg 2-2 válasszal. Az ékszerek, a magyar népviseleti ruhák, a marhahús, a sajt, a fűszer, a tea, a gyógynövény, valamint az aszaltvány pedig egyenként 3,2%-ot tesz ki 1-1 válasszal. A kistérségben előállított és értékesített helyi termékek kínálata tehát széleskörű, s bár ezek többsége elsősorban a helyi lakosok kiszolgálását célozza meg, a turisztikai szolgáltatásnyújtásba is bevonható.

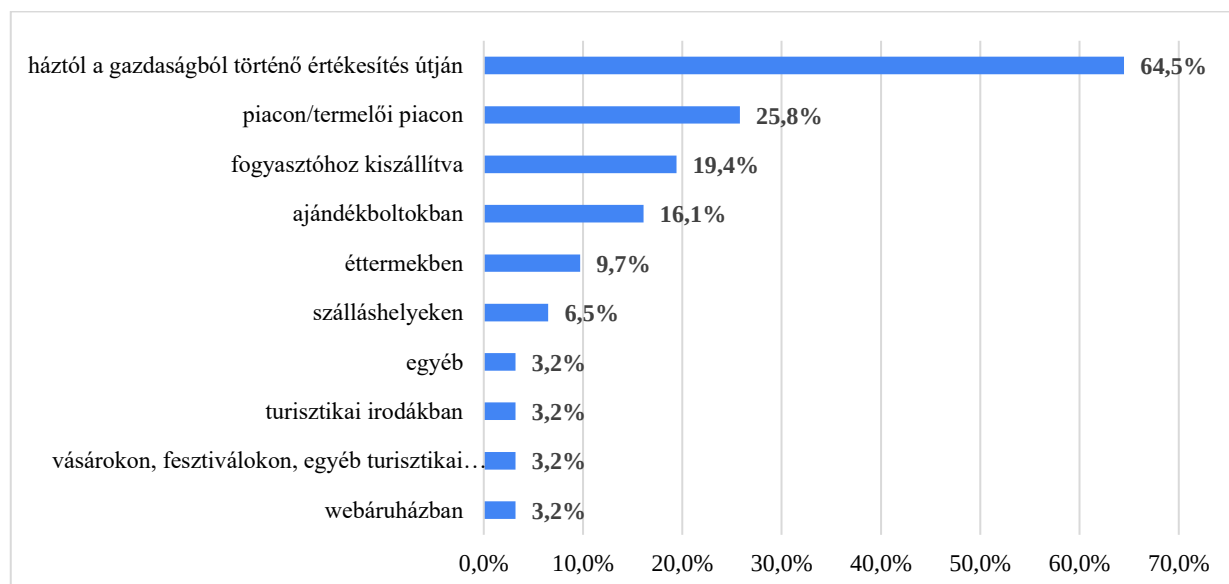
22. ábra. A Kaszonyi kistérség helyi termelői által kínált termékek

Forrás: Saját szerkesztés

A következő kérdésekben a reklámtevékenységről kérdeztem a kérdőívet kitöltő helyi termelőket. Az eredményekből kiderül, hogy 41,9%-uk végzett/végez, 58,1%-uk ugyanakkor nem végzett/végez reklámtevékenységet termékei népszerűsítéséhez. A reklámtevékenységet végző helyi termelők kimagasló aránya, 58,8%-a saját Facebook/Instagram oldalon népszerűsíti termékeit. 11,8% ugyanakkor saját logó, szlogen használatával, 5,9% más vállalkozás/szervezet honlapján, 5,9% más vállalkozás szervezet Facebook/Instagram profilján, 5,9% védjegy/márkajel használatával, s szintén 5,9% szórólap segítségével reklámozza termékeit, illetve az egyéb kategória is megjelenik 11,8%-ban, ahol az OLX, illetve a szájreklám volt a mérvadó válasz.

Arra is kíváncsi voltam, hogy hol voltak elérhetőek a termékek a fogyasztók számára. Kiemelkedő arányban a háztól, a gazdaságból történő értékesítés (64,5%) jelenik meg. Emellett

az adatközlők számos értékesítési módot bejelöltek: piacon/termelői piacon (25,8%), fogyasztóhoz kiszállítva (19,4%), ajándékboltokban (16,1%), éttermekben (9,7%), szálláshelyeken (6,5%), turisztikai irodákban (3,2%), vásárokon, fesztiválokon, egyéb turisztikai rendezvényeken (3,2%), webáruházban (3,2%), valamint az egyéb értékesítési módok (3,2%), ahol a saját üzlet jelenik meg válaszként (23. ábra).

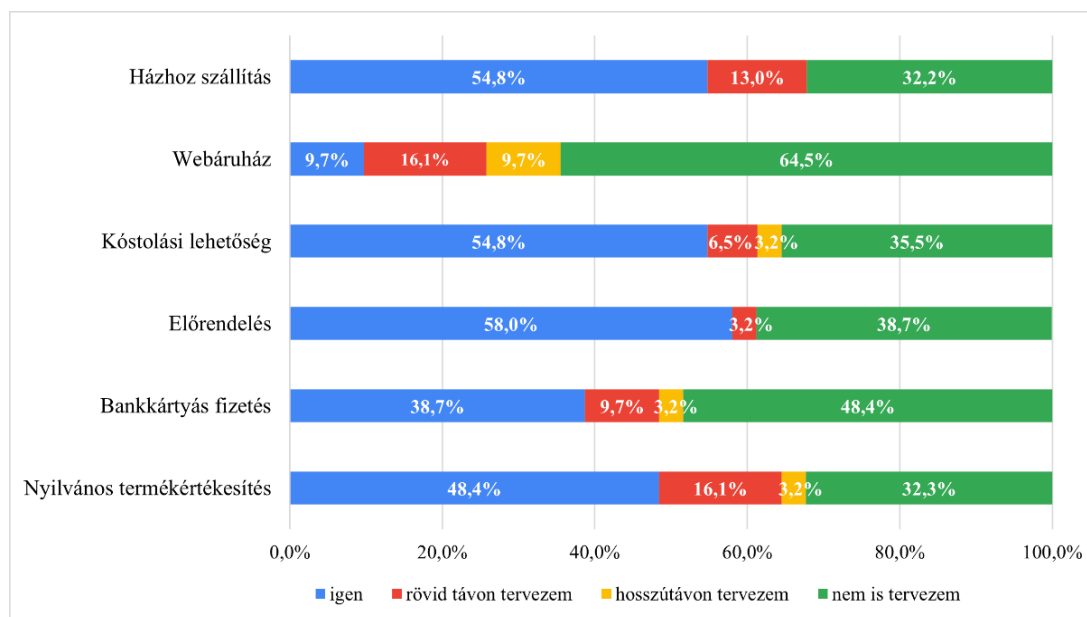

23. ábra. A helyi termelők által alkalmazott értékesítési módok

Forrás: Saját szerkesztés

A továbbiakban a helyi termelők által nyújtott szolgáltatások igénybevételének lehetőségeire kérdeztem rá, illetve több szolgáltatást is felsoroltam, amelyet a válaszadóknak értékelniük kellett a megadott szempontok alapján (24. ábra). A házhoz szállítás tekintetében a válaszadók 54,5%-a biztosítja, 13%-a rövid távon tervezi, 32,2%-a pedig nem is tervezi a szolgáltatás bevezetését. A webáruház esetében az adatközlők 9,7%-a biztosítja ezt a szolgáltatást, 16,1%-a rövid távon tervezi, 9,7%-a hosszú távon tervezi, míg 64,5%-a nem is tervezi a bevezetését, ami nem meglepő, hiszen egy webáruház beindítása és üzemeltetése meglehetősen költséges. Éppen ezért kiváló fejlődési lehetőség lenne a kistérségben tevékenykedő helyi termelők közös népszerűsítésének biztosítása egy weboldal segítségével. A válaszadók 54,8%-a biztosít kóstolási lehetőséget a vásárlók számára, míg 6,5%-a rövid távon tervezi ezt bevezetni, 3,2%-a hosszú távon tervezi, 35,5%-a pedig nem is tervezi. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy vannak olyan termékek, amelyek nem ehetőek, így ezek esetében (fafaragás, ékszerek) a kóstolási lehetőség nem releváns, más jellegű bemutatás szükséges. A következő szempont az előrendelés volt, amelyet a válaszadók 58%-a biztosít, míg 3,2%-a

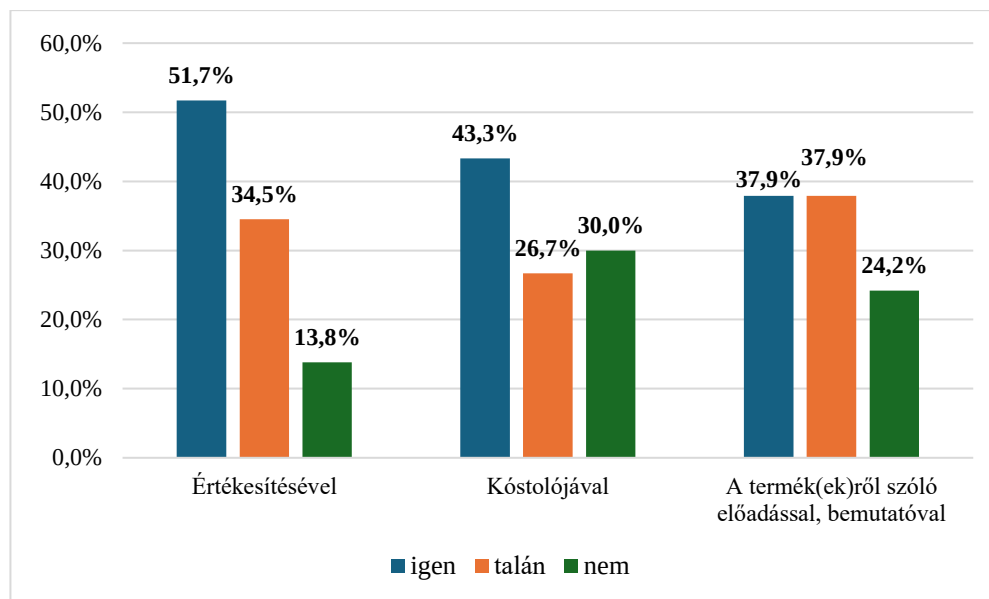
rövidtávon tervezi a bevezetését, 38,7%-a pedig nem is tervezi. A bankkártyás fizetést illetően a helyi termelők 38,7%-a biztosítja, 9,7%-a ugyanakkor rövidtávon tervezi a bevezetését, 3,2%-a hosszútávon tervezi, míg 48,4%-a nem is tervezi. Az adatközlők 48,4%-a biztosít nyilvános termékértékesítést a fogyasztók számára (lásd 23. ábra), 16,1%-a ugyanakkor rövid távon tervezi, 3,2%-a hosszú távon tervezi, 32,3%-a pedig nem is tervezi e szolgáltatás bevezetését.

24. ábra. A helyi termelők által biztosított szolgáltatások

Forrás: Saját szerkesztés

A következő kérdésben a termelők turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bekapcsolódásának hajlandóságát kívántam felmérni, a fejlesztési stratégia részét képező tematikus út keretében, az általuk előállított termékek értékesítése, kóstolója, valamint a termékekről szóló előadások/bemutatók révén (25. ábra). Az eredményekből kiderül, hogy a termékek értékesítését illetően a válaszadók fele (51,7%) bekapcsolódna, 34,5%-a talán bekapcsolódna, 13,8%-a pedig nem kapcsolódna be a szolgáltatásnyújtásba. A termékek kóstoltatása tekintetében ugyanakkor az adatközlők 43,3%-a bekapcsolódna, 26,7%-a talán, 30%-a pedig nem kapcsolódna be. Továbbá, a kitöltők 37,9%-a együttműködne, 37,9%-a talán együttműködne, 24,2%-a ugyanakkor nem működne együtt egy esetlegesen megszervezésre kerülő tematikus út keretében a termék(ek)ről szóló előadás, bemutató révén.

25. ábra. A helyi termelők turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bekapcsolódásának hajlandósága egy tematikus út keretében

Forrás: Saját szerkesztés

A következőkben az adatközlők egyetértését mértem fel egy 1-től 6-ig terjedő Likert-skála segítségével, a helyi termékek előállításával és értékesítésével, valamint az orosz-ukrán háború hatásaival kapcsolatos állításokra adott válaszaik alapján. A válaszadók túlnyomó többsége (41,9%) teljes mértékben egyetért azzal, hogy a turisták egyre jobban érdeklődnek a helyi termékek iránt. Ugyanakkor az adatközlők 73,4%-a 4 és e fölötti értékkel jelölt azzal kapcsolatosan, hogy gondok vannak a helyi termékek értékesítésével. Ez arra utal, hogy a növekvő kereslet ellenére még mindig jelentős kihívásokkal kell szembenézniük a helyi termelőknek. Továbbá, az eredmények alapján elmondható, hogy a jelenlegi háborús helyzet a helyi termékek előállítását (51,6%) és értékesítését (51,6%) is jelentős mértékben befolyásolja.

5.5. A Kaszonyi kistérség turizmuspolitikája

A továbbiakban kvalitatív kutatást végeztem a kistérség terület- és turizmusfejlesztési tevékenységének, illetve a jelenlegi és jövőbeli fejlesztési tervek feltárása céljából. Ehhez mélyinterjút készítettem a kistérség polgármesterével, valamint a települések elöljáróival.

A mélyinterjúk eredményei alapján elmondható, hogy a turisztikai termékeket tekintve, a kistérség településein a falusi turizmus a meghatározó, amely azonban elsősorban falusi szállásadás formájában van jelen Mezőkaszony, Zápszony, illetve Beregsom településeken. Tóth Sándor (2025), a kistérség polgármestere elmondta, hogy a turizmus törvényi

szabályozása, illetve jogi háttere még nem lett teljeskörűen kidolgozva. Továbbá, a jelenlegi háborús helyzet is jelentősen befolyásolja a falusi turizmus fejlődését, mivel egyrészt nehéz megmondani, hogy a szálláshelyeket elsősorban turisták vagy menekültek veszik igénybe. Farkas Ernő (2025), Beregsom előjárója ugyanakkor arról nyilatkozott, hogy a településen található három vendégház közül kettőt jelenleg a térségben dolgozó munkások bérelnék, mivel a turisták száma rendkívül alacsony. Tóth Sándor (2025) elmondása szerint, a háború kirobbanása következtében a szállásadók száma Mezőkaszonyban és Zápszonyban is körülbelül a felére csökkent, mivel sok esetben maga a szállásadó család is külföldre települt át. Dávid Valéria (2025), Zápszony előjárója elmondta, hogy nehéz nyomon követni a településen található szállásadók számát, többségük ugyanis nincs vállalkozásként bejegyezve. Csonkapapi, Hetyen és Rafajnaújfalu esetében, a helyi előjárók elmondása alapján, viszont az utak rossz minősége, illetve a települések periférikus elhelyezkedése következtében nem alakult ki sem a falusi szállásadás, sem a turizmus egyéb formája.

A Kaszonyi kistérség egész területét tekintve ugyanakkor a vezető turisztikai termék az egészségturizmus, melynek legfőbb vonzerői közé tartozik a Kaszonyi Termálfürdő és az Eco-Termál Üdülőkompexum, s elsősorban a termálfürdők kínálta üdülési és rekreációs lehetőségek miatt érkeznek turisták a térségbe. Ez az oka annak, hogy elsősorban a termálfürdők vonzáskörzetében található településeken van jelen a falusi szállásadás.

A turizmusfejlesztés tekintetében Tóth Sándor (2025) elmondta, hogy elsősorban a turisztikai adó az a pénzügyi forrás, amelyet fejlesztésekre tudnak fordítani a turizmus terén, éppen ezért lenne fontos, ha a helyi szállásadók vállalkozókként adót fizetnének. Emellett kiemelte, hogy a kistérség vezetése nyitott a turisztikai fejlesztéseket, projekteket illetően, s szívesen hozzájárulna ehhez saját pénzügyi forrásaival vagy akár pályázatok segítségével. Ám a jelenlegi háborús helyzet bizonyos mértékben ezen projektek megvalósítását is korlátozza. Elmondása szerint, a kistérség megalakulása után egy nemzetközi projektbe szerettek volna bekapcsolódni, melynek keretében Románia, Magyarország, Szlovákia, illetve Ukrajna (Kárpátalja) egyes határmenti településeinek bevonásával egy kerékpárút építését tervezték elsősorban a kistérségben található termálfürdők vonzerejére építve, illetve a helyi borászat és a szőlőtermesztés hagyományainak újraélesztésével. Továbbá, engedélyt adtak egy bevásárló központ és apartmanház építésére a termálfürdők vonzáskörzetében, amely a háború következtében még nem került megvalósításra. A többi település esetében viszont konkrét fejlesztési terv nem került kidolgozásra, mivel a kistérség megalakulása után először a Covid-19 világjárvány, majd az orosz-ukrán háború kirobbanása nem tette lehetővé a turizmus fejlesztését.

Az elmúlt tíz évben végrehajtott fejlesztésekre vonatkozóan az interjúalanyok elsősorban az infrastrukturális fejlesztéseket emelték ki. Mezőkaszony esetében az utak többségét megjavították, leaszfaltozták, felújították a kultúrház és a családorvosi rendelő épületét, ravatalozót építettek. 2021-ben pedig a Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet közreműködésével felavatták Szent István király mellsobrát a Mezőkaszonyi Parkban. Farkas Ernő (2025) szintén az útjavítást emelte ki az infrastrukturális fejlesztések közül, Beregsom település esetében viszont ez csupán a főútra terjedt ki, a mellékutak esetében jelentősebb javításokra nem került sor, s szintén a ravatalozó kialakítását említette meg. Turisztikai fejlesztések tekintetében 2016-ban került felavatásra a parókia gyülekezeti termében Gúgyela Tamás Ferenc szoboralkotása, amely a Kárpátok Szoborút részét képezi. Dávid Valéria elmondta, hogy Zápszonyban a turisztikai fejlesztéseket illetően 2016-ban került felavatásra Matl Péter szobra, amely szintén a Kárpátok Szoborút részét képezi, illetve 2020-ban a Trianoni békediktátum aláírásának 100. évfordulójára emléktáblát avattak a községben, a Zápszonyi Parkban pedig egy székelykapu is elhelyezésre került. Továbbá, a Református Egyház közreműködésével jelenleg is egy emlékművet pályáztak meg a településről elhurcolt zsidó lakosság emlékére, illetve az emlékművet egy zsidó család által lakott ház falán tervezik elhelyezni. Nagy József (2025) elmondta, hogy Csonkapapiban 2016-ban szintén felavatásra került egy lengyelországi szobrász Pjotr Bies alkotása a Kárpátok Szoborút részeként, s ezzel egy időben felújításra került Csonkapapi központja is. Heteny esetében pedig a periférikus elhelyezkedés, illetve az alacsony költségvetés következtében nem került sor infrastrukturális fejlesztésekre annak ellenére, hogy az utak rendkívül rossz állapotban vannak. Sőt mi több, az alacsony színvonalú utak más jellegű fejlesztéseket is akadályoznak, mivel Nagy József (2025) elmondása szerint, a településen egy varroda nyitását tervezték, az útviszonyok miatt azonban a befektetők visszaléptek a megállapodástól. Rafajnaújfalu esetében is hasonló a helyzet: Antal József (2025) előljáró elmondta, hogy már kétszer is megpályázták a Zápszony-Rafajnaújfalu bekötőút javítását, pénzügyi támogatást viszont nem kaptak, s emiatt több befektetéstől is elestek. Emellett a fejlesztések tekintetében megemlítette az iskola, a családorvosi rendelő, a községháza épületének felújítását. Továbbá, 2016-ban Rafajnaújfaluban is avattak szobrot a Kárpátok Szoborút részeként.

Tóth Sándor (2025) elmondta, hogy jelenleg konkrét tervük nincs a kistérségben a turizmusfejlesztést illetően, de a határmenti önkormányzatok közreműködésével számos pályázati lehetőség válik elérhetővé, s ha a körülményeik engedik, szívesen részt vesznek turizmussal kapcsolatos pályázatokban is.

Az interjúalanyok egyet értettek abban, hogy ha az élet visszatérne a normális kerékvágásba, s a kivándorolt lakosság nagy része hazatérne, akkor a turizmusfejlesztést ott kellene folytatni, ahol a háború kirobbanása előtt abbamaradt. Tóth Sándor (2025) szerint, a fő szempont, hogy a falusi zöld turizmus dinamikusabban működjön, továbbá számos lehetőség rejlik a helyi szőlészet, borászat régi hagyományainak újraélesztésében. Ugyanakkor az elsődleges feladat az alap infrastruktúra fejlesztése (az utak megjavítása, szennyvízelvezető rendszer bevezetése), ami elengedhetetlen a turizmus optimális működéséhez és fejlődéséhez. Emellett érdemes felmérni a települések sajátos lehetőségeit. Farkas Ernő (2025) a Somi-hegyen található gyümölcs- és szőlőültetvény, valamint az ehhez kapcsolódó helyi termékek (kézműves lekvárok, natúr gyümölcslevek, bor, méz) turizmusba való bevonásának lehetőségét hangsúlyozta. Nagy József (2025) a hetenyi homokbányató halastóvá alakítását, illetve a terület parkosítását emelte ki, de először ehhez szintén szükség van az utak megjavítására. Antal József (2025), Rafajnaújfalu elöljárója is az infrastrukturális fejlesztéseket, az útjavítást, továbbá a település határában található halastó újjáélesztését, területének parkosítását említette meg a fejlesztési lehetőségeket illetően. Emellett hozzátette, hogy a Rafajnaújfalui erdő is számos lehetőséget rejt, viszont ez a terület a Munkácsi Erdészeti Hivatalhoz tartozik, mivel korábban katonai bázist működtettek az erdő területén. Összességében tehát elmondható, hogy mindegyik település rendelkezik bizonyos mértékű erőforrásokkal, vonzótényezőkkel, amelyek a turizmus terén is hasznosíthatóak, az alap infrastruktúra ugyanakkor még jelentős fejlesztéseket igényel.

6. A KASZONYI KISTÉRSÉG TURIZMUSFEJLESZTÉSÉNEK LEHETSÉGES IRÁNYVONALAI

A Kaszonyi kistérség turisztikai vonzerőinek és szolgáltató szektorának felmérése, a lakossági kérdőív és a helyi termelők feltérképezésére szolgáló kérdőív, valamint a mélyinterjúk eredményei számottevő információval szolgáltak egy olyan turizmusfejlesztési terv kidolgozásához, amely a Kaszonyi kistérség turizmusának lehetséges fejlesztési irányvonala lehet. Így ebben a fejezetben a fejlesztési terv részletes kidolgozása kerül megvalósításra.

A fejlesztési terv kidolgozása során, a kutatási eredmények mellett, figyelembe vettem a Kárpátaljai Megyei Tanács által elfogadott *„Kárpátalja turizmus és gyógyüdülő övezeteinek 2024-2026 közötti időszakra vonatkozó fejlesztési programja”-t* (Рішення Закарпатської обласної ради „Про Програму розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2024 - 2026 роки” 2023.11.07. № 976), illetve a Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács által kiadott fejlesztési terv, A kárpátaljai magyarság turizmusfejlesztési stratégiája (Berghauer – Sass (szerk.), 2019) fő irányelveit.

A fejlesztési terv átfogó célja a Kaszonyi kistérség turizmusának térbeli kiterjesztése és turisztikai vonzerejének növelése a fenntartható fejlődés és a meglévő helyi természeti és kulturális erőforrások turisztikai hasznosítása mentén. A kistérséghez tartozó települések bekapcsolása a turizmus vérkeringésébe és a helyi termelők bevonása a turisztikai szolgáltatásnyújtásba a munkalehetőségek bővítése, illetve a lakosság megélhetési lehetőségeinek és életminőségének javítása érdekében.

A fejlesztési terv két fő komponensből tevődik össze, amelyek szorosan összekapcsolódnak, hiszen annak első alkotóeleme a Kaszonyi kistérség általános és turisztikai infra- és szuprastruktúrájának fejlesztését irányozza elő, mivel ez a turisztikai ágazat optimális működésének, illetve a további fejlesztések megvalósításának alapfeltétele. A fejlesztési terv második komponense, a turizmus térbeli kiterjesztése a programlehetőségek bővítése révén, amely a kistérség vonzerejének növelését célozza meg, szorosan összefügg az első fejlesztési komponens megvalósításával, hiszen az arra ráépülő, következő fejlesztési fázisként értelmezhető. Ugyanakkor arra törekedtem, hogy az infrastruktúra és a turisztikai szuprastruktúra jelenlegi állapotának figyelembevételével, reális és megvalósítható programokat, illetve fejlesztési javaslatokat dolgozzak ki. Az alábbiakban a fejlesztési terv részletes programja kerül bemutatásra.

6.1. Az általános és turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztése

A fejlesztés átfogó célja	A turizmus optimális működéséhez szükséges felételek megteremtése
A fejlesztési komponens célkitűzése	A Kaszonyi kistérség, illetve a hozzá tartozó egyes települések általános és turisztikai infra- és szuprastruktúrájának fejlesztése a turizmus térbeli kiterjesztése érdekében.
Indoklás	A Kaszonyi kistérség több települése, különösen Rafajnaújfalu és Hettyen rendkívül fejletlen infrastruktúrával rendelkezik. A turizmus fejlődéséhez és megfelelő működéséhez azonban elengedhetetlen az általános infrastruktúra fejlesztése, illetve az erre ráépülő turisztikai infra- és szuprastruktúra kialakítása, továbbfejlesztése. Éppen ezért a turisztikai attrakciók fejlesztéséhez és programlehetőségek bővítéséhez elsősorban azoknak a feltételeknek kell teljesülniük, amelyek keretet adnak a turisztikai tevékenységnek, s amelyek mellett az ágazat optimálisan tud működni és dinamikusan képes fejlődni.
Javaslatok, megvalósítható intézkedések	Általános javaslatok a turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztésére a kistérségben: A kistérség úthálózatának, elsősorban a településeket összekötő utak és főútvonalak megjavítása; Kerékpárút építése; Tanösvény kialakítása és 1-2 gyalogtúraútvonal kijelölése a kistérség területén elhelyezkedő dombságok területén; Közművek fejlesztése (szennyvízcsatorna kiépítése); Rendezett és tiszta környezet fenntartása a kistérség településein és a települések között; Kistérségi turisztikai szervezet létrehozása; Sporteszköz- és kerékpárkölcsonzó létrehozása; Tájház létrehozása a helyi népi építészeti értékek és a helyi mesterségek megőrzése érdekében; Turisztikai információs táblák elhelyezése a településeken és/vagy annak környékén/a kistérségben;

	Szorosabb együttműködés kialakítása a termálfürdőkkel; Turisztikai információs pont elhelyezése a termálfürdők területén; Egy többnyelvű honlap létrehozása a Kaszonyi kistérség turisztikai értékeinek népszerűsítése érdekében, illetve a helyi termékek értékesítése és a szolgáltató szektor pozíciójának, forgalmának növelésének szempontjából. Mobilapplikáció létrehozása az információk turistákhoz való sikeresebb eljuttatása érdekében. Javaslatok a turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztésére az egyes településeken: <i>Mezőkaszony:</i> vásárok szervezése, ahol a helyi termelők termékeiket értékesíthetik; tematikus kerékpáros útvonal létrehozása a kistérségben a helyi termékek kóstolójának bevonásával; gyalogtúraútvonal kialakítása a Kaszonyi-dombvidék természeti-kulturális értékeinek nyomában; <i>Zápszony:</i> vendéglátóhelyek kialakítása a településen megszálló turisták kiszolgálása céljából; tematikus kerékpáros útvonal kialakítása a helyi hagyományok, kulturális értékek és a helyi termékek kóstolójának bevonásával <i>Rafajnaújfalu:</i> túraútvonalak kialakítása a Rafajnaújfalui erdőben; a település határában lévő halastó turisztikai hasznosítása; <i>Beregsom:</i> vendéglátóhelyek kialakítása a településen megszálló turisták kiszolgálása céljából, tematikus kerékpáros útvonal kialakítása a helyi hagyományok, kulturális értékek és a helyi termékek kóstolójának bevonásával; kóstolóhely kialakítása a Somi-hegy szőlő- és gyümölcsültetvényei közelében, tájház kialakítása foglalkoztató teremmel a település központjában; <i>Csonkapapi:</i> a turisták számára is látogatható múzeum létrehozása a Csonkapapi Gimnáziumban található Tájékoztató Múzeum gyűjteményének felhasználásával;
--	---

	<i>Hetyen</i> : a homokbányató üdülőhellyé alakítása; túraútvonalak kiépítése a Hetyen közelében lévő erdő, illetve a Mitcz-patak mentén.
--	---

6.2. A turizmus térbeli kiterjesztése a programlehetőségek bővítése révén

A fejlesztés átfogó célja	A Kaszonyi kistérség turisztikai vonzerejének és kínálatának növelése.
A fejlesztési komponens célkitűzése	A Kaszonyi kistérség településeinek bekapcsolása a turizmus vérkeringésébe a helyi természeti-kulturális értékek hasznosítása és a helyi termelők turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bevonása révén. A fejlesztési terv ezen komponensének megvalósításához viszont szükséges az általános és turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztése.
Indoklás	A Kaszonyi kistérségbe érkező turisták fő utazási motivációját jelenleg a Kaszonyi Termálfürdő és az Eco-Termal Üdülőkompexum által kínált üdülési és rekreációs lehetőségek képezik. A kistérséghez tartozó települések ugyanakkor kevésbé látogatottak és vonzóak annak ellenére, hogy kiemelkedő turisztikai potenciállal, s számos ember alkotta és természeti vonzerővel rendelkeznek, melynek fejlesztése és a programlehetőségek bővítése jelentős mértékben hozzájárulna a települések turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bekapcsolásához. A kutatási eredmények alapján viszont elmondható, hogy Mezőkaszony, Zápszony, Beregsom, illetve Csonkapapi azok a települések, ahol elsősorban fejleszthető a turizmus. Egyrészt az említett termálfürdőkhez való közeli elhelyezkedése, illetve a többi településhez viszonyított fejlettebb infrastruktúrája és turisztikai szuprastruktúrája (szálláshelyek) következtében. Másrészt, mivel a turisztikai szolgáltatásnyújtásba bevonható helyi termelők többsége ezeken a településeken végzi tevékenységét. Hetyen és Rafajnaújfalu esetében akadályozó tényező a fejletlen infrastruktúra, illetve a

	periférikus elhelyezkedés. Megfelelő fejlesztések elvégzésével azonban ezek a települések is számos lehetőséget rejtenek a turizmus terén.
Javaslatok, megvalósítható intézkedések	A fentebb leírtak alapján tehát kiváló fejlődési lehetőség lenne egy gasztronómiai tematikus program megszervezése Mezőkaszony, Zápszony és Beregsom településeken a helyi termelők bevonásával, amely az aktív turizmus jegyében kerékpárral is bejárható. Egyéb javaslatok: – gyalogtúra szervezése a Kaszonyi-dombvidék természeti-kulturális értékeinek nyomában – tájház létrehozása a kistérségben; – helyi termékek vására Mezőkaszonyban; – programlehetőségek bővítése a településeken/a kistérségben (pl. fesztiválok, hagyományörző rendezvények, sportrendezvények).

6.3. A kerékpáros tematikus útvonal kidolgozása

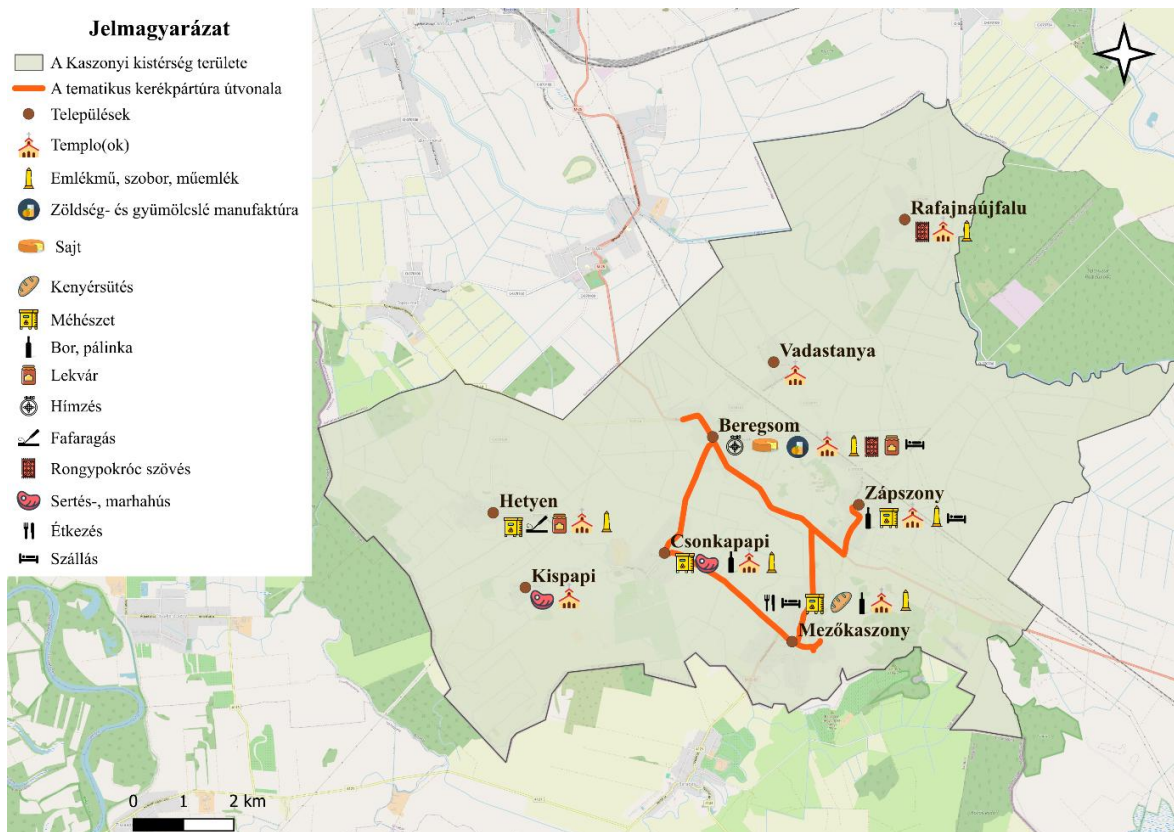
A fejlesztési terv második komponense a Kaszonyi kistérség vonzerejének növelését, illetve a turizmus térbeli kiterjesztését irányozza elő elsősorban a programlehetőségek bővítése és a meglévő természeti és kulturális erőforrások felhasználása révén. Ezek alapján, a fejlesztési javaslatok között szerepel egy tematikus kerékpáros gasztronómiai útvonal megszervezése Mezőkaszony, Zápszony és Beregsom településeken a helyi termelők bevonásával az általuk kínált termékek értékesítése, kóstolója, illetve a termékekről szóló előadások, bemutatók tekintetében. A program kiváló lehetőséget kínál a települések történelmi-kulturális értékeinek megismerésére, illetve nagyszerű gasztronómiai élmény is egyben. Az alábbiakban a túra általános információit, illetve ajánlott programját kívánom ismertetni.

A kerékpártúra A útvonala: Mezőkaszony – Zápszony – Beregsom – Csonkapapi – Mezőkaszony (26. ábra).

A túra hossza: 16 km.

Közlekedési mód: kerékpár.

Maximális csoportlétszám: 15-20 fő.

26. ábra. Tematikus kerékpárút a Kaszonyi kistérségben

Forrás: Saját szerkesztés

A túra ajánlott programja

- A Mezőkaszonyi Református Templom és Eötvös-kastély épületének megtekintése
- A Zápszonyi Sütő méhészet meglátogatása
- A Zápszonyi Református Templom és a Zápszonyi Park emlékműveinek megtekintése
- Sajtóstoló Beregsomban
- A beregsomi Lónyai-kastély és a Református Templom épületének megtekintése
- A Somi Hegy Gyümölcse manufaktúra meglátogatása (gyümölcslevek, lekvárok kóstolása)
- Kenyérsütő workshop és borkóstoló Mezőkaszonyban

A kerékpártúra B útvonala: Kaszonyi Termálfürdő – Zápszony – Beregsom – Csonkapapi – Mezőkaszony – Kaszonyi Termálfürdő

A túra hossza: 21 km.

A túra ajánlott programja

- A Zápszonyi Sütő méhészet meglátogatása
- A Zápszonyi Református Templom és a Zápszonyi Park emlékműveinek megtekintése
- A Somi Hegy Gyümölcse manufaktúra meglátogatása (gyümölcslevek, lekvárok kóstolása)
- A beregsomi Lónyai-kastély és a Református Templom épületének megtekintése
- Sajtkóstoló Beregsomban
- A Csonkapapi Tájékoztató Múzeum megtekintése
- A Mezőkaszonyi Református Templom és Eötvös-kastély épületének megtekintése
- Kenyérsütő workshop és borkóstoló Mezőkaszonyban

A kerékpártúra C útvonala: Kaszonyi Termálfürdő – Zápszony – Rafajnaújfalu – Beregsom – Csonkapapi – Mezőkaszony – Kaszonyi Termálfürdő

A túra hossza: 34 km. (A túra gyakorlottabb kerékpározóknak ajánlott).

A túra ajánlott programja

- A Rafajnaúfalui erdő megtekintése (szezonról függően gombászási lehetőség)
- Rongypokróc szövő workshop Rafajnaújfaluban
- A Zápszonyi Sütő méhészet meglátogatása
- A Zápszonyi Református Templom és a Zápszonyi Park emlékműveinek megtekintése
- A Somi Hegy Gyümölcse manufaktúra meglátogatása (gyümölcslevek, lekvárok kóstolása)
- A beregsomi Lónyai-kastély és a Református Templom épületének megtekintése
- Sajtkóstoló Beregsomban
- A Csonkapapi Tájékoztató Múzeum megtekintése
- A Mezőkaszonyi Református Templom és Eötvös-kastély épületének megtekintése, borkóstoló Mezőkaszonyban.

Összességében elmondható, hogy a Kaszonyi kistérség települései jelentős kiaknázatlan turisztikai potenciállal rendelkeznek. Ám az elsődleges feladat ezen települések infrastruktúrájának javítása a további turisztikai fejlesztések megvalósítása céljából. Továbbá a meglévő természeti és kulturális attrakciók hasznosítása, valamint a helyi termékek bevonása révén több olyan program is kialakítható, amelyek elősegítik a kistérség vonzerejének növelését, illetve a turizmus térbeli kiszélesítését.

KÖVETKEZTETÉSEK

Szakdolgozatomban a Kaszonyi kistérség turizmusfejlesztési lehetőségeit vizsgáltam, amelynek eredményeként kidolgoztam egy fejlesztési tervet a Kaszonyi kistérség lehetséges turizmusfejlesztési irányvonalaként. A fejlesztési terv hatékony kidolgozásához, kvalitatív és kvantitatív módszerek együttesét alkalmaztam a kistérség turisztikai vonzerőinek és szolgáltató szektorának helyzetfelmérése, a lakosság és a helyi termelők turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bekapcsolódásának hajlandósága, illetve a kistérség turizmuspolitikájának felmérése céljából.

A Kaszonyi kistérség turisztikai vonzerőinek és szolgáltató szektorának helyzetfelmérése alapján az a következtetés vonható le, hogy turisztikai attrakcióinak, illetve kiszolgáló létesítményeinek elhelyezkedése koncentrált képet mutat, a centrumot pedig a Kaszonyi Termálfürdő és az Eco Termal Üdülőkompexum, valamint Mezőkaszony alkotja. Valódi attrakcióinak száma és vonzáskörzete meglehetősen alacsony, a kistérséghez tartozó települések természeti és ember alkotta objektumai ugyanakkor a potenciális vonzerők csoportjába sorolhatóak, vagyis jelenleg nem hasznosítják őket idegenforgalmi célokra, de számos lehetőség rejlik ezen attrakciók turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bevonására.

A szolgáltató szektor tekintetében pedig elmondható, hogy a termálfürdők vonzáskörzetében elhelyezkedő települések (Zápszony, Beresgom), illetve maga a kistérségi központ szolgáltató szektora sokkal fejlettebb, illetve turisztikai tekintetben is hasznosítható, s hozzájárul a település arculatának építéséhez. A periférikus elhelyezkedésű Heteny és Rafajnaújfalu szolgáltató szektora ugyanakkor kevésbé fejlett, csupán a helyi lakosság kiszolgálását biztosítja, a turisták igényeit viszont nem képes kielégíteni. A szolgáltatások hiánya és korlátozottsága pedig csökkenti a települések vonzerejét. Ezáltal a kistérséghez tartozó települések szolgáltató szektorának fejlesztése elengedhetetlen a turizmus hosszú távú, fenntartható fejlődéséhez.

A helyi lakosság körében végzett kérdőíves kutatás eredményei alapján elmondható, hogy a válaszadók többsége jónak (42,3%) vagy közepesnek (41,3%) ítéli meg a kistérség turizmusát, míg saját településük esetében negatívabb eredmények születtek. A fejlesztések tekintetében az adatközlők az infrastruktúra (4,4-es átlagértékeléssel), valamint a kulturális (36,4%), illetve az aktív- és természeti turizmus (22%) fejlesztését látják a legszükségesebbnek. A turizmus fejlődését akadályozó tényezők közül pedig a pénzügyi források hiánya jelenti a legnagyobb kihívást. Ezzel összefüggésben, a lakosság turizmusban való részvételének ösztönzése elsősorban pénzügyi támogatások, pályázatok útján valósítható meg a

leghatékonyabban. A helyi lakosság turizmusba való bekapcsolódását illetően ugyanakkor pozitív eredmények születtek. A válaszadók 42,6%-a ugyanis bekapcsolódna, 41,3%-uk pedig talán bekapcsolódna a turisztikai tevékenységbe, elsősorban falusi szállásadóként, de a helyi termelő, a kézműves/ajándéktárgyak készítése, vendéglátással foglalkozó vállalkozó és a turisztikai programszervező is viszonylag magas arányban jelenik meg.

A kutatás során kiderült, hogy a legtöbb helyi termelő Mezőkaszonyban, Záprszonyban és Beregsomban végzi tevékenységét, többségében magánszemélyként. Továbbá az általuk kínált termékek palettája rendkívül sokszínű, az élelmiszerektől kezdve (bor, pálinka, gyümölcs, zöldség, méz, lekvár, sertéshús stb.) a kézműves termékekig (magyar népviseleti ruhák, fafaragás, ékszerek, rongypokróc) terjed. S bár a helyi termékek többsége alapvetően a helyi lakosság igényeit szolgálja ki, a turisztikai kínálat bővítésében is komoly potenciált hordoz. A termelők több mint fele nem végez reklámtevékenységet, akik viszont hirdetik termékeiket, elsősorban a közösségi médiában (saját Facebook/Instagram oldalukon) teszik azt. Az értékesítés főleg közvetlen módon háztól, a gazdaságból történik, de piacon, ajándékboltban, illetve kisebb arányban az éttermekben és szálláshelyeken történő értékesítés is megjelenik. A termelők által nyújtott szolgáltatásokat illetően megállapítható, hogy több alapvető szolgáltatás, mint a házhoz szállítás, a kóstolási lehetőség és az előrendelés lehetősége széles körben elérhető. Míg más, korszerűbb megoldások, például a bankkártyás fizetés és a webáruház egyelőre kevésbé elterjedtek. Utóbbiak bevezetését a helyi termelők jelentős része nem is tervezi, ami főként az ehhez kapcsolódó magasabb költségekkel magyarázható. A helyi termelők többsége ugyanakkor nyitott a tematikus úthoz kapcsolódó turisztikai szolgáltatásnyújtásba való bekapcsolódásra, különösen a termékek értékesítése terén, ahol a válaszadók több mint fele vállalná a részvételt. Bár a kóstolók és a termékekről szóló előadások terén ez az arány valamivel alacsonyabb, a potenciálisan együttműködő termelők aránya meghaladja az elutasítókét.

A Kaszonyi kistérség prominens személyei körében végzett kvalitatív kutatás eredményei alapján az a következtetés vonható le, hogy a kistérség vezető turisztikai terméke az egészségturizmus, melynek legfőbb vonzerői közé tartozik a Kaszonyi Termálfürdő és az Eco-Termál Üdülőkompexum. A kistérség településein ugyanakkor a falusi turizmus a meghatározó, amely azonban elsősorban falusi szállásadás formájában van jelen Mezőkaszonyban, Záprszonyban, illetve Beregsomban. A jelenlegi háború helyzet viszont jelentősen befolyásolja ennek működését és fejlődését, mivel a turisták száma sokkal alacsonyabb. Továbbá a kistérség vezetése nyitott a turisztikai fejlesztéseket illetően, ugyanakkor az orosz-ukrán háború miatt az ilyen jellegű projektek háttérbe szorultak, illetve

többségében nem kerültek megvalósításra. A kistérség településein az elmúlt tíz évben elvégzett fejlesztések elsősorban infrastrukturális jellegűek voltak, turisztikai vonatkozásban pedig Csonkapapiban, Beregsomban, Zápszonyban és Rafajnaújfaluban szoboravatásokra került sor a Kárpátok Szoborút részeként. Emellett Mezőkaszonyban és Zápszonyban került sor további emlékművek elhelyezésére. A periférikus elhelyezkedésű Hettyen és Rafajnaújfalu esetében viszont az utak rossz állapota jelentősen akadályozza a fejlesztéseket és beruházásokat. A jövőbeli fejlesztési lehetőség tekintetében nyilvánvaló, hogy a turisztikai fejlesztések alapfeltétele az alap infrastruktúra, elsősorban az úthálózat javítása. A legnagyobb kihívást azonban továbbra is a pénzügyi források hiánya és a bizonytalan politikai-gazdasági helyzet jelenti.

A kutatás eredményei alapján kidolgozásra került fejlesztési terv célja ezek alapján a Kaszonyi kistérség turizmusának térbeli kiterjesztése és turisztikai vonzerejének növelése a fenntartható fejlődés és a meglévő helyi természeti és kulturális erőforrások turisztikai hasznosítása mentén. Továbbá a kistérséghez tartozó települések bekapcsolása a turizmus vérkeringésébe és a helyi termelők bevonása a turisztikai szolgáltatásnyújtásba. A két fő komponensből álló fejlesztési terv pozitív változást idézhet elő a kistérségben, mivel egyrészt az általános és turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztését irányozza elő, optimális feltételeket teremtve a további fejlesztések megvalósításához. Továbbá erre alapozva a turizmus térbeli kiterjesztése a programlehetőségek bővítése révén fejlesztési komponens keretében kidolgozott tematikus kerékpáros útvonal a kistérség vonzerejének növelését eredményezheti a helyi történelmi-kulturális értékek és kézműves termékek hasznosítása révén.

ÖSSZEFOGLALÁS

A 2022. február 24-én kirobbant orosz-ukrán háború következtében Ukrajnában a nemzetközi turizmus szinte teljes mértékben megszűnt, s csak a békésebbnek mondható nyugat-ukrajnai megyékben beszélhetünk működő turisztikai tevékenységről. Éppen ezért kiemelten fontos ezeken a területeken a turizmus fejlesztése, illetve olyan turizmusfejlesztési tervek kidolgozása, amelyek hozzájárulnak az ágazat dinamikus fejlődéséhez. Szakdolgozatom témájaként így *A Kaszonyi kistérség turizmusfejlesztési lehetőségeinek vizsgálatát* választottam, s célom egy olyan turizmusfejlesztési terv kidolgozása volt, amely hozzájárul a kistérség turisztikai vonzerejének növeléséhez. A választott témában megfogalmazott célok elérése érdekében primer és szekunder módszereket egyaránt alkalmaztam.

Elsősorban fontosnak tartottam a témához kapcsolódó szakirodalom áttekintését és elemzését. Így az első két fejezetben a turizmus irányításának elméleti alapjait, illetve Ukrajna turizmuspolitikáját, a turizmusfejlesztés fontosabb stratégiai programjait, főbb irányelveit és Kárpátalja magyarlakta területeinek turizmusfejlesztési stratégiáját tárgyaltam. Fontosnak tartottam továbbá a Kaszonyi kistérség, illetve a kistérséghez tartozó települések turisztikai szempontú bemutatását, amely a harmadik fejezetben kapott helyet. Mindez megfelelő tudományos alapot biztosított a kutatás további részének elvégzéséhez.

A dolgozat negyedik fejezetében a kutatás módszereit ismertettem. A munka lényegi része, a kutatási eredmények pedig az ötödik és hatodik fejezetben kerültek bemutatásra, amely kvantitatív és kvalitatív módszerek együttesén alapszik. A kutatás során felmértem a Kaszonyi kistérség turisztikai vonzerőinek és szolgáltató szektorának helyzetét. A kérdőíves vizsgálat keretében egyrészt a helyi lakosság turizmusfejlesztésről alkotott véleményét, illetve a turizmusba történő bekapcsolódásának hajlandóságát kívántam felmérni. A kérdőív második felében pedig a kistérségben élő helyi termelők tevékenységét, az általuk nyújtott szolgáltatásokat, valamint a turisztikai szolgáltatásnyújtásba való bekapcsolódásuk hajlandóságát vizsgáltam meg egy tematikus út keretében. Végezetül a kvalitatív kutatás során a Kaszonyi kistérség turizmuspolitikáját, a turizmus terén megvalósított fejlesztéseket és a jövőbeli fejlesztési terveket tártam fel.

A kutatás eredményeként egy átfogó képet kaptam a Kaszonyi kistérség turizmusának jelenlegi helyzetéről, valamint a fejlesztendő területekről és a fejlesztési igényekről. Ezt alapul véve arra törekedtem, hogy a valós igényekhez illeszkedő turizmusfejlesztési tervet dolgozzak ki, amely a meglévő természeti és kulturális vonzerők hasznosítását és a turizmus térbeli kiterjesztését irányozza elő, ezzel elősegítve a kistérség turisztikai vonzerejének növelését és a

helyi lakosság megélhetési lehetőségeinek bővítését és életminőségének javítását. A fejlesztési terv keretében továbbá kidolgoztam egy tematikus kerékpáros útvonalat, amely a helyi termelők bevonásával a gasztronómiai élményt ötvözi a helyi történelmi-kulturális értékek megismerésével.

A kutatás elvégzése előtt azt feltételeztem, hogy a Kaszonyi kistérség települései kiemelt turisztikai potenciált hordoznak. Ám, a jelenlegi háborús helyzet mellett, az infrastruktúra elhanyagolt állapota, illetve egyes települések periférikus elhelyezkedése akadályozza az ágazat fejlődését. Ezt az állítást a kutatás eredményei is alátámasztották.

Reményeim szerint a kutatás eredményei, illetve az elkészített fejlesztési terv hasznosnak bizonyulnak a kistérség turizmusának jövőbeli fejlődése szempontjából. Továbbá hozzájárul a helyi lakosság gazdasági helyzetének megerősítéséhez, a munkahelyteremtéshez, a helyi értékek, a magyar kultúra és hagyományok megőrzéséhez és a fenntartható turizmus fejlesztéséhez.

A FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE

1. Berghauer S. – Sass E. (szerk.) (2019): A kárpátaljai magyarság turizmusfejlesztési stratégiája. Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács, Gáborprint, Beregszász, p. 76
2. Botlik J. – Dupka Gy. (1993): Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, p. 365
3. Csapó J. (2019): A turizmuspolitika és turizmusirányítás elmélete és gyakorlata az Európai Unióban. Akadémiai Kiadó, Budapest, p. 196
4. Deschmann A. (1990): Kárpátalja Műemlékei. Tájak-Korok Múzeumok Egyesület, Budapest, p. 229
5. Espán M. (2015): Hagyományok, nemzeti értékek Kárpátalján. PP Melnik M, Ungvár, p. 448
6. Gerő B. – Oláh N. – Sass E. (2024): A falusi turizmus helyzete az orosz-ukrán háború árnyékában Mezőkaszony (Beregszászi járás) példáján. In: Modellezés és információs technológiák a testnevelésben és sportban. Konferenciakötet. Ivan Boberszkij Lembergi Állami Testnevelési Egyetem, Lemberg, 2024, pp. 203-205.
7. Gerő B. (2023): A falusi turizmus helyzete az orosz-ukrán háború árnyékában Mezőkaszony (Beregszászi járás) példáján. Évfolyammunka, Beregszász, p. 42
8. Goeldner, C. R. – Ritchie, J. R. B. (2012): Tourism: Principles, Practices, Philosophies (12th ed.). John Wiley and Sons, New Jersey, p. 544
9. Gonda T. – Spiegler P. (2012): A turisztikai klaszterek szerepe a regionális marketingben. Marketing & Menedzsment, (46)1-2, pp. 5-15
10. Horváth Z. Gy. – Kovács S. (2002): Kárpátalja kincsei. Masszi Kiadó, Budapest, p. 311
11. Jenkins, L. C. (2000): Tourism policy formulation in the Southern African region. In: P. U. C. Dieke (Ed.): Political Economy of Tourism Development in Africa. New York, Cognizant, p. 355
12. Kardos Zoltánné (szerk.) (2011): Turisztikai alapismeretek. Digitális Tankönyvtár, Keszthely, p. 117
13. Kovács S. (2008): Bús düledékeiden – Kárpátalja vár- és kastélykalauza. Romanika Kiadó, Budapest, p. 200
14. Lengyel M. (2004): A turizmus általános elmélete. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája, Budapest, p. 525
15. Michalkó G. (2012): Turizmológia: elméleti alapok. Akadémiai Kiadó, Budapest, p. 266

16. Michalkó G. (2020): A biztonság szerepe a turizmus rendszerében. In: Michalkó G., Németh J, Ritecz Gy. (szerk.): Turizmusbiztonság. Dialóg Campus Kiadó, Budapest. pp. 15-28.
17. Németh A. (2002): Kárpátalja. Panoráma Könyvkiadó, Budapest, p. 162
18. Pápai Zs. (szerk.) (2003): Kárpátalja – Római katolikus templomok. Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye kiadó, Munkács, p. 242
19. Puczkó L. – Aubert A. – Szabó G. (2007): A Dél-dunántúli régió turisztikai magterületeinek lehatárolása. Xellum Kft., Budapest, p. 38
20. Radvánszky F. (szerk.) (2000): Kárpátaljai Református Templomok. Tárogató Kiadó, Ungvár – Beregszász, p. 128
21. Ritchie, J. R. B. – Crouch, G. I. (2003): The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective. Oxon: CABI, Wallingford, p. 304
22. Sass E. – Berghauer S. (szerk.) (2019): Kárpátalja magyarul a területeinek turisztikai helyzetfelmérése. Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács, Gáborprint, Beregszász, p. 66
23. Sass E. (2008): A kárpátaljai Bereg-vidék valódi turisztikai attrakcióinak felmérése. In: Dr. Szalók Cs. (szerk.): Új kihívások a turizmusban és a szállodaiparban. Konferenciakötet, Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Kar, Budapest, pp. 185-192.
24. Tarpai J. (2013): A természeti és társadalmi erőforrások szerepe Kárpátalja turizmusfejlesztésében és hatása a területfejlesztésre. PhD-értékezés. Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi kar, Földtudományok Doktori Iskola, p. 181
25. Tarpai J. (szerk.) (2021): Kárpátalja magyar szemmel. Útikönyv. Shark Kft., Beregszász – Ungvár, p. 480

Internetes források

26. A Beregvidék önkormányzatainak hivatalos honlapja: Mezőkaszoy. https://beregvidek.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=101:-mezkaszoy-tort&catid=273:a-telepueles-bemutatas&Itemid=1367&lang=uk (Letöltés dátuma: 2025.02.06.)
27. A Kaszonyi Termálfürdő hivatalos honlapja. www.kosino.ua (Leöltés dátuma: 2025.02.05.)
28. Az Eco-Termal Üdülőkompexum hivatalos honlapja. www.eco-thermal.com (Letöltés dátuma: 2025.02.05.)

29. Csonkapapi. <https://rakosmente.hu/static-pages/rakosmente-testvervarosok-csonkapapi> (Letöltés dátuma: 2025.02.07.)
30. Hetyen. <https://mindszent.hu/testvertelepulesek/hetyen> (Letöltés dátuma: 2025.02.08.)
31. Kárpátalja anno: a mezőkaszonyi római katolikus templom. <https://kmmi.org.ua/cikkek/hirek/karpatalja-anno-a-mezokaszonyi-romai-katolikus-templom> (Letöltés dátuma: 2025.02.06.)
32. Kárpátalja anno: Rafajnaújfalu. <https://karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-anno/karpatalja-anno-rafajnaufalu> (Letöltés dátuma: 2025.02.09.)
33. Kárpátalja.ma: Egy hajdani járási központ a Kaszonyi-hegyek aljában <https://karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/egy-hajdani-jarasi-kozpont-a-kaszonyi-hegyek-aljaban/> (Letöltés dátuma: 2025.02.05.)
34. Kárpátalja.ma: Szent István-szobrot avattak Mezőkaszonyban. <https://karpatalja.ma/kultura/kulturalis-hirek/szent-istvan-szobrot-avattak-mezokaszonyban/> (Letöltés dátuma: 2025.02.06.)
35. Kárpátalja: Falu a Micz-patak két partján. <https://karpataljalap.net/2012/04/06/falu-micz-patak-ket-partjan> (Letöltés dátuma: 2025.02.08.)
36. Kárpátalja: Hét szobrot avattak hat településen. <https://karpataljalap.net/2016/08/31/het-szobrot-avattak-hat-telepulesen> (Letöltés dátuma: 2025.02.06.)
37. Kárpátalja: Rafajnaújfalu története. <https://karpataljalap.net/2007/09/07/rafajnaufalu-tortenete> (Letöltés dátuma: 2025.02.09.)
38. KMKSZ: Megalakult a Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács – kérdőjelekkel... <https://kmksz.com.ua/2020/01/14/megalakult-a-mezokaszonyi-kistersegi-tanacs-kerdojelekkel/> (Letöltés dátuma: 2025.02.05.)
39. KMMI: A beregsomi református templom. <https://kmmi.org.ua/cikkek/hirek/a-beregsomi-reformatus-templom> (Letöltés dátuma: 2025.02.06.)
40. KMMI: Bergsom – Beregszászi járás. <https://kmmi.org.ua/regio-k/telepulesek/beregszaszi-jaras/beregsom> (Letöltés dátuma: 2025.02.07.)
41. Magyar Nemzet: Horthy Napszámban. <https://magyarnemzet.hu/hetvegi-magazin/2016/11/horthy-napszamban> (Letöltés dátuma: 2025.02.06)
42. Molnár D. I. (2021): Kárpátalja lakosságának területi eloszlása az újonnan kialakított közigazgatási rendszer tükrében. <https://lehoczkyintezet.uz.ua/2021/04/25/karpatalja-lakossaganak-teruleti-eloszlasa-az-ujonnan-kialakitott-kozigazgatasi-rendszer-tukreb-en/> (Letöltés dátuma: 2025.02.05.)

43. OLX <https://www.olx.ua/uk/> (Letöltés dátuma: 2025.01.16.)
44. Település a szőlőhegyek lábánál. <http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir101.html> (Letöltés dátuma: 2025.02.09.)
45. The Cross-Border Culture Art Space: Kaszonyi termálfürdő. <https://cbc-artspace.com/locations/kaszonyi-termalfurdo-termalni-vodi-kosino> (Letöltés dátuma: 2025.02.05.)
46. TurUA <https://turua.com.ua/> (Letöltés dátuma: 2025.01.16.)

Törvények, rendeletek, célprogramok

47. „*A turizmus és gyógyüdülő övezetek 2011-2015-ös időszakra vonatkozó fejlesztési programja Kárpátalja megyében*” Határozat. Kárpátaljai Megyei Tanács (Рішення Закарпатської обласної ради „Про програму розвитку туризму та курортів у Закарпатській області на 2011-2015 роки) Ужгород, 2010.12.16. № 72. (zakarpat-rada.gov.ua/docs/rishennya/6/2_sesion_1/rish_72.pdf) (Letöltés dátuma: 2025.01.30.)
48. „*Kárpátalja turizmus és gyógyüdülő övezeteinek 2016-2020-as időszakra vonatkozó fejlesztési programja*” Határozat. Kárpátaljai Megyei Tanács (Рішення Закарпатської обласної ради „Про Програму розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2016 - 2020 роки”) Ужгород, 2015.12.22. № 95 (<https://ips.ligazakon.net/document/view/ZA150220?an=1>) (Letöltés dátuma: 2025.01.30.)
49. „*Kárpátalja turizmus és gyógyüdülő övezeteinek 2024-2026-os időszakra vonatkozó fejlesztési programja*” Határozat. Kárpátaljai Megyei Tanács (Рішення Закарпатської обласної ради „Про Програму розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2024 - 2026 роки”) Ужгород, 2023.11.07. № 976 (<https://zaktour.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/prohrama-2023-2026.docx.pdf>) (Letöltés dátuma: 2025.01.30.)
50. Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának Rendelete „*A járások létrehozásáról és megszüntetéséről*” № 33, 2020.07.17. (Постанова Верховної Ради України „Про утворення та ліквідацію районів” № 33 від 17 липня 2020 року) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20/ed20200717#Text>) (Letöltés dátuma: 2025.02.03.)
51. Ukrajna Miniszteri Kabinetének Kormányrendelete „*A turizmus és gyógyüdülő övezetek fejlesztési stratégiájának elfogadásáról*” № 1088-Р, 2008.08.06

- (Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів” № 1088-р від 6 серпня 2008 року) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1088-2008-%D1%80#Text>) (Letöltés dátuma: 2025.01.28.)
52. Ukrajna Miniszteri Kabinetének Kormányrendelete „*A turizmus és gyógyüdülő övezetek 2026-ig tartó fejlesztési stratégiájának elfogadásáról*” № 168-р, 2017.03.16. (Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року” № 168-р від 16 березня 2017 року) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>) (Letöltés dátuma: 2025.01.30.)
53. Ukrajna Miniszteri Kabinetének Kormányrendelete „*A turizmus és gyógyüdülő övezetek fejlesztésének 2022-ig tartó állami célprogramja koncepciójának elfogadásáról*” № 638-р, 2013.08.01. (Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року” № 638-р від 1 серпня 2013 року) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-%D1%80#Text>) (Letöltés dátuma: 2025.01.30.)
54. Ukrajna Miniszteri Kabinetének Rendelete „*A 2002-2010-es időszakra szóló országos turizmusfejlesztési program elfogadásáról*” № 583, 2002.04.29 (Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки” № 583 від 29 квітня 2002 року) (Letöltés dátuma: 2025.01.26.)
55. Ukrajna Miniszteri Kabinetének Rendelete „*Az állami célprogramok és nemzeti projektek optimalizálásáról, a költségvetési források megtakarításáról, valamint az Ukrán Miniszteri Kabinet egyes határozatainak hatályon kívül helyezéséről*” № 71, 2014.03.05. (Постанова Кабінету Міністрів України „Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України” № 71 від 5 березня 2014 року) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-2014-%D0%BF#Text>) (Letöltés dátuma: 2025.01.31.)
56. Ukrajna Miniszteri Kabinetének Rendelete „*Az Ukrán Turizmusfejlesztési Állami Ügynökség tevékenységének néhány kérdése*” № 1162, 2019.12.24. (Постанова Кабінету Міністрів України „Деякі питання діяльності Державного агентства розвитку туризму” № 1162, від 24 грудня 2019 року)

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1162-2019-%D0%BF#Text>) (Letöltés dátuma: 2025.01.25.)

57. Ukrajna Törvénye „*A turizmusról*” № 324/95-ВР, 1995.09.15. (Закон України „Про туризм” № 324/95-ВР, від 15 вересня 1995 року). (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.) (Letöltés dátuma: 2025.01.25.)
58. Ukrajna Törvénye „*Az önkormányzatok önkéntes egyesüléséről*” № 13, 2015.02.05. (Закон України „Про добровільне об’єднання територіальних громад” № 13 від 05 лютого 2015 року) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19/ed20150205#Text>) (Letöltés dátuma: 2025.02.03.)
59. Ukrajna törvénye „*Ukrajna 2025. évi állami költségvetéséről*” 2024.11.19. N 4059-IX (Закон України „Про Державний бюджет України на 2025 рік” N 4059-IX від 19 листопада 2024 року) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>) (Letöltés dátuma: 2025.02.01.)

Egyéb források, adatközlők

60. Antal József, Rafajnaújfalú elöljárója, 2025
61. Farkas Ernő, Beregsom elöljárója, 2025
62. Mezőkaszonyi Kistérségi Tanács, 2025
63. Nagy József, a Csonkapapi elöljáróköri elöljárója, 2025
64. Sass Enikő, a Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács Falusi turizmus szakbizottságának elnöke, a mezőkaszonyi falusi turizmus koordinátora, 2023
65. Tóth Sándor, Mezőkaszony és a Kaszonyi kistérség polgármestere, 2025

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: A Kaszonyi kistérség vonzerőleltára

Ssz.	A turisztikai attrakció pontos megnevezése	A turisztikai attrakció kategóriája, hatóköre	A turisztikai attrakció hatókör szerinti értékpontja	Megjegyzés
Mezőkaszony				
1.	Kaszonyi Termálfürdő és Iváncsó Birtok	Országos vonzerő II.	6	
2.	Aquapark	Országos vonzerő II.	6	csak a nyári szezonban, június és szeptember között üzemel
3.	Eco-Termal Üdülőkompexum	Országos vonzerő I.	5	
4.	Mezőkaszonyi Református Templom	Helyi vonzerő II.	2	
5.	Eötvös-kastély	Helyi vonzerő I.	1	ma a Református parókiának ad otthont
6.	Mezőkaszonyi Római Katolikus Templom	Helyi vonzerő I.	1	
7.	Horthy-kúria	Helyi vonzerő I.	1	felújításra szorul
8.	A Klein-család egykori birtoka	Helyi vonzerő I.	1	ma a Mezőkaszonyi Aranykulcsocska Óvoda épülete
9.	A sztálini terror áldozatainak emlékműve	Helyi vonzerő I.	1	
10.	Szent István király mellszobra	Helyi vonzerő II.	2	
11.	Szent László király emléktáblája	Helyi vonzerő I.	1	
12.	Az 196-os forradalom és szabadságharc emléktáblája	Helyi vonzerő I.	1	

13.	Kaszonyi-hegy	Helyi vonzerő II.	2	
14.	Zsidó temető	Helyi vonzerő II.	2	
Beregsom				
1.	Beregsomi Református Templom	Helyi vonzerő I.	1	
2.	Az egykori Lónyai-kastély épülete	Helyi vonzerő I.	1	ma előljárói hivatal, óvoda és felcserközpont működik az épületben
3.	Az I. Világháborúban elesett hősök és a sztálinizmus áldozatainak emlékműve	Helyi vonzerő I.	1	
4.	Somi-hegy	Helyi vonzerő II.	2	
Csonkapapi				
1.	Csonkapapi Református Templom	Helyi vonzerő I.	1	
2.	Az Agapé Missziós Központ épülete	Helyi vonzerő I.	1	az I. világháború után cseh kaszárnya, majd elemi iskola működött az épületben
3.	Az I. Világháború és a sztálinizmus áldozatainak emlékműve	Helyi vonzerő I.	1	
4.	Pjotr Bies szobra Csonkapapi központjában	Helyi vonzerő II.	2	
5.	Tájismereti Múzeum a Csonkapapi Gimnáziumban	Helyi vonzerő I.	1	
6.	Kecskés Béla emléktáblája	Helyi vonzerő II.	2	
7.	A II. Világháború áldozatainak emlékműve	Helyi vonzerő I.	1	
8.	Zsidó temető	Helyi vonzerő I.	1	

Hetyen				
1.	Hetyeni Református Templom	Helyi vonzerő I	1	
2.	XVIII. századi fából készült harangláb	Helyi vonzerő II.	2	
3.	Kossuth Lajos emléktáblája	Helyi vonzerő I.	1	
4.	a II. Világháború és a sztálinizmus áldozatainak emlékműve	Helyi vonzerő I.	1	
5.	Micz-patak	Helyi vonzerő I.	1	
Rafajnaújfalu				
1.	Rafajnaújfalui Református Templom	Helyi vonzerő I.	1	
2.	A sztálini elhurcoltak emlékműve	Helyi vonzerő I.	1	
3.	Rafajnaújfalui erdő	Helyi vonzerő II.	2	
4.	Rafajnaújfalui halastó	Helyi vonzerő II.	2	
5.	Makoldi Sándor Gyula szoboralkotása	Helyi vonzerő I.	1	
Zápszony				
1.	Zápszonyi Református Templom	Helyi vonzerő I.	1	
2.	Trianoni emlékmű	Helyi vonzerő I.	1	
3.	a II. Világháború és a sztálinizmus áldozatainak emlékműve	Helyi vonzerő I.	1	
4.	Matl Péter szobra a Zápszonyi parkban	Helyi vonzerő II.	2	
5.	Zsidó temető	Helyi vonzerő I.	1	
6.	Zápszonyi-hegy	Helyi vonzerő II.	2	

Forrás: Botlik – Dupka, 1993; Deschmann, 1990; Horváth – Kovács, 2002; Kovács, 2008; Németh, 2002; Pápai (szerk.), 2003; Radvánszky (szerk.), 2000; Tarpai (szerk.), 2021

2. számú melléklet: Lakossági kérdőív

Tisztelt Kitöltő!

Gerő Boglárka vagyok, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola IV. évfolyamos turizmus szakos hallgatója. Szakdolgozatom témája A Kaszonyi kistérség turizmusfejlesztési lehetőségeinek vizsgálata, amely megírása érdekében felmérést végzek a kistérség lakosainak turizmusfejlesztési lehetőségekkel kapcsolatos véleményéről, illetve a turizmusba való bekapcsolódásuk hajlandóságáról.

A kérdőív kitöltésével nagy segítséget nyújtana a kutatómunkám elvégzésében.

A kérdőív kitöltése 10-15 percet vesz igénybe.

Válaszait előre is köszönöm!

I. Általános adatok

1. Neme

- a) Férfi
- b) Nő

2. Életkora

- a) 18-29 év
- b) 30-39 év
- c) 40-49 év
- d) 50-59 év
- e) 60 év felett

3. Családi állapota

- a) Házas
- b) Nőtlen/hajadon
- c) Kapcsolatban
- d) Elvált
- e) Özvegy

4. Legmagasabb iskolai végzettsége

- a) Elemi iskola
- b) Általános iskola
- c) Középiskola
- d) Szakmunkásképző/Szakközépiskola
- e) Főiskola/Egyetem
- f) Egyéb

5. Foglalkozása

- a) Vállalkozó
- b) Szellemi munkát végző alkalmazott
- c) Fizikai munkát végző alkalmazott
- d) Alkalmi/idénymunkás
- e) Nyugdíjas
- f) Háztartásbeli
- g) Tanuló
- h) Munkanélküli
- i) Egyéb

6. Melyik településen él?

- a) Beregsom
- b) Csonkapapi
- c) Heteny

- d) Kispapi
- e) Mezőkaszony
- f) Rafajnaújfalu
- g) Zápszony
- h) Vadastanya/Kastanovo

II. Turisztikai fejlesztésekkel kapcsolatos vélemények felmérése

7. Ön szerint hogyan működik a turizmus a Kaszonyi kistérségben és az Ön településén?

8. Nevezzen meg 3 természeti és/vagy kulturális értéket, amelyek a fő vonzerőt jelentik a Kaszonyi kistérségbe érkező turisták számára.

9. Nevezzen meg 3 természeti és/vagy kulturális értéket, amelyek vonzerőt jelentenek/jelenthetnek az Ön településén a turisták számára

10. Ön szerint, honnan érkezik a legtöbb turista a Kaszonyi kistérségbe?

11. Mennyire tartja fontosnak a turizmus fejlesztését a Kaszonyi kistérségben?

- a) Egyáltalán nem fontos
- b) Kevésbé fontos
- c) Közepesen fontos
- d) Fontos
- e) Nagyon fontos

12. Értékelje a felsorolt területek fejlesztésének szükségességét a megadott skála szerint (1 - nem fontos, 5 - különösen fontos)

Szálláshelyek	1	2	3	4	5
Éttermek és vendéglátóhelyek	1	2	3	4	5
Turisztikai attrakciók (pl. múzeumok, emlékhelyek)	1	2	3	4	5
Infrastruktúra (közlekedés, utak javítása)	1	2	3	4	5
Marketing és reklámozás	1	2	3	4	5
Programszervezés, idegenvezetés	1	2	3	4	5

13. Mely turisztikai termék fejlesztését látja a legszükségesebbnek?

- a) Kulturális turizmus (pl. hagyományok, rendezvények)
- b) Egészségturizmus (pl. wellness, gyógyfürdők)
- c) Aktív- és természeti turizmus (pl. túrázás, kerékpározás)
- d) Gasztro- és borturizmus (helyi ételek, borászatok)
- e) Falusi turizmus
- f) Egyéb

14. Ön szerint a turizmusfejlesztés mire lenne a leginkább pozitív hatással a kistérségben a felsoroltak közül? (jelölje be a három legfontosabbat)

- ☐ Munkahelyek számának növekedése
- ☐ A lakosok helyben maradásának ösztönzése
- ☐ Fejlettebb infrastruktúra és közlekedés
- ☐ Új üzleti lehetőségek megjelenése
- ☐ A helyi vállalkozások bevételeinek növekedése
- ☐ A helyi termékek iránti kereslet növekedése

- ☐ A kistérség ismertségének növekedése
- ☐ Szórakozási és programlehetőségek bővülése
- ☐ A szálláshelyek számának és forgalmának növekedése
- ☐ Egyéb

15. Ön szerint, a jelenlegi háborús helyzet mellett, mi a legnagyobb akadálya a turizmus fejlődésének a kistérségben?

- a) Pénzügyi források hiánya
- b) Infrastruktúra hiányosságai (pl. rossz minőségű utak)
- c) Nem megfelelő kistérségi szervezés, irányítás
- d) A helyi lakosság alacsony részvételi hajlandósága a turizmusban
- e) Marketing és promóció hiánya
- f) Nincs más akadálya
- g) Egyéb

16. Ön szerint, a jelenlegi háborús helyzet mellett, mi a legnagyobb akadálya a turizmus fejlődésének a saját településén?

- a) Pénzügyi források hiánya
- b) Infrastruktúra hiányosságai (pl. rossz minőségű utak)
- c) Nem megfelelő kistérségi szervezés, irányítás
- d) A helyi lakosság alacsony részvételi hajlandósága a turizmusban
- e) Marketing és promóció hiánya
- f) Nincs más akadálya
- g) Egyéb

17. Mit gondol, mennyire lehetne bevonni a helyi lakosokat a turizmus fejlesztésébe, és a turizmusban való részvételre?

- a) Könnyen, sokan érdeklődnének utána
- b) Korlátozottan, csak néhány embert érdekelne
- c) Nehezen, mert nincs elég hajlandóság (sokan külföldre költöztek)
- d) Egyáltalán nem
- e) Egyéb

18. Hogyan lehetne leginkább ösztönözni a helyi lakosokat a turizmusba való részvételre?

- a) Pénzügyi támogatásokkal, pályázatokkal
- b) Adókedvezményekkel
- c) Képzésekkel, tanfolyamokkal
- d) Kistérségi turisztikai szervezetek létrehozásával
- e) A helyi termelők támogatásával
- f) A helyi termékek és szolgáltatások közös népszerűsítésének biztosításával (pl. közös weboldal, termékbolt)
- g) Infrastrukturális fejlesztésekkel, beruházásokkal
- h) Egyéb

19. Ön bekapcsolódna a kistérség turizmusába?

- a) Igen
- b) Nem
- c) Talán

20. Ha igen, milyen módon tudna bekapcsolódni a kistérség turizmusába?

- a) Falusi szállasadó
- b) Kemping üzemeltető
- c) Egyéb kereskedelmi szálláshely üzemeltető (szálloda/hotel, motel, panzió, turistaszálló stb.)

- d) Vendéglátással foglalkozó vállalkozó (étterem, kávézó, cukrászda stb. üzemeltető)
- e) Turisztikai programszervező (aktív turizmus, rendezvények szervezése)
- f) Túravezető (gyalog- és kerékpáros túrák lebonyolítása a kistérség területén)
- g) Idegenvezető
- h) Kiegészítő szolgáltatásokat nyújtó (pl. kerékpár/sporteszköz kölcsönző)
- i) Tájház működtető
- j) Borász (borkóstolók lebonyolítása)
- k) Helyi termelő (pl. méz, pálinka, sajt előállítás, kóstoltatás, értékesítés)
- l) Lovarda üzemeltető
- m) Állatsimogató üzemeltető
- n) Kézműves/ajándéktárgyak készítése, értékesítése
- o) Egyéb

III. Helyi termelők, potenciális termelők és szolgáltatók feltérképezése

Az alábbi kérdéseket abban az esetben válaszolja meg, ha foglalkozik bármilyen kézműves, helyi termék (házikészítésű termék pl. méz, pálinka, bor, sajt, lekvár, pékáru, húskészítmény, hímzés, szöttek) előállításával és értékesítésével.

21. Foglalkozik-e bármilyen helyi, kézműves termék előállításával vagy szolgáltatás nyújtásával?

- a) Igen
- b) Nem
- c) Foglalkoztam, de jelenleg szüneteltetem tevékenységemet

22. Ha igen, melyik évtől foglalkozott/foglalkozik helyi termékek előállításával?

.....

23. Tevékenységének/vállalkozásának helye (település) és megnevezése:

.....

24. Milyen formában végezte/végzi tevékenységét?

- a) magánszemély
- b) östermelő
- c) egyéni vállalkozó
- d) magánvállalkozó
- e) civil szervezet képviselője
- f) egyéb

25. Ön, vagy vállalkozása helyi terméke(i): (válassza ki azokat a termékeket, amelyeket ön vagy családja állít elő és tudja értékesíteni azokat)

☐ zöldség	☐ egyéb tejtermék
☐ gyümölcs	☐ tojás
☐ aszalvány	☐ kenyér, pékáru
☐ befőtt	☐ csirke-, pulykahús
☐ savanyúság	☐ marhahús
☐ szörpök	☐ sertéshús
☐ gyümölcsle	☐ füstölt húskészítmény
☐ lekvár	(szalonna, házi kolbász, stb)
☐ méz	☐ egyéb húskészítmény
☐ gyógynövény	☐ olaj
☐ tea	☐ zsír
☐ fűszer	☐ száraztészta
☐ sajt	☐ bor
☐ tej	☐ pálinka

☐ magyar népviseleti ruhák	☐ ékszerek
☐ rongypokróc	☐ (illat)gyertya
☐ kivarrtott abrosz	☐ kozmetikai termék (szappan, fürdőolajok, stb)
☐ fafaragás	☐ egyéb:
☐ kerámia tárgyak	

26. Végzett/Végez valamilyen reklámtevékenységet termékei népszerűsítéséhez?

- a) Igen
b) Nem

27. Ha igen, milyen formában? (több válasz is jelölhető)

- a) saját honlap
b) más vállalkozás/szervezet honlapja
c) saját Facebook/Instagram profil
d) más vállalkozás szervezet Facebook/Instagram profilja
e) védjegy/márkajel használatával
f) saját logó, szlogen
g) szórólap
h) helyi/térségi nyomtatott sajtó
i) helyi/térségi rádió
j) helyi/térségi televízió
k) Egyéb

28. Hol voltak elérhetőek/Hol érhetőek el termékei a fogyasztók számára? (több válasz is jelölhető)

- a) piacon/termelői piacon
b) háztól a gazdaságból történő értékesítés útján
c) fogyasztóhoz kiszállítva
d) webáruházban
e) vásárokon, fesztiválokon, egyéb turisztikai rendezvényeken
f) turisztikai irodákban
g) szálláshelyeken
h) éttermekben
i) borospincékben
j) ajándékboltokban
k) egyéb

29. Biztosította-e/Biztosítja-e potenciális vásárlói számára az alábbi szolgáltatásokat?

	igen	rövidtávon tervezem	hosszú távon tervezem	nem is tervezem
házhoz szállítás	☐	☐	☐	☐
webáruház	☐	☐	☐	☐
kóstolási lehetőség	☐	☐	☐	☐
előrendelés	☐	☐	☐	☐
bankkártyás fizetés	☐	☐	☐	☐
nyilvános termékértékesítés	☐	☐	☐	☐

30. A Kaszonyi kistérség területén esetlegesen megszervezésre kerülő tematikus út keretében együtt tudna-e működni az Ön által előállított termék(ek):

	igen	nem	talán
értékesítésével	☐	☐	☐
kóstolójával	☐	☐	☐

a termék(ek)ről szóló
előadással, bemutatóval

☐☐☐

31. Mennyire ért egyet azzal, hogy a turisták egyre jobban érdeklődnek a helyi termékek iránt?

	1	2	3	4	5	6	
Abszolút nem értek egyet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Teljesen egyet értek

32. Mennyire ért egyet azzal, hogy gondok vannak a helyi termékek értékesítésével?

	1	2	3	4	5	6	
Abszolút nem értek egyet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Teljesen egyet értek

33. A jelenlegi háborús helyzet mennyire befolyásolja terméke előállítását?

	1	2	3	4	5	6	
Abszolút nem befolyásolja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Jelentős mértékben befolyásolja

34. A jelenlegi háborús helyzet mennyire befolyásolja terméke értékesítését?

	1	2	3	4	5	6	
Abszolút nem befolyásolja	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Jelentős mértékben befolyásolja

35. Ossa meg azokat a tapasztalatokat, amelyekre esetleg nem kérdeztünk rá, de Ön fontosnak tartja.

Köszönöm szépen, hogy megválaszolta a kérdőívet és hozzájárult a kutatásomhoz!

3. számú melléklet: A lakossági kérdőív ukrán nyelvű változata

Шановний респонденте!

Мене звати Герив Богларка, я студентка IV курсу спеціальності Туризм Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II. Тема моєї кваліфікаційної роботи – «Аналіз можливостей розвитку туризму в Косонської ТГ». У зв'язку з цим я проводжу опитування серед жителів громади щодо їхньої думки про можливості розвитку туризму, а також про їхню готовність до участі в туристичній діяльності. Заповнивши анкету, Ви надасте значну допомогу в проведенні мого дослідження. Час заповнення анкети становить 10-15 хвилин. Наперед вдячна за Ваші відповіді!

I. Загальні дані

1. Стать

- а) Чоловіча
- б) Жіноча

2. Вік

- а) 18-29 років
- б) 30-39 років
- в) 40-49 років
- г) 50-59 років
- д) 60 років і більше

3. Сімейний стан

- а) Одружений/заміжня
- б) Неодружений/незаміжня
- в) У стосунках
- г) Розлучений/розлучена
- д) Вдівець/вдова

4. Найвищий рівень освіти

- а) Початкова школа
- б) Загальна середня освіта
- в) Повна середня освіта
- г) Професійно-технічна освіта
- д) Вища освіта (інститут/університет)
- е) Інше

5. Ви

- а) Підприємець
- б) Працівник розумової праці
- в) Працівник фізичної праці
- г) Сезонний/тимчасовий працівник
- д) Пенсіонер
- е) Домогосподар(ка)
- ж) Студент(ка)
- з) Безробітний(а)
- и) Інше

6. У якому населеному пункті Ви проживаєте?

- а) Шом

- б) Попово
- в) Гетен
- г) Мале Попово
- д) Косонь
- е) Рафайново
- ж) Запсонь
- з) Каштаново

II. Опитування щодо думок про розвиток туризму

7. Як Ви оцінюєте розвиток туризму в Косонській громаді та Вашому населеному пункті?

8. Назвіть 3 природні та/або культурні цінності, які є головними туристичними принадами Косонської громади.

9. Назвіть 3 природні та/або культурні цінності, які можуть приваблювати туристів у Вашому населеному пункті.

10. Як Ви вважаєте, звідки приїжджає найбільше туристів до Косонської ТГ?

11. Наскільки важливим Ви вважаєте розвиток туризму в Косонській громаді?

- а) Зовсім не важливо
- б) Маловажливо
- в) Помірно важливо
- г) Важливо
- д) Дуже важливо

12. Оцініть необхідність розвитку наведених сфер за шкалою (1 – не важливо, 5 – особливо важливо).

Заклади розміщення (готелі, садиби)	1	2	3	4	5
Ресторани та заклади харчування	1	2	3	4	5
Туристичні пам'ятки (музеї, меморіальні місця))	1	2	3	4	5
Інфраструктура (транспорт, дороги)	1	2	3	4	5
Маркетинг і реклама	1	2	3	4	5
Організація подій, екскурсій	1	2	3	4	5

13. Який туристичний продукт потребує найбільшого розвитку?

- а) Культурний туризм (традиції, фестивалі)
- б) Оздоровчий туризм (санаторії, спа, термальні води)
- в) Активний і природний туризм (похідні маршрути, велотури)
- г) Гастрономічний та винний туризм (місцева кухня, виноробство)
- д) Сільський туризм
- е) Інше:

14. На Вашу думку, у чому найбільше проявляться позитивні наслідки розвитку туризму? (оберіть 3 найважливіші варіанти)

- ☐ Збільшення кількості робочих місць

- ☐ Мотивація мешканців залишатися в громаді
- ☐ Покращення інфраструктури та транспорту
- ☐ Нові бізнес-можливості
- ☐ Зростання доходів місцевих підприємств
- ☐ Підвищений попит на місцеву продукцію
- ☐ Збільшення популярності громади
- ☐ Розширення розважальних та культурних можливостей
- ☐ Розвиток сфери розміщення туристів
- ☐ Інше:

15. На Вашу думку, окрім поточної воєнної ситуації, які найбільші перешкоди для розвитку туризму в громаді?

- а) Брак фінансування
- б) Погана інфраструктура (дороги, транспорт)
- в) Неефективна організація управління туризмом
- г) Низька зацікавленість місцевого населення
- д) Відсутність маркетингу та реклами
- е) Немає серйозних перешкод
- ж) Інше:

16. На вашу думку, окрім поточної воєнної ситуації, яка найбільша перешкода для розвитку туризму у вашому населеному пункті?

- а) Брак фінансування
- б) Погана інфраструктура (дороги, транспорт)
- в) Неефективна організація управління туризмом
- г) Низька зацікавленість місцевого населення
- д) Відсутність маркетингу та реклами
- е) Немає серйозних перешкод
- ж) Інше:

17. Як ви вважаєте, наскільки можна було б залучити місцевих жителів до розвитку туризму та їхньої участі в туристичній сфері?

- а) Легко, багато людей зацікавлені
- б) Частково, лише деякі люди зацікавлені
- в) Важко, багато хто виїхав за кордон
- г) Неможливо
- д) Інше:

18. Як можна найбільше заохотити місцевих жителів до участі в туризмі?

- а) За фінансової підтримки та тендерів
- б) З податковими пільгами
- в) З навчальними курсами та тренінгами
- г) Шляхом створення місцевих туристичних організацій
- д) За підтримки місцевих виробників
- е) Забезпечуючи спільне просування місцевих продуктів і послуг (вебсайт, магазини)
- ж) З інвестиціями та покращенням інфраструктури
- з) Інше:

19. Чи хотіли б Ви долучитися до розвитку туризму в громаді?

- а) Так
- б) Ні

в) Можливо

20. Якщо так, яким чином Ви могли б брати участь?

- а) Сільський готельєр (здача житла)
- б) Власник кемпінгу
- в) Інший власник засобу розміщення (готель, хостел, пансіонат)
- г) Власник закладу харчування (ресторан, кав'ярня, кондитерська)
- д) Організатор туристичних програм (активний відпочинок, події)
- е) Гід-екскурсовод (піші та велотури)
- ж) Екскурсовод
- з) Власник прокату (велосипеди, спортивне спорядження)
- и) Оператор етнографічного музею (садиба, етнохата)
- к) Винороб (організація дегустацій)
- л) Виробник місцевої продукції (мед, сир, настоянки)
- м) Власник кінного клубу
- н) Власник контактного зоопарку
- о) Виготовлення та продаж сувенірів
- п) Інше:

III. Дослідження місцевих виробників, потенційних виробників та постачальників послуг

Будь ласка, відповідайте на наступні запитання, якщо Ви займаєтесь виробництвом або продажем будь-яких ремісничих чи місцевих продуктів (домашнє виробництво, наприклад: мед, настоянки, вино, сир, варення, випічка, м'ясні вироби, вишивка, ткани вироби тощо).

21. Чи займаєтесь Ви виробництвом або наданням будь-яких місцевих, ремісничих продуктів чи послуг?

- а) Так
- б) Ні
- в) Займався(-лася) раніше, але зараз призупинив(-ла) діяльність

22. Якщо так, з якого року Ви займаєтесь виробництвом місцевих продуктів?

.....

23. Місце ведення діяльності (назва населеного пункту) та назва Вашого підприємства:

.....

24. У якій формі Ви здійснюєте свою діяльність?

- а) Фізична особа
- б) Фермер
- в) ФОП
- г) Приватний підприємець
- д) Представник громадської організації
- е) Інше:

25. Які місцеві продукти Ви або Ваша сім'я виготовляєте та реалізуєте?
(Виберіть відповідні варіанти)

☐ Овочі	☐ Квашені овочі
☐ Фрукти	☐ Сиропи
☐ Сушені фрукти	☐ Фруктові соки
☐ Консерви	☐ Джеми

☐ Мед	☐ Олія
☐ Лікарські рослини	☐ Жир
☐ Чай	☐ Макарони
☐ Спеції	☐ Вино
☐ Сир	☐ Настоянки
☐ Молоко	☐ Традиційний угорський одяг
☐ Інші молочні продукти	☐ Ткані килимки
☐ Яйця	☐ Вишиті скатертини
☐ Хліб, випічка	☐ Дерев'яні вироби
☐ Куряче або індиче м'ясо	☐ Кераміка
☐ Яловичина	☐ Прикраси
☐ Свинина	☐ Ароматичні свічки
☐ Копчені м'ясні вироби
(сало, домашня ковбаса тощо)	☐ Косметичні вироби (мило, ефірні олії тощо)
☐ Інші м'ясні вироби	☐ Інше:

26. Чи здійснювали/здійснюєте Ви якусь рекламну діяльність для популяризації Ваших продуктів?

- а) Так
- б) Ні

27. Якщо так, у якій формі? (Можна обрати кілька варіантів)

- а) Власний вебсайт
- б) Вебсайт іншої організації/підприємства
- в) Власна сторінка Facebook/Instagram
- г) Сторінка Facebook/Instagram іншої організації
- д) Використання торгової марки/логотипу
- е) Власний логотип, слоган
- ж) Рекламні листівки
- з) Місцева/регіональна преса
- и) Місцеве/регіональне радіо
- к) Місцеве/регіональне телебачення
- л) Інше:

28. Де були або де зараз доступні Ваші продукти для споживачів? (Можна обрати кілька варіантів)

- а) На ринку/фермерському ринку
- б) Прямий продаж із господарства
- в) Доставка до споживача
- г) Через інтернет-магазин
- д) На ярмарках, фестивалях, туристичних заходах
- е) У туристичних центрах
- ж) У готелях
- з) У ресторанах
- и) У винних підвалах
- к) У сувенірних магазинах
- л) Інше:

29. Чи надавали Ви/Чи надасте Ви своїм потенційним покупцям наступні послуги?

	Так	Планую в короткостроковій перспективі	Планую в довгостроковій перспективі	Не планую
Доставка додому	☐	☐	☐	☐
Інтернет-магазин	☐	☐	☐	☐
Можливість дегустації	☐	☐	☐	☐
Попереднє замовлення	☐	☐	☐	☐
Оплата карткою	☐	☐	☐	☐
Публічний продаж продукції	☐	☐	☐	☐

30. Чи готові Ви брати участь у реалізації можливого тематичного туристичного маршруту в Косонській громаді у наступних форматах?

	Так	Ні	Можливо
Продаж продукції	☐	☐	☐
Дегустація продукції	☐	☐	☐
Проведення лекції або презентації про продукт(и)	☐	☐	☐

31. Наскільки Ви згодні з тим, що туристи все більше цікавляться місцевими продуктами?

	1	2	3	4	5	6	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

32. Наскільки Ви згодні з тим, що є труднощі з реалізацією місцевих продуктів?

	1	2	3	4	5	6	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

33. Наскільки поточний військовий стан впливає на виробництво Вашої продукції?

	1	2	3	4	5	6	
Зовсім не впливає	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Суттєво впливає

34. Наскільки поточний військовий стан впливає на реалізацію Вашої продукції?

	1	2	3	4	5	6	
Зовсім не впливає	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Суттєво впливає

35. Поділіться досвідом, про який ми, можливо, не запитали, але який ви вважаєте важливим.

Щиро дякую, що заповнили анкету та посприяли моєму дослідженню!

4. számú melléklet: Interjú kérdések

A KASZONYI KISTÉRSÉG TURIZMUSFEJLESZTÉSI POLITIKÁJA

Kérem mutatkozzon be:

Jellemezné/bemutatná pár mondatban a települést (milyen intézmények, szervezetek működnek, milyen a település üzlethálózata, infrastruktúrája, szolgáltatószférája stb.)

1. A településen működik a turizmus valamely formája? Ha igen, milyen jellegű?
2. Ha igen, mi vonzza leginkább a turistákat a településre?
Ha nem, milyen természeti és/vagy kulturális értékek, látványosságok találhatóak a településen, amelyek vonzóak lehetnek a turisták számára?
Vannak olyan tényezők, amelyek miatt nem szívesen látogatnak el a turisták a településre (pl. periférikus elhelyezkedés, az utak rossz minősége)?
3. A településen működik valamilyen turisztikai szervezet?
4. Körülbelül hányan foglalkoznak turizmussal a településen? Hogyan zajlik ez?
5. Ön szerint a Kaszonyi kistérség területén működik a turizmus valamely formája? Ha igen, milyen jellegű?
6. Ha igen, mi vonzza leginkább a turistákat a Kistérségbe?
7. Támogatja-e az önkormányzat/a Kaszonyi kistérség vezetése a turizmus (tovább)fejlődését a településen /a kistérségben?
8. Milyen turisztikai fejlesztéseket tudna megemlíteni, amelyek az elmúlt 10 évben zajlottak a településen/a kistérségben?
9. Milyen hatással volt/van a háború kirobbanása a településen/a kistérségben zajló, illetve tervezett turisztikai fejlesztésekre? Volt-e olyan fejlesztési terv, amelyet a háború kirobbanása miatt nem tudtak megvalósítani, vagy el kellett halasztani annak megvalósítását?
10. Milyen forrásokat tudnak a településen/kistérségben turizmusfejlesztésre fordítani?
11. Vannak-e jelenleg turizmusfejlesztési terveik, amelyek megvalósítását a közeljövőben tervezik települési/kistérségi szinten?
12. Ha az élet visszatérne a normális kerékvágásba (a háborús helyzet megoldódna), mit lehetne tenni annak érdekében, hogy a turizmus fejlődjön és hatékonyabban működjön a településen/kistérségben?

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra. A turizmuspolitika helye a turizmus rendszerében	12
2. ábra. A turizmuspolitika kidolgozásának folyamata	16
3. ábra. A turizmus irányításának szervezeti felépítése Ukrajnában	20
4. ábra. A Kaszonyi kistérség földrajzi fekvése	28
5. ábra. Mezőkaszonyi Református Templom	32
6. ábra. Mezőkaszonyi Római Katolikus Templom	32
7. ábra. Beregsomi Református Templom	34
8. ábra. Hetenyi Református Templom	37
9. ábra. Zápszonyi Református Templom	39
10. ábra. A Kaszonyi kistérség turisztikai vonzerőinek értékelése	45
11. ábra. A Kaszonyi kistérség szolgáltató szektora	47
12. ábra. A válaszadók település szerinti megoszlása	49
13. ábra. Az adatközlők életkor szerinti megoszlása	49
14. ábra. A válaszadók iskolai végzettsége	50
15. ábra. A turizmus helyzetének megítélése kistérségi és települési szinten.....	51
16. ábra. Az egyes fejlesztési területek szükségességének átlagos értékelése.....	52
17. ábra. A turisztikai termékek fejlesztésének fontossága.....	53
18. ábra. A turizmusfejlesztés pozitív hatásainak megítélése	54
19. ábra. A turizmus fejlődését akadályozó tényezők kistérségi és települési szinten.....	55
20. ábra. A helyi lakosok potenciális turisztikai szerepvállalásának formái.....	56
21. ábra. A helyi termelők tevékenységi formái	58
22. ábra. A Kaszonyi kistérség helyi termelői által kínált termékek.....	59
23. ábra. A helyi termelők által alkalmazott értékesítési módok	60
24. ábra. A helyi termelők által biztosított szolgáltatások	61
25. ábra. A helyi termelők turisztikai szolgáltatásnyújtásba történő bekapcsolódásának hajlandósága egy tematikus út keretében.....	62
26. ábra. Tematikus kerékpárút a Kaszonyi kistérségben	71

РЕЗЮМЕ

Внаслідок загострення російсько-української війни, що розпочалося 24 лютого 2022 року, міжнародний туризм в Україні майже повністю припинився, і мова може йти лише про функціонуючу туристичну діяльність у більш мирних областях західної України. Саме тому особливо важливо розвивати туризм у цих краях та розробляти плани розвитку туризму, які сприяють динамічному розвитку галузі. Таким чином, темою моєї кваліфікаційної роботи було *Аналіз можливостей розвитку туризму Косонської ТГ*, а моєю метою було – розробити план розвитку туризму, який сприятиме підвищенню туристичної привабливості Косонської ТГ. Я використовувала як первинні, так і вторинні методи для досягнення поставлених цілей на обрану тему.

Зокрема, я вважала важливим переглянути та проаналізувати відповідну літературу. У перших двох розділах я представила теоретичні засади управління туризмом та туристичну політику України, найважливіші стратегічні програми розвитку туризму, основні орієнтири та стратегію розвитку туризму територій Закарпаття населених угорцями. Я також вважала важливим презентувати з туристичної точки зору Косонську ТГ та населені пункти, що належать до громади, що і наведено в третьому розділі. Все це забезпечило міцну наукову основу, для проведення наступних досліджень.

У четвертому розділі роботи я описала методи дослідження. Головна частина роботи і результати досліджень представлені в п'ятому і шостому розділах, які засновані на поєднанні кількісних і якісних методів. В ході дослідження я оцінила стан туристично визначних пам'яток і сфери обслуговування Косонської громади. В рамках анкетного опитування хотілося оцінити думку місцевого населення щодо розвитку туризму та готовність займатися туризмом. У другій половині анкети я розглянула діяльність місцевих виробників, які проживають в громаді, послуги, які вони надають, і їх готовність займатися наданням туристичних послуг за тематичним маршрутом. Також за допомогою квалітативних методів дослідила туристичну політику Косонської громади, розробки в галузі туризму та плани майбутнього розвитку.

В результаті дослідження я отримала комплексну картину поточної ситуації у сфері туризму в Косонській ТГ, а також території для розвитку та потреби розвитку. Виходячи з цього, я прагнула розробити план розвитку туризму з урахуванням реальних потреб, який передбачає використання існуючих природних і культурних пам'яток та просторове розширення туризму, тим самим допомагаючи підвищити туристичну привабливість громади і підвищити якість життя місцевого населення. В рамках плану

розвитку я також розробила тематичний велосипедний маршрут, який поєднує гастрономічний досвід з вивченням місцевих історичних та культурних цінностей, залученням місцевих виробників.

Перш ніж проводити дослідження, я припустила, що населені пункти Косонської громади мають особливий туристичний потенціал. Але, поза поточною воєнною ситуацією, занедбаний стан інфраструктури та периферійне розташування деяких населених пунктів перешкоджають розвитку сектора. Це твердження також було підкріплено результатами дослідження.

Сподіваюся, що результати досліджень і підготовлений план розвитку виявляються корисними для майбутнього розвитку туризму в громаді. Це також сприяє зміцненню економічного становища місцевого населення, створенню робочих місць, збереженню місцевих цінностей, угорської культури і традицій, розвитку сталого туризму.

NYILATKOZAT

Alulírott Gerő Bolgárka, turizmus szakos hallgató kijelentem és nyilatkozom, hogy a szakdolgozatom a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földrajz és Turizmus Tanszéken készítettem turizmus diploma megszerzése céljából

Kijelentem, hogy a szakdolgozatomat más szakon korábban nem védtem meg, saját munkám eredménye és csak hivatkozott forrásokat használtam fel.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola könyvtárában a kölcsönözhető könyvek között helyezik el.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretném megköszönni mindazoknak, akik támogatásukkal segítették munkámat és szakmai fejlődésemet. Elsősorban témavezető tanáromnak, Dr. Sass Enikőnek szeretnék köszönetet mondani, aki szakértelmével, támogató hozzáállásával és hasznos észrevételeivel segítette szakdolgozatom megírását. Köszönöm, hogy bármilyen jellegű kérdéssel fordulhattam hozzá, s hogy útmutatásával mindvégig támogatott a kutatásom elvégzésében.

Köszönettel tartozom Oláh Natáliának, aki az elmúlt évek során segítette kutatómunkámat, valamint Berghauer Sándornak, Tóth Attilának és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földrajz és Turizmus Tanszék valamennyi tanárának, munkatársának a szakmai tanácsokért, baráti segítségért.

Köszönöm továbbá mindazon személyeknek, akik idejüket nem sajnálva részt vettek a felmérésben, illetve interjú formájában osztották meg velem gondolataikat, tapasztalataikat, ezzel is segítve kutatómunkám sikerességét.

Végezetül mérhetetlen hálával tartozom családomnak és barátaimnak, akik bátorításukkal, türelmükkel, odaadásukkal és végtelen szeretetükkel segítettek végig a szakdolgozatom elkészítése során. Külön köszönöm, hogy segítséget nyújtottak a kérdőív megosztásában, amely hozzájárult a munka eredményességéhez.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ КОСОНСЬКОЇ ТГ

Автор

Науковий керівник / Експерт

ГЕРИВ БОГЛАРКА ОЛЕКСАНДРІВНА Стефан Молнар Д.

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

2.82%

2.82%

КП 1

2.07%

2.07%

КЦ

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

24002

Кількість слів

208523

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	Б	1
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	␣	0
Білі знаки	Б	39
Парафрази (SmartMarks)	a	35

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/1888/4/Gal_M_A_beregszaszi_jaras_gasztromiaja_nak_kutatasa_es_turisztikai_szempontbol_2022.pdf	47 0.20 %
2	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4083/1/rati_orsolya.pdf	31 0.13 %
3	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4083/1/rati_orsolya.pdf	28 0.12 %
4	https://zakon.rada.gov.ua/go/71-2014-%D0%BF	27 0.11 %